

Α Δ Ε Λ Φ Ο Τ Η Σ

Ι
Λ
Ο
Δ
Ι
Κ
Α
Ι
Ω
Ν

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

1825 — 1826

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΔΗΜΟΣ Ι. Π. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
ΔΗΜΟΤΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΤΡΟΠΟΣ ΑΠΟΚΤΗΣΗΣ :

Προσφορά

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ : 19-6-84

Α. Ε. 4266

Α. Τ. 906 ΣΟΚ

ΔΕΛΤΙΟ Τ. Π. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ Α.Ε. 4266
— ΒΑΛΒΕΙΟΣ —
ΑΝΤΙΟΧΗ ΒΕΛΙΟΥΣΣΗ

Α Δ Ε Λ Φ Ο Τ Η Σ

Ι
Λ
Ο
Δ
Ι
Κ
Α
Ι
Ω
Ν

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ

1825 — 1826

Στοὺς Ἀδελφοὺς
Φιλοδικαίους
τοῦ Μεσολογγίου

—«τοὺς ἀνδρείους τῶν ἀνδρείων»—
ποῦ μὲ τὴν τριλογία :
«Ἐλευθερία—Ἰσότης—Ἀδελφότης»
γιὰ ὀρκωτὸ ἰδανικὸ
ἀμύνθησαν στὸ «φράκκη»
καὶ μὲ σύνθημά τους μυστικὸ :
«Καστρινοὶ καὶ Λογγίσιοι»
θυσιάστηκαν στὴν «Ἐξοδο»

ὡς μνημόσυνο τιμῆς
εὐλαβικὰ ἀφιερώνω

Α. ΣΩΚΟΣ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ	5
0 . Ὑφιστάμενες πηγές	7
1 . Ἀπὸ τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἑταιρείας	7
2 . Τὰ ἐπίσημα στοιχεῖα	13
3 . Τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἀνακοινώσεως	16
4 . Ἡ δραστηριότης τῆς Ἀδελφότητος	21
5 . Ἀντιδράσεις τῶν ἀντιφρονούντων	22
6 . Ὁργανωταὶ καὶ συμπαραστάται	28
7 . Ὁ Μάγερ στὴ Ζάκυνθο	38
8 . Ἐπιστροφή του στὸ Μεσολόγγι	50
9 . Πιστοὶ στὸν ὄρκον τους	54
ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ	61

ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ

Διαβάζοντας πρό καιροῦ στήν «Αἰτωλική» (1) τή μελέτη τοῦ κ. Κ. Σ. Κώνστα, φιλολόγου - ιστοριοδίφου, γιά τήν «Ἀδελφότητα τῶν Φιλοδικαίων—μιᾶ πατριωτική ὀργάνωση στό ἀποκλεισμένο Μεσολόγγι»—θυμᾶμαι πῶς εἶχα κάμει τότε δυό παρατηρήσεις :

Ἡ πρώτη ἀνεφέρετο στό γεγονός, πῶς ὁ κ. Χρῆστος Γ. Εὐαγγελᾶτος, Ἐπίτιμος Δήμαρχος τῆς Ἱερᾶς Πόλεως, στήν «Ἱστορία τοῦ Μεσολογγίου» (2) δὲν ἀσχολεῖται διόλου μὲ τήν ἀδελφότητα αὐτή.

Καί ἡ δεύτερη παρατήρησίς μου ἀφοροῦσε στήν πληροφορία, πῶς «πρότυπό τους στήν ὀργάνωση τῆς ἑταιρίας ἔβαλαν τὶς μασωνίες, καθὼς τὶς εἶχαν γνωρίσει στήν Εὐρώπη καὶ οἱ δυό πρωτοστάτες της» (Ι. Μάγερ καὶ Σπυρομίλιος). Σχετικὰ μάλιστα μὲ τήν παρατήρησι αὐτὴ εἶχα θυμηθῆ, τότε, πῶς κι ὁ Σταῦρος Σκοπετέας, Διευθυντῆς τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, στὴ μελέτη του «Μυστικὲς Ἑταιρεῖες κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν» (3), κáνοντας λόγο γιά τὴν «Ἑταιρεία τῶν Φιλοδικαίων» εἶχεν ὑποσημειώσει πῶς : «Ἄν ἀποβλέψωμε στήν «Δέησιν καθημερινήν» καὶ τὸ περιεχόμενό της, μὲ τὴν ὁποῖαν ἄρχιζαν οἱ συνεδριάσεις τῶν Φιλοδικαίων, πρέπει νὰ ὑποθέσωμε τεκτονικὴ τὴν ἔμπνευσι τῆς Ε.τ.Φ.».

Αὐτὰ ξαναθυμῆθηκα τώρα τελευταῖα μὲ τὴ διάλεξι ποὺ ἔδωκε στὸν «Παρνασσὸ» στίς 22 τοῦ παρελθόντος Ἰανουαρίου ὁ κ. Παν. Γ. Κρητικός, τακτ. Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, μὲ θέμα : «Φιλικὴ ἑταιρεία καὶ Τεκτονισμὸς—Συμβολὴ των εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ ἔθνους» (4)· ἐπειδὴ στό πλούσιο καὶ ἔξαιρετικὰ τεκμηριωμένο περιεχόμενό της δὲν ἄκουσα τίποτε σχετικὸ γιά τὴν Ἀδελφότητα τῶν Φιλοδικαίων.

Καὶ ἐπειδὴ, σὰν Αἰτωλικιώτης, ἔχω ἰδιαίτερους δεσμοὺς μὲ τὸ Μεσολόγγι, καί, ὅπως εἶναι φυσικὸ, ἡ ἱστορία τῆς Ἱ. Πόλεως εἰδικώτερα

1) Ἐβδομαδιαία Ἐφημερίς ἐκδιδομένη ἐν Ἱ. Πόλει Μεσολογγίου (Ἐριθ. 47 - 52, 13 Ὀκτ. - 17 Νοεμβ. 1963).

2) Χ.Γ.Ε., Ἀθῆναι 1959 - Ροιμελιώτικες ἐκδόσεις.

3) «Πελοποννησιακὴ Πρωτοχρονιά», 1958. Σελ. 277 - (292-294) - 298.

4) «Ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ἑορταστικῶν καὶ τιμητικῶν ἐκδηλώσεων τῆς Μεγάλης Στοᾶς τῆς Ἑλλάδος τοῦ Ἐλευθεροτεκτονισμοῦ πρὸς τὸ ἱστορικὸν γεγονός τῆς 150ῆς ἐπετείου ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας». (Βλ. περιόδ. ΙΑΙΣΟΣΣ 1965, τεῦχος 37 - 38, σελ. 60 - 64) καὶ περιόδ. ΠΑΡΝΑΣΣΟΣΣ Ἰαν. - Μάρτ. 1965, σελ. 101 - 134).

μὲ ἐνδιαφέρει, ἔκρινα πὼς δὲν θᾶταν ἄσκοπο ν' ἀσχοληθῶ κάπως περισσότερο γιὰ τὴν ᾽Αδελφότητα αὐτή, ὄχι δὲ μὲ τὸ ἄμεσο ἱστορικό της ἀρχεῖο—ἀφοῦ μὲ τὸ δημοσίευμα τοῦ κ. Κ. Σ. Κώνστα, καὶ σύμφωνα μὲ τὴ βεβαιώσει του, «ὀλοκληρώθηκε ἀρχειακῶς τὸ θέμα»—, ὅσο μὲ τὶς ἔμμεσες πληροφορίες πού ἤμπορεῖ κάθε ἐρευνητὴς νὰ συναντήσῃ μελετώντας, ὅταν μάλιστα θέσῃ εἰδικὸ πρῖσμα καὶ σκοπὸ.

Καὶ τὸ εἰδικὸ πρῖσμα γιὰ τὸν «μασωνικὸ ἢ τεκτονικὸ» τύπο, πού γράφουν πὼς εἶχε ἡ ᾽Αδελφότης, ἔπρεπε καὶ στὴν περίπτωσι αὐτὴ νὰ χρησιμοποιηθῇ· ἐπειδὴ πολλὰς φορὰς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ καλὸ ἢ κακὸ γεγονὸς μπορεῖ νὰ ἀποδίδεται στοὺς Μασόνους, ἀνάλογα, φυσικά, μὲ τὴν πλευρὰ πού ὁ κάθε σχολιαστὴς ἀνήκει.

Γιὰ ἕναν ὅμως ἐπιστήμονα, πού κατὰ τεκμήριον εἶναι ἀντικειμενικὸς κριτὴς, οἱ προκαταλήψεις δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψι.

Ἔτσι καὶ ὁ γράφων θέλει νὰ πιστεύῃ, πὼς μὲ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐνήργησε—μέσα στὰ πλαίσια, βέβαια, τῶν δυνατοτήτων του σὲ βιβλιογραφικὰ δεδομένα καὶ χωρὶς πείρα γιὰ ἱστορικὰς ἐρευνες—ὄχι τόσο γιὰ νὰ ἐξαντληθῇ τὸ θέμα, ὅσο γιὰ νὰ δώσῃ τὴν εὐκαιρία στοὺς εἰδικοὺς ἐρευνητὰς νὰ ἀναδιφήσουν καὶ ἄλλα σχετικὰ ἀρχεῖα κι ἔτσι νὰ μπορέσῃ ἴσως νὰ λυθῇ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦτο πρόβλημα, πού μὲ ὅσα πρόκειται νὰ λεχθοῦν ἐδῶ, ἀπὸ ἕνα μάλιστα μὴ εἰδικό, βέβαια δὲν λύεται, ἀλλ' ἀπλῶς στοιχειοθετεῖται.

Καὶ ἡ σημερινὴ ἀπάντησις στὸ σχετικὸ ἐρώτημα εἶναι πὼς: «Τέκτονες ἢ Φιλικοὶ εἶναι οἱ ὑποκινηταί, ἰδρυταὶ καὶ συμπαραστάται τῶν «Φιλοδικαίων», πού προπαρασκεύασαν ψυχολογικὰ τὴν ἄμυνα, κατὰ τὴ Β' πολιορκία καὶ τὴ θρυλικὴ «Ἐξοδο» τοῦ Μεσολογγίου.

Καλοῦνται, λοιπόν, ὅσοι ἐνδιαφέρονται γιὰ τὶς βαθυτέρες λεπτομέρειες τῆς ἱστορίας τοῦ Ἔθνους ἀλλὰ καὶ τοῦ Τεκτονισμοῦ, ν' ἀσχοληθοῦν εἰδικώτερα μὲ τὴ συμβολὴ Τεκτόνων ἢ καὶ Φιλικῶν στὸν ἀγῶνα τοῦ Μεσολογγίου, πού στὴν καταφατικὴ περίπτωσι τοῦτο θὰ σημαίνει καὶ στὸν ὅλον ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τοῦ Ἐθνους μας.

Ἀθῆναι, Ἀπρίλιος 1965

ΑΝΔΡΕΑΣ ΙΩ. ΣΩΚΟΣ

Καθηγητὴς Ε.Μ. Πολυτεχνείου
Ἄριστ. Διδάκτωρ Μηχανικὸς

ΣΗΜ.—Γιὰ νὰ εἶναι τὰ γραφόμενα πιὸ ἀποδεικτικά, ἐκρίθη σκόπιμο νὰ μεταφερθοῦν ἀπὸ ἀρκετὰ δυσεύρετα κείμενα τὰ ἀναγκαῖα ἀποσπάσματα σὲ ὑποσημειώσεις, πού γι' αὐτὸ ἔγιναν πολὺ ἐκτεταμένες.

0. Ὑφιστάμενες πηγές.

Γιὰ τὴν Ἀδελφότητα τῶν Φιλοδικαίων—ἡ Ἑταιρία, ὅπως ἀρχικὰ λεγότανε—μόνο οἱ ἀπομνημονευματογράφοι τοῦ ἀγῶνος Κασσομούλης (1) καὶ Σπυρομίλιος (2) γράφουν μερικὲς λεπτομέρειες, ἐνῶ οἱ Σπηλιάδης (3), Χιώτης (4) καὶ Λασσάνης (5) μιλοῦν ἀπλῶς γιὰ μυστικὴ Ἑταιρία.

Ἐξαιρετικὰ ὅμως πολῦτιμα εἶναι τὰ 10 σχετικὰ ἔγγραφα, πού ἀποκαλύφθηκαν τελευταῖα στὰ Γενικά Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (6).

Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς νεώτερους μελετητάς, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κ. Κώνστα (7) καὶ Σκοπετέα πού προαναφέραμε, ἀσχολήθηκε καὶ ὁ κ. Καραντινός (8), χωρὶς ὅμως κανεῖς τους νὰ προσθέσῃ σχεδὸν τίποτε πῶς πολὺ ἀπὸ ὅσα οἱ παλαιοὶ ἀναγράφουν.

Ἔτσι ἐδῶ θὰ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὸ ἴδιο θέμα, ἔχοντας τὴν ἐλπίδα πὼς ἤμπορεῖ κάτι νὰ προστεθῇ ἐκεῖ ὅπου γιὰ ἄλλους μὲν ἀπὸ τοὺς σημερινοὺς ιστοριοδίφας φέρεται ἐξαντλημένο καὶ γιὰ ἄλλους ἀδιάφορο, ἐνῶ γιὰ τοὺς τέκτονες μελετητάς, πού θὰ μπορούσε νὰ ἐνδιαφέρῃ περισσότερο, εἶναι ἐντελῶς ἀνύπαρκτο.

1. Ἀπὸ τὴν ἵδρυσιν τῆς Ἑταιρείας.

Ἀνατρέχοντας κανεῖς στὸν Κασσομούλη θὰ ἴδῃ πὼς ὁ Γιάννης Βλαχογιάννης, πού ἔγραψε τὴν εἰσαγωγὴ καὶ τίς σημειώσεις στὰ «Ἐνθυμήματα», εἶναι ὁ πρῶτος πού ὑποσημειώνει (σελ. 140) ὅτι «Ἡ μυστικὴ ἐκείνη ἔνωση εἶχε σχηματισθῆ κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν μασωνιῶν τῆς Εὐρώπης, πού ὁ Μάγερ καὶ ὁ Σπυρομίλιος, ἀνδρωποῖ

1) Κασσομούλη Ν.: «Ἐνθυμήματα Στρατιωτικά». Ἀθῆναι 1940, τόμ. Β', σελ. 138-140, 160, 161, 184.

2) Σπυρομίλιος: «Ἀπομνημονεύματα τῆς β' πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου 1825-1826», ἐκδ. Ι. Βλαχογιάννη, Ἀθῆναι 1926, σελ. 95-96.

3) Σπηλιάδου Ν.: «Ἀπομνημονεύματα» Β' Ἀθήνησιν 1852, σ. 436-437.

4) Π. Χιώτου: «Ἱστορία τοῦ Ἰονίου Κράτους ἐν Ζακύνθῳ» 1874, τόμ. Α, σ. 555.

5) Λασσάνη Γεωρ.: «Τὸ Στρατιωτικὸν τῆς Ἑλλάδος». Δοκίμιον ἱστορικόν. (Ἀνέκδοτον χειρόγραφον εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς, σελ. 9-10).

6) Γ.Α.Κ. Ἀρχεῖον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως: α) Κλάδος Προσωρινῆς Ἐπιτροπῆς Δυτ. Χέρσου Ἑλλάδος, φ. 1 (14). β) Κλάδος Ἐκτελεστικοῦ Σώματος, φ. 114. γ) Κλάδος Ἀστυνομίας, φάκ. 47.

7) Κώνστα Κ. Σ.: «Ἡ Ἑταιρεία τῶν Φιλοδικαίων», περιοδ. «Νέα Ἑστία»: α) τόμ. 59, 1956, σελ. 431-433, β) τόμ. 68, 1960, σελ. 1549-1552.

8) Καραντινοῦ Ν.: Περιοδ. «Ἡὼς» (ἔτ. Β', Νοέμβρ. 1939, σ. 40-42).

εὐρωπαϊκὰ μορφωμένοι, τῆς βάλανε πρότυπο καὶ τραβήξανε στὴ συντροφιά τους καὶ ἄλλους τίμιους στρατιωτικούς, ποῦ ζητούσανε θεραπεία τῆς φριχτῆς κατάστασης».

Ἄλλ' ἢμπορεῖ ἡ παρατήρησις αὐτῆ—ὅπως καὶ οἱ ἀνάλογες τῶν νεωτέρων Κώνστα καὶ Σκοπετέα ποῦ ἀναφέραμε στὸν Πρόλογο—να ἰδεάζη πὼς ἡ πατριωτικὴ ἐκείνη ὀργάνωσις εἶχε τεκτονικὸ χαρακτήρα· ὅμως καὶ οἱ τρεῖς αὐτὲς δὲν εἶναι ἀρκετὲς γιὰ θεμελίωσι τῆς ἀπόψεως αὐτῆς, ἂν δὲν ἐξετασθοῦν προσεκτικώτερα τὰ παρεχόμενα στοιχεῖα ἀπὸ παλαιότερες πηγὲς ἢ ἄλλα ἱστορικὰ κείμενα.

Γι' αὐτὸ θὰ μιλήσουμε μὲ κάποια σειρὰ, παραβλέποντας τὸ κάθε τι ποῦ ἀφορᾷ τὴ νοητικὴ μεταφορὰ μας στὸ πολιορκημένο Μεσολόγγι καὶ τὸ ὅτι σχετίζεται μὲ τὴν ἡρωϊκὴ του ἄμυνα, παρὰ τὶς γνωστὲς συνθηκῆς ἐλλείψεως τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων ἢ τὴν πληθῶρα τῶν κακουχιῶν, ἀσθενειῶν, τραυματισμῶν καὶ θανάτων.

Καὶ θὰ περιορισθοῦμε στὴν κύρια, καὶ δυστυχῶς αἰώνια, ἀρρώστεια τῶν Ἑλλήνων, τὴν ἀρρώστεια τῆς Διχόνοιας, ποῦ μεγεθύνεται ὅταν συμβάλλουν τὰ ξενοκίνητα κόμματα καὶ μᾶς διαιροῦν, ὅπως καὶ τὴν ἐποχὴ ποῦ ὁ Ἀλέξ. Σοῦτσοσ ἐσατίριζε γράφοντας:

*«Κανεὶς δὲν ἔμεινε γραικός· ὁ ἕνας εἶναι Γάλλος,
ἐκεῖνος εἶναι Μόσκοβος καὶ Ἄγγλος εἶν' ὁ ἄλλος».*

Στὴ Διχόνοια τῶν φατριῶν, ποῦ σὰν μικρόβιο ἀλληλοφαγωμοῦ μπῆκε τότε καὶ στὸ Μεσολόγγι, κάνοντας ἔτσι τὴ φρουρὰ «να ξεχνᾷ πὼς πολεμοῦσαν ὅλοι τους μαζὶ γιὰ τὴν κοινὴ ἐλευθερία».

Καὶ στὴ Διχόνοια αὐτὴ ἀποδίδεται ἡ ἴδρυσις τῆς Ἀδελφότητός μας, τῆς ὀργανώσεως ποῦ ἡ σύστασίς της ἐπεβλήθηκε γιὰ τὴ συγκράτησι τοῦ ἠθικοῦ τῶν πολεμιστῶν, μὲ βασικὲς ἀρχὲς τὴν Ὁμόνοια, τὴν Ἀγάπη καὶ τὴ Δικαιοσύνη.

Τούτη τὴ Διχόνοια, λοιπόν, ἱστορεῖ κι ὁ Κασομούλης (σελ. 138), ἀρχίζοντας ἔτσι τὰ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἐταιρείας, ποῦ τοποθετεῖ στὰ τέλη Ὀκτωβρίου 1825:

«Εἰς τὸ Ναύπλιον, ὡς ἐφάνη ἔπειτα, [ἀλλὰ] καὶ εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἐνεφανίσθησαν δύο φατρίαι, μία Ἀγγλικὴ καὶ μία Γαλλικὴ· τῆς μὲν Γαλλικῆς ἀρχιφατριασταὶ ἀκούγονταν ὁ Κοσ Κωλέττης καὶ [Γ.] Αἰνιὰν καὶ ὁ [Ιω.] Σούτζιος (τὸν ὁποῖον συνέλαβον εἰς Κράβαρι), τῆς δὲ Ἀγγλικῆς ὁ Μαυροκορδάτος, [Σπ.] Τρικούπης, [Γεώργ.] Καναβός, ἀπεσταλμένος [τῆς φρουρᾶς τοῦ Μεσολογγίου], καὶ ἄλλους τοὺς ὁποίους δὲν ἐγνωρίζαμεν.

»Ὁ [Ιω] Μάγερ, συντάκτης [τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν»] . . . (*) ἄρχισεν [μαζὶ] μὲ τὸν Κον Σπύρον Μίλιον, Χριστοδ. Χ' Πέτρου, Γεωργάκη Βάγιαν κατ' ἀρχὰς νὰ συσχετίζωνται καὶ νὰ ἐπικρίνουν τὰς πράξεις τῶν ἀνωτέρων Ὀπλαρχηγῶν ἢ τῆς Στρατ. Ἐπιτροπῆς.

*) Στὴ θέσι τῶν ἀποσιωπητικῶν παρεμβάλλεται τὸ ἐξῆς κείμενο : « . . . φίλος στενωτέρος τοῦ Κου Μαυροκορδάτου, βαστοῦσεν τὰ δικάια του καὶ πάντοτε ἐπαινοῦσεν τὰς πράξεις του, λέγων [προσέτι] καὶ ὅτι, ἂν ἦτο ἐκεῖνος [ἀκόμη] Διευθυντὴς [τῆς Δυτ. Ἑλλάδος], δὲν ἠθέλεν εὐρεθοῦμεν εἰς τόσας δυσκολίας.

Ἡ λοιπὸν διὰ νὰ ἐνεργήσῃ ὅπως, μὲ μίαν ἀναφορὰν τῶν ὀπλαρχηγῶν [νὰ] προ [σ] κληθῆ Διευθυντὴς ὁ Κος Μαυροκορδάτος, ἢ διὰ νὰ κερδήσῃ νὰ ὑπογραφῆ ἀναφορὰ νὰ σταλθῆ εἰς τὴν Διοίκησιν [αὐτοῦ] πληρεξούσιος...».

Ἐνομίσαμε σκόπιμο νὰ παραλείψουμε τὶς ἐνδιάμεσες αὐτὲς φράσεις τοῦ Σπυρομίλιου, γιὰ ὅχι μόνον εἶναι ἀνεξέλεγκτες κρίσεις του, ἀλλὰ γιὰ ἀπὸ πολλὰ στοιχεῖα φαίνονται ὅχι καὶ πολὺ σωστές. Σὰν μιά ἔνδειξι πὼς ὑπάρχει καὶ ἄλλη ἄποψις μεταφέρομε σχετικὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὴν Ἱστορίαν τοῦ Μεσολογγίου (σελ. 160) τοῦ Χρ. Εὐαγγελάτου, πού γράφει : «Ὁ Μάγερ, ὅταν ἀπέθανεν ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς τριμελοῦς διευθυνούσης ἐπιτροπῆς Μεσολογγίου Ἰωάννης Ματθαίου Τρικούτης (πατὴρ τοῦ ἱστορικοῦ καὶ πρωθυπουργοῦ Σπυριδῶνος), διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξ. Μαυροκορδάτου τὸν Αὐγούστου 1824 ὡς ἀντικαταστάτης τοῦ ἀποθανόντος. Αἱ σχέσεις του μὲ τὸν Μαυροκορδάτον δὲν ἦσαν φιλικές, οὔτε καὶ μὲ τὸν Βύρωνα, μὲ τὸν ὅποιον διίστατο εἰς τὰς γνώμας περὶ ἐλευθεροτυπίας. Κατ' ἐξοχὴν φιλελεύθερος ὁ Μάγερ καὶ ἀληθινὸς δημοσιογράφος, ἀπαιτοῦσε τὴν ἀπόλυτον ἐξυπηρέτησι τοῦ λαοῦ μὲ τὴν ἀλήθειαν, τὸ ἄπλετο φῶς εἰς τὰ δημοσιεύματα καὶ τὸν θαρραλέον ἔλεγχον.

Ὁ διορισμὸς τοῦ Μάγερ εἰς τὴν διευθύνουσαν ἐπιτροπὴν ἔφερον ἀναστάσεων. Ὁ πολιτ. Νικόλαος Κασομούλης εἰς τὰ τόσον πολῦτιμα διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 καὶ τοῦ Μεσολογγίου ἰδιαιτέρως «Ἐνθυμήματα στρατιωτικά», (ἔκδοσις Ἰ. Βλαχογιάννη, τόμος 1ος, σελ. 414), ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἐστρατεῖαν τοῦ Λιγοβιστίου γράφει : «Εἰς τὸ Μεσολόγγι ἄφησεν ἐπιτροπὴν ἀντιπροσωπεύουσαν ἑαυτὸν τὸν κ. Τ. Μαγγίαν, τὸν κ. Μάγερ, συντάκτην τῶν «Χρονικῶν» καὶ τὸν κ. Πρατῆδην. Μὲ τὸν διορισμὸν τοῦ Μάγερ, τὸ κόμμα τὸ ἐνάντιον ἄρχισε νὰ κατακρίνῃ, ἀναφανδόν, τὰς πράξεις τοῦ Διευθυντοῦ καὶ νὰ ἐξάπῃ τὰ πάθη ἐναντίον του».

Ὁ ἴδιος ὁ Μάγερ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 59 τῆς 23 Αὐγούστου 1824 φύλλον τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἀναγνώστας καὶ τὸ Πανελλήνιον διὰ τὸν διορισμὸν του αὐτόν, διὰ τὸν προορισμὸν τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» καὶ διὰ τὴν στάσιν των ἔναντι τοῦ Μαυροκορδάτου γράφει : «Ἐκπεπληγμένους ἀπὸ ἐπιστολάς ὅχι ὀλίγας, αἱ ὁποῖαι εἰς τὸ διάστημα τῶν δέκα τελευταίων ἡμερῶν μᾶς λιθοβολοῦσι, λέγουσαι, ὅτι μεταβάλλομεν σύστημα καὶ χαρακτῆρα, ἀναγκαῖον ἐκρίναμεν νὰ ἀπολογηθῶμεν ὡς ἐφεξῆς : Ὁ γενικὸς τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος διευθυντὴς κ. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδά-

»Προχωροῦντες ἐσυμφώνησαν [καί] ἐσχημάτισαν νόμους, καθήκοντα καὶ ὠνομάσθησαν «Ἀδελφότης». Αὐτὴ ἡ Ἀδελφότης προχωροῦσα [διὰ τῆς κατηχήσεως] εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Βας καὶ Γης τάξεως ὄπλαρ-

τος μᾶς ἐτίμησεν, ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του νὰ ἐπέχωμεν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐντίμου κυρίου Ἰωάννη Τρικούπη, τὸν τόπον τοῦ τρίτου μέλους τῆς παρ' αὐτοῦ ἐκλεχθείσης ἐπιτροπῆς κατὰ τὸν ὀργανικὸν νόμον, τὸν ὁποῖον αὐτὸς ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐκτελῇ. Τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικά» τιμῶνται καὶ ὑπολήπτονται καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα ὡς ἐφημερίς, ἣτις ἐγκωμιάζει τὰ καλὰ καὶ στηλιτεύει τὰ κακὰ ἀπεναντίας. Κατήντησαν πολλοὶ νὰ πιστεῖουν, ὅτι ἐπειδὴ τῆς ἐφημερίδος ταύτης ὁ συντάκτης ἔλαβε μέρος εἰς τὰ πρακτικὰ τῆς Διοικήσεως, μέλλει νὰ ὑποχωρήσῃ μὴ γινόμενος τῶν δυστρόπων ἢ νέμεσις. Ἡ λοιπὸν τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ σύστημα τοῦ συντάκτου δὲν ἠννόησαν, ἢ διὰ μικροπρεπεῖς ἴσως δὲ καὶ προῶρους αἰτίας δὲν θέλουσι νὰ ἐννοήσωσιν».

Καὶ συνεχίζει τὸ ἄρθρον του ὁ Μάγερ ἐξιστορῶν τὰ τῆς διοικήσεως τῆς Χώρας καὶ τοῦ κρατοῦντος ὀλιγαρχικοῦ πνεύματος καὶ τονίζων ὅτι τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικά» εἰς οὐδεμίαν πολιτικὴν πατρίαν ἀνήκουν. «Διατί, λοιπόν, —ἀμέσως γράφει— μᾶς κατηγοροῦσιν λέγοντες, ὅτι μετῆλλάξαμεν σύστημα καὶ χαρακτῆρα, ἀφ' ὅτου πλησιέστερον ἐλάβομεν ὑπόρρημα εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Διοικήσεως; Δὲν καταλαμβάνουν ὅτι οἱ συντάκται ἐφημερίδος ἐλευθέρως καὶ δι' ἐλεύθερον λαὸν γράφοντες δὲν φοβούμεθα ποτέ (μὲ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ὀρθότητα) κανένα, ὁποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι; Νομίζουσιν ὅτι, ἐπειδὴ τὸ σήμερον εἴμεθα προσκολλημένοι εἰς τὰς ἰδιαιτέρας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος ὑποθέσεις, θέλομεν ἀποσιωπᾶ ὅταν βλέπωμεν τοῦ μέρους τούτου τὸν Διοικητὴν, ἢ τοὺς ὑπαλλήλους ὑπουργοὺς ἀμαρτάνοντας; Δὲν πρέπει ποτέ νὰ κρίνωνται τὰ ἄτομα, ἀλλὰ αἱ πράξεις τῶν ἀτόμων. Ἡμεῖς δὲ δὲν θέλομεν λείψει νὰ δημοσιεύσωμεν αὐτὰς καὶ κρίνωμεν ὅταν ἀληθεύωσιν».

Διὰ τὸ ἄψογον τῆς στάσεως τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν», ὁ Μάγερ εἰς τὸ ἄρθρον του γράφει: «Ἐρωτῶμεν δὲ τὸ κοινὸν νὰ μᾶς εἴπῃ, ἂν εἰς τὰ 68 παρελθόντα φύλλα ταύτης τῆς ἐφημερίδος ὠμιλήσαμεν ἢ ὄχι τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἂς ἀποκριθῇ. Βλέπομεν νὰ μᾶς ἐλέγχωσιν, ὅτι ἐγίναμεν Μαυροκορδίσται καὶ Φαναριῶται, κανεῖς δὲν βλέπομεν νὰ λέγῃ ὅμως ὅτι ἐγίναμεν ὀλιγάρχαι ἢ δημαγωγοί. Ἄς παρατηρήσωμεν ὅμως· ἂν ὁ Μαυροκορδάτος εἶναι Φαναριώτης, δὲν εἶναι Μαυροκορδάτος, καὶ ἂν Μαυροκορδάτος, δὲν εἶναι Φαναριώτης. Ἄν αὐτὸς δὲν κἀνῆ τὸ χρέος του, ἂν κρύπτη τὸν ἀληθῆ χαρακτῆρα του, ἂν ὑποκρίνεται ὅτι εἶναι υἱὸς τῆς πατρίδος χωρὶς νὰ εἶναι, νομίζομεν ὅτι δὲν θέλουν εἶναι ἱκανὰ τὰ «Χρονικά» νὰ τὸν ἀνακαλύψωσι καὶ ἐπομένως νὰ τὸν τιμωρήσωσιν.

Ἡξεύρομεν ὅτι εἰς τὸν Κάλαμον εἶναι μιὰ λέσχη τῶν Τουρκολατρῶν. Ὅχι πολὺ μακρὰν τῆς πόλεως ταύτης εἶναι μιὰ ἄλλη τῶν αὐτοδιοικητικῶν. Τόσον οἱ πρῶτοι ὅσον καὶ οἱ δεῦτεροι δὲν θέλουν ἀποφύγει τῶν ἀληθῶν πατριωτῶν τὸ ἀνάθημα. Τὸ σκότος δὲν θέλει ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, μόνον ἢ ἀλήθεια εἶναι αὐτῆς δῶρον».

Ἀναφέρει ἐν συνεχείᾳ τοῦ ἁρθροῦ του ὁ Μάγερ, ὅτι αἱ κατηγορίαι κατὰ τῶν διοικούντων γίνονται διὰ νὰ ἀνατρέψουν αὐτούς, καὶ τονίζει: «Ἐχομεν

χηγῶν, ἐφάνη ἐν τῷ μέσῳ παρευθὺς ἡ ἰσχὺς τῆς φρουρᾶς· διότι ὅλον τὸ στρατεύμα ἐξήρητο ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀξιωματικούς. Οἱ ἀρχηγέται τῆς Ἀδελφότητος ἐκοινοποίησαν ὅτι καθεὶς εἶναι δεκτός, πλὴν κανένας εἰς τὰς συνεδριάσεις δὲν εἶναι μεγαλύτερος [παρὰ] τοῦ τριημεροῦς προέδρου, καὶ ἄλλα [Τέλος ἡ ἀδελφότης] ἔκαμεν [γραπτοὺς νόμους, καθήκοντα αὐστηρὰ τῶν κατηγουμένων καὶ [τῶν] μελλόντων νὰ εἰσέλθουν.

Ἡ Κοσ Σπύρος Μίλιου ὡς γραμματεὺς αὐτῆς διορισθεὶς ἐξ ἐπαγγέλματος δύναται νὰ δώσῃ καθαρὰς πληροφορίας περὶ τῶν σκοπῶν τῶν ἀρχηγέτων αὐτῆς. Διότι [ἐγὼ] χαιρόμενος τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν παλαιῶν στρατηγῶν, δὲν ἠθέλησα νὰ ἐμπερδευτῶ εἰς τὸ σύστημα τοῦτο . . .»*, γράφει, ὅπως εἶπαμε, ὁ Κασομούλης.

Καὶ συμπληρώνομε τώρα τὰ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἀδελφότητος μετὰ τὴν ἀκόλουθες πληροφορίες τοῦ Σπυρομίλιου:

«Ἡθέλησαμε τινὲς νὰ συστήσωμεν μιὰν ἐταιρίαν φανερὴν, ὄχι μυστικὴν, ἣτις ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὰ ἐπόμενα καλὰ τῆς, μετὰ τὴν ἰδέαν νὰ τὴν παρατείνωμεν καὶ ἔκτος τοῦ φρουρίου. Ἡ Ἑταιρία αὕτη ὠνομάσθη τῶν «Φιλοδικαίων». Τὰ ἄρθρα τὰ ὁποῖα ὠρχίζετο ὁ καθεὶς νὰ διατηρήσῃ εἶναι τὰ ἑφεξῆς».

Καὶ ἀναγράφει ὁ Σπυρομίλιος, (σελ. 95 - 96), ὅπως θυμόταν, ὁ ἄρθρα τοῦ Συντάγματος καὶ 13 κανόνες τῆς Ἑταιρείας, ἀπὸ τὰ ὁποῖα μεταφέρομε ἐδῶ τὰ ἐπόμενα τρία πρῶτα:

χρηστὰς ἐλπίδας, ὅτι ὁ λαὸς θέλει αἰσθανθῆ τὴν δύναμίν του, καὶ τοὺς παρ' αὐτοῦ δεδομένους νόμους, καὶ θέλει λάβει τὰ ἀνήκοντα μέτρα του».

Ἡ Κασομούλης εἰς τὰ «Ἐνθυμήματά του» (Τόμος Α', σελ. 426) γράφει διὰ τὸν διορισμὸν τοῦ Μάγερ καὶ πάλιν: «Ἡ Μάγερ συντάκτης τῶν «Χρονικῶν» κηρύττων τὸν ἑαυτὸν του δημοκρατικώτατον, «ἐκλαμπρότατον ἢ πρίγκιπα» τὸν Μαυροκορδάτον ποτὲς δὲν τὸν ὠνόμασεν, παρὰ ἀπλῶς «ὁ κ. Μαυροκορδάτος» καὶ πάντοτε ἦτο ἓνας τῶν ἀντιπολιτευομένων τοῦ κ. Μαυροκορδάτου. Δὲν ξέρω ὅμως πῶς ἐδέχθη νὰ γίνῃ μέλος τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς ἐπιτροπῆς αὐτοῦ».

Διετήρησε πράγματι ὁ Μάγερ ἀπόλυτον ἀνεξαρτησίαν ἐναντι τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ παντὸς ἄλλου καὶ ἐκράτησε τὴν ὑποσχέσεις του πρὸς τὸν λαόν».

* « . . . τὸ ὁποῖον τὸ ἔβλεπα [στρεφόμενον] ἐναντίον αὐτῶν, μ' ὅλον ὁποῦ προσεκλήθη πολλὰκις ἀπὸ διάφορα μέλη, φίλους μου ».

Δὲν θεωρήσαμε τὴ φράσι αὕτη ἀπαραίτητη γιὰ τὸ βασικὸ κείμενο, γιὰτὶ ἀναφέρεται σὲ προσωπικὴ ἀντίληψι τοῦ Κασομούλη, πού ἤμπορεῖ μὲν νὰ εἶναι ὀρθή, ὅμως δὲν ἀποτελεῖ παρὰ τὴν ἀφορμὴ καὶ ἀπὸ τὰ κύρια θέματα πού ἐσυζητοῦντο στίς συνελεύσεις τῆς Ἀδελφότητος—ὅπως θὰ ἰδοῦμε πιὸ κάτω—ἐνῶ, ὅπως ἦδη ξέρομε, ἡ αἰτία τῆς συστάσεως τῆς Ἀδελφότητος ἦταν οἱ μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων, πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν, διχόνοιες.

«α) Ἀγάπη μεταξύ τῶν ἀδελφῶν» καὶ ἂν τυχὸν ὑπῆρχε μεταξύ εἰς ἀδελφοὺς προτέρα ἔχθρα νὰ τῆ λησμονήσουν·

β) Πίστις εἰς τὴν πατρίδα, διὰ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ὁποίας χρείας τυχούσης νὰ χύσῃ τὸ αἷμα του, νὰ θυσιάσῃ καὶ τὴν κατάστασίν του·

γ) Ἰσότης μεταξύ τῶν ἀδελφῶν».*

Εἶναι τὰ ἄρθρα πού, ἀναμφίβολα, ἐκφράζουν τὸ ἴδιο περιεχόμενο, τὸ ὁποῖο συνοπτικώτερα διατυπώνουν οἱ Ἐλευθεροτέκτονες μὲ τὴν τριλογία: «Ἐλευθερία - Ἰσότης - Ἀδελφότης».*

* Τὰ ἐπόμενα ἄρθρα τοῦ Συντάγματος εἶναι τὰ ἑξῆς :

δ) Μυστικὸν νὰ μὴ ὑπάρχῃ μεταξύ τῶν ἀδελφῶν, ἐκτὸς μόνον εἰς τὰ οἰκεῖα.

ε) Βοήθειαν ἀμοιβαίαν εἰς τοὺς ἀδελφοὺς αἵματος καὶ καταστάσεως.

στ) Ὑπακοὴν εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ προέδρου τῆς περιόδου».

Καὶ ἐν συνεχείᾳ δίδει τοὺς ἑξῆς δεκατρεῖς κανόνες :

1) «Τρία ἀξιώματα εἶχεν ἡ Ἐταιρία, δηλαδὴ τοῦ προέδρου, ἀντιπροέδρου καὶ γραμματέως.

2) Ἡ διάρκεια τῶν ἀξιωμάτων κατὰ περίοδον, ἡ δὲ περίοδος εἰς τρεῖς συνελεύσεις.

3) Οὗτοι οἱ ἀξιωματοῖ μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς περιουδεῖας των νὰ παραδίδωσι τ' ἀρχεῖα εἰς τοὺς νεοεκλεγθέντας καὶ νὰ λαμβάνουν τὴν ἀπλῆν θέσιν ἀδελφοῦ.

4) Ἐδύναντο νὰ μένουν εἰς τ' ἀξίωμα των καὶ δι' ἄλλην περιουδιάν, ἐὰν ἐδιορίζοντο.

5) Εἰς τὴν συνέλευσιν τῆς ἐταιρίας νὰ προτείνωνται παρὰ τοῦ προέδρου τὰ κείμενα, καὶ οἱ ἀδελφοὶ νὰ τὰ συζητῶσι.

6) Κάθε ἀπόφασις τῆς συνελεύσεως ἦτον νόμος, διὰ τὴν ἐνέργειαν τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ ἐπαγρυπνῆ ὁ πρόεδρος.

7) Οἱ ἀδελφοὶ νὰ κοινοποιῶσι τὰς βάσεις τῆς ἐταιρίας εἰς κάθε Ἑλληνα.

8) Ἡ κατήχησις νὰ γίνεταί εἰς τρεῖς ἡμέρας, μετὰ τὸ διάστημα τῶν ὁποίων νὰ ἐρωτᾶται ὁ κατηχηθεὶς ἐὰν ἔχῃ σταθερὰν καὶ ἀμετάτρεπτον ἀπόφασιν νὰ διατηρήσῃ τὰ προεκτεθέντα, καὶ ἂν ἀπεκρίνετο τὸ ναί, τότε ἔδιδε τὸν ὄρον, εἰ δὲ ἦτον ἐλεύθερος ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν συνέλευσιν.

9) Ἡ ἐταιρία ἐδέχετο ἀδελφοὺς καὶ ἐκ τῶν ὄντων ἐκτὸς τοῦ Μεσολογγίου.

10) Τὸ κέντρον τῆς ἐταιρίας ἐδιορίζετο ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς Μεσολόγγιον.

11) Ὁ νέος ἀδελφὸς ἔπρεπε νὰ συνεισφέρῃ ἢ ὑπηρεσίαν ἢ κατάστασιν.

12) Ἡ σφραγὶς τῆς ἐταιρίας νὰ ἔχῃ τὸ ἔμβλημα τοῦ Ἡρακλέους.

13) Διὰ ἐφοδιαστικὸν τοῦ ἀδελφοῦ νὰ δίδεται δίπλωμα».

* Γράφει ὁ Π. Γ. Κρητικὸς (εἰς περιόδ. Παρνασσὸς 1965, σελ. 116) : «Αἱ Τεκτονικαὶ Στοαὶ καθίστανται οἱ προθάλαμοι τῶν μυστικῶν ἐταιρειῶν, ὅσαι θὰ ἠγωνίζοντο ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν δούλων λαῶν. Ἡ τεκτονικὴ τριλογία «Ἐλευθερία - Ἰσότης - Ἀδελφότης» εὗρε προσφορώτατον ἔδαφος εἰς τὰς ὑποδούλους ἐλληνικὰς ψυχάς. Ἡ ἀθροῦς ὑπ' αὐτῶν ἐνίσχυσις του ἦτο φυσικωτάτη.

Ἔτσι προβάλλει εὐθύς ἀμέσως μιὰ κάποια συγγένεια τῶν βασικῶν ἀρχῶν μεταξύ τῶν δύο συστημάτων (Ἄδελφότητος Φιλοδικαίων καὶ Ἐλευθεροτεκτονισμοῦ), πού ἐνδιαφέρει βέβαια νὰ ἐξετασθῇ κάπως ἐκτενέστερα.

Καὶ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸν θὰ στραφῇ ἡ ἔρευνα πρὸς τὶς ἀνάλογες κατευθύνσεις :

Ἡ πρώτη εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐμφανίστηκε ἐπίσημα ἡ Ἄδελφότης.

Ἡ δεύτερη εἶναι ἡ ἐπίσημος, ἐπίσης, δρᾶσις της.

Καὶ τρίτη κατευθύνσεις εἶναι ἡ ιδιότης τῶν ἰδρυτῶν της καὶ ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀρχῶν τῆς ἀδελφότητος ἐπὶ τῶν μελῶν της.

2. Τὰ ἐπίσημα στοιχεῖα.

Γιὰ τὴν ἐπίσημη ἐμφάνισι τῆς Ἄδελφότητος ὀμιλεῖ ἡ ἀπὸ 28 Νοεμβρίου 1825 ἀναφορὰ πού ὑπέβαλαν « πρὸς τὴν Σεβαστὴν Ἐπιτροπὴν τὴν Διευθύνουσαν τὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος » 45 « εὐπειθεῖς πατριῶται », μεταξύ τῶν ὁποίων ἀναφέρονται ὄρκοιτοὶ γνωστοὶ ἀγωνισταὶ καὶ σὲ ἐνδιάμεσες σειρὰς τὰ ὀνόματα τῶν Σφυρομίλιου καὶ Μάγερ*

* Τὸ ἀκριβὲς κείμενο τῆς ἀναφορᾶς αὐτῆς, πού βρίσκεται στὰ Γενικά ἀρχεῖα τοῦ Κράτους (Ἐκτελεστικὸν Σῶμα, φάκ. 144) καὶ εἶναι ἐπισημοποιημένο ὡς « ὄ,τι ἴσον τῷ πρωτοτύπῳ, ὁ Γεν. Γραμματεὺς (τ. σ.) Φ. Πλητᾶς », ἔχει ὡς ἑξῆς :

« Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Ἐπιτροπὴν τὴν Διευθύνουσαν
τὰ τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος.

Οἱ πατριῶται, κατὰ γέννησιν καὶ δικαίωμα Ἕλληνες, συνενωθέντες διὰ νὰ ὑπερασπιζώμεθα πρὸς ἀλλήλους, κύριον καὶ πρῶτιστον σκοπὸν ἔχομεν νὰ ὑπακούωμεν τὰς διαταγὰς τῆς Διοικήσεως καὶ τοὺς νόμους ὁποῦ τὸ Ἔθνος ἐσύστησεν.

Οἱ πατριῶται οὗτοι ἔχουν τὴν τιμὴν νὰ σᾶς περικλείουν ἐνταῦθα ἀντίγραφον τῶν θεμελιωδῶν νόμων τῆς Ἐταιρίας των, παρακαλοῦντες τὴν Σεβαστὴν Τοπικὴν Διοίκησιν νὰ συγκατανεύσῃ ἀείποτε εἰς τὸ νὰ ὑπερασπισθῇ κατὰ νόμον τοιούτους πολίτας.

Μὲ σέβας βαθύ ἐπαναλαμβάνομεν ὅτι ἡ μόνη κεφαλὴ τῶν πράξεών μας εἶναι ἡ Σεβαστὴ Ἑλληνικὴ Διοίκησις, ὑπὲρ τῆς ὁποίας εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ προσφέρωμεν τὰς πλέον μεγάλας θυσίας.

Ἐν Μεσολογίῳ τῇ 28 Νοεμβρίου 1825

Οἱ εὐπειθεῖς πατριῶται

Παναγιώτης Σωτηρόπουλος - Γιαννάκης Ζιάμπας - Ἀθανάσης Καρδάρης - Γιαννάκης Κοτζαφτόπουλος - Κωνστ. Ἰατριδῆς - Γιαννάκης Μαρ-

Σκοπὸς τῆς ἀναφορᾶς αὐτῆς ἦταν νὰ γνωστοποιήσουν τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἑταιρείας—ὅπως ἀρχικὰ ὠνομάστηκε ἡ Ἀδελφότης—καὶ νὰ καταθέσουν τὸ «Σύνταγμα Φιλοδικαίων» καὶ τοὺς «Ἰδιαιτέρους Νόμους» ποὺ ὑπέγραψαν τὰ «μέλη» τῆς μετ' ἡμερομηνία 26 Νοεμβρίου 1825.

Τὸ κείμενο τοῦ Συντάγματος αὐτοῦ, ἀπ' τὸ ὁποῖον σαφῶς διακρίνονται οἱ ἅγιοι σκοποὶ τῆς Ἑταιρείας καὶ τῶν ἰδρυτῶν τῆς οἱ ἀγαθῆς προθέσεις, ἔχει ὡς ἑξῆς* :

« Σύνταγμα τῶν Φιλοδικαίων

Οἱ φίλοι τῶν Φιλοδικαίων διακηρύττουν πρὸς ὅλους τοὺς θέλοντας νὰ ἐνεργήσουν διὰ τὰ καλὰ, ὅσα ἡ Πατρις ἀναμένει ἀπὸ αὐτοὺς, ἔχοντες ὡς πρωτίστην βᾶσιν τὰ ἐπόμενα :

Αον) Ὁ συγκαταριθμούμενος εἰς τὴν Ἑταιρίαν τῶν Φιλοδικαίων εἶναι ἰσότιμος μετ' ὅν πλησίον του καὶ οὐδεμίαν διαφορὰ τάξεως ἔμπορεῖ ποτὲ μεταξὺ αὐτῶν νὰ ὑπάρξῃ ἢ μόνη ἀνωτέρα τῆς Ἑταιρείας κεφαλὴ εἶναι οἱ Νόμοι καὶ ἡ κατὰ τοὺς Νόμους συστατιομένη καὶ διοργανιζομένη Διοίκησις, τὰ ὁποῖα καὶ τὰ δύο ὀρκίζεται ἡ Ἑταιρία νὰ ὑπερασπίζεται ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, καὶ νὰ στηρίξῃ καὶ μετὰς πλέον μεγάλας θυσίας.

Βον) Οἱ μάταιοι τίτλοι εἶναι διὰ παντὸς ἐξορισμένοι ἀπὸ τὴν Ἑταιρίαν ταύτην.

Γον) Κάθε μέλος τῆς Ἑταιρείας ἔχει τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἐξηγητᾷ ἐλευθέρως ἀί σκέψεις του θέλουν συζητοῦνται, καὶ ἡ γνώμη τῶν πλειόνων θέλει εἶσθαι τὸ ἀποτέλεσμα, ἂν ἡ γνώμη θέλει βαλθῇ εἰς ἐνεργειαν ἢ οὐ.

Δον) Ἄν τις τῶν ἐν τοῖς ἀξιώμασι συγκαταριθμηθῇ εἰς τὴν Ἑται-

κόνης - Σταθάκης Τσιμπουράκης - Γεώργιος Κ. Πασχάλης - Γιαννάκης Λογοθέτης - Πέτρος Ντόβας - Γιαννάκης Μαρίνος - Ἀναστάσιος Τζόγιας - Καραγιάννης Μαγουλιᾶνος - Σπύρος Μίλιος - Βασίλης πα'' Ἰωάννου - Νικολάκης Κοντογιάννης - Γεώργιος Βάγιας - Χριστόδουλος Χα'' Πέτρου - Γεωργάκης Ψύλλας - Ἀποστόλης Κουσουρῆς - Γιαννάκης Λαμπρόπουλος - Σπύρος Σκυλοδήμας - Κώνστας Γιοταγάνας - Δημ. Γεροθανάσης - Κωνσταντῆς Χρήστου - Ἀναγνώστης Πλακωτῆς - Χρῆστος Τζαούσης - Δημητράκης Κιτζόπαπας - Βασίλης Χασάπης - Σπύρος Κούγιας - Ἰ. Μάγερ - Γληγόρης Λιακατᾶς - Κώνστας Βλαχόπουλος - Κωνσταντῆς Βέρης - Σερεπίσιος - Πάγκαλος - Ἀνδρέας Γρίβας - Πέτρος Φαρμάκης - Γιάννης Μπούσκας - Γολέμης - Γιάννος Γιοταγάνας - Θ. Χιλιανός - Δημ. Ἀλεξιάδης - Καραγιώργος Δροσίνης - Ἀπόσ. Νεχωρίτης.

* Τὸ κείμενο τοῦτο εὐρίσκεται ἐν τῷ Γ.Α.Κ. Προσωρ. Ἐπιτρ. Διτ. Χέρσου Ἑλλάδος 1822 - 1826, φάκ. 1 (14).

ρίαν, τὸ ἀξίωμα τοῦ θέλει λογίζεσθαι μηδὲν ὡς πρὸς τὴν Ἑταιρίαν. Ἐγκολπώνοντας δὲ κάθε ἐνάρετον καὶ συνετὸν ἄνδρα ἡ Ἑταιρία τοῦ χαρίζει ὅλα, ὅσα καὶ τὰ ἄλλα αὐτῆς μέλη ἀπολαμβάνουν δικαιώματα.

Εον) Ὁ πρῶτιστος καὶ θεμελιώδης αὐτῆς νόμος εἶναι οὗτος: ὅλοι οἱ συνιστῶντες τὴν Ἑταιρίαν νὰ εἶναι πρὸς ἀλλήλους συνδεδεμένοι ὡς ἀδελφοί, νὰ ὑπερασπίζονται τὰ δικαιώματα τῆς πατρίδος, ὥστε νὰ κινοῦν πᾶν μέσον διὰ τὴν δυνατὴν κοινὴν ὠφέλειαν.

Ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 26 Νοεμβρίου 1825

Τὰ μέλη »

Τὸ «Σύνταγμα» τοῦτο ἀκολουθοῦν οἱ «Νόμοι ἰδιαίτεροι τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλοδικαίων», πού οἱ πῶς χαρακτηριστικὲς διατάξεις γιὰ νὰ συγκριθοῦν, ἐνδεχομένως, μὲ τεκτονικὰ κείμενα εἶναι οἱ ἀκόλουθες, ἐνῶ οἱ δευτερεύουσες δίδονται ὑποσημειωτικά:

«Νόμοι ἰδιαίτεροι τῆς Ἑταιρίας τῶν Φιλοδικαίων:

Αον. Αἱ διατάξεις τῆς Ἑταιρίας θεμελιοῦνται εἰς τὰ πέντε ἄρθρα τοῦ Συντάγματος.

Βον. Συζητούμεναι αἱ διατάξεις θέλουν ἐκτελεῖσθαι ἐκ μέρους τῶν ἀδελφῶν.

Γον. Ὁρκιζόμενοι οἱ ἀδελφοί νὰ διατηρήσωσι τὸ Σύνταγμα, ὀρκίζονται νὰ διατηρήσουν ἐν ταῦτῳ καὶ τοὺς νόμους, οἱ ὅποιοι συναλλήλως ἐκδίδονται, καὶ ὡς διατάξεις συγχωροῦν.

Τμῆμα Αον

Ἄρθρον Αον

Αον. Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρίας ὀφείλουν νὰ εἶναι ἄνδρες χρηστοίθεις καὶ εὐκρινῶς νὰ ἀγαπῶσι τὴν πατρίδα καὶ τὰ συμφέροντά της.

Βον. Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρίας θεωροῦνται πρὸς ἀλλήλους ὡς ἀδελφοί, χωρὶς διάκρισιν τινα ἀξιώματος ἢ πλούτου.

Ἄρθρον Βον

Αον. Ἡ Ἑταιρία διακηρύττεται ἀδιάλυτος*.

*) Βον. Ἄν τις τῶν μελῶν τῆς Ἑταιρίας θελήσῃ νὰ παραιτηθῇ ἀπ' αὐτὴν, εἶναι ἐλεύθερος, ἀφοῦ πρότερον παραστήσῃ τὰς αἰτίας τῆς παραίτησώς του.

Ἄρθρον Γον

Αον. Ἡ Ἑταιρία κάμνει τὰς συνεδριάσεις της καθ' ἡμέραν.

Βον. Θέλει διορισθῆ ἑπομένως ἡ ὥρα τῆς συνεδριάσεως.

Γον. Ἡ διάρκεια τῆς συνεδριάσεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἕκτασιν τῆς συζητουμένης ὑποθέσεως.

Δον. Τὸ τέλος τῆς συνεδριάσεως θέλει ἀναγγέλλεσθαι διὰ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως.

Ἔρκρον Δον

- Αον. Εἰς τὰς συνελύσεις τῆς Ἐταιρίας εἶναι ἀπαγορευμένα ὅσα ἰμιλία ἡμποροῦν προσωπικῶς νὰ πειράξουν κανένα τῶν μελῶν ἢ πρὸς τὰς νομικὰς διατάξεις ἐμπιστοσύνη ἀπαιτεῖ, ὥστε μόνον περὶ τῶν γενικῶν συμφερόντων νὰ γίνεται λόγος, κωλυομένων εὐθὺς τῶν ἰδιαιτέρων παντὸς ὁποιοῦδήποτε μέλους.
- Βον. Ποτὲ ἡ Ἐταιρία δὲν θέλει κάμει κατάχρησιν τῆς πνευματικῆς τῆς δυνάμεως, καὶ ὡς σύνοδος ἀδελφῶν δὲν θέλει παραβιάζει ἡ βλάβῃ ποτὲ κανένα τῶν ἀδελφῶν, ἀπὸ τοὺς ὅσους καλοῦνται Ἑλληνας, καὶ ἀγωνίζονται, ὡς καὶ ἡμεῖς, ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.
- Γον. Ἐπιφορτίζεται ἡ Ἐταιρία νὰ γνωστοποιῇ πάντοτε κατ' ἀξίαν τοὺς καλοὺς πατριώτας, μεταχειριζομένη πᾶν μέσον διὰ νὰ ἀνταμειφῶσι »*.

3. Τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἀνακοινώσεως.

Ὅπως εἶδαμε, τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς ἰδιαιτέρους Νόμους ὑπέβαλεν ἡ ἔταιρεία μὲ τὶς ὑπογραφὰς τῶν 45 ἰδρυτικῶν μελῶν τῆς πρὸς

*)

Τμήμα Βον
Ἔρκρον Αον

- Αον. Ἡ τελικὴ θεσμοφορία θέλει ἀποφασισθῆ δι' ἐπιτροπῆς.
- Βον. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη θέλει προσδιορισθῆ μὲ κοινήν θέλησιν ὅλης τῆς Ἐταιρίας.
- Γον. Πρέπει νὰ ἐνυπάρχη ἡ μεγαλειτέρα ἀπλότης, ἀλλ' αὕτη πρέπει νὰ εἶναι καὶ εὐγενὴς ἐπίσης, ἀξία τῶν μελῶν τοιαύτης λαμπρᾶς συνόδου.
- Δον. Δὲν εἶναι ποτὲ νόμιμος ἡ συνέλευσις, ὅταν λείπουν τὰ τρία τέταρτα τῶν μελῶν τῆς Ἐταιρίας.
- Εον. Διὰ τῆς ψήφου τῶν πλειόνων ἐπικυροῦνται ἢ ἀποβάλλονται αἱ ἀποφάσεις τῆς Ἐταιρίας.

Ἔρκρον Βον

- Αον. Ἡ Ἐταιρία ἔχει Πρόεδρον, Ἀντιπρόεδρον καὶ Γενικὸν Γραμματέα.
- Βον. Αὐτὰ τὰ ἐπαγγέλματα προσδιορίζονται κατὰ προαίρεσιν τῶν μελῶν, ὁ δὲ Πρόεδρος εἶναι κεφαλὴ τῆς Συνελεύσεως εἰς τὰς συνεδριάσεις.
- Γον. Ἄν θελήσῃ ἡ Ἐταιρία νὰ ἐκλέξῃ ἄλλον Πρόεδρον, εὐκόλως θέλει τὸν ἀναγγεῖλῃ εἰς τὸν καθεστῶτα, ἀναφέρουσα ἐν ταύτῳ τὰς αἰτίας τῆς ἐκπτώσεώς του.

Ἔρκρον Γον

- Αον. Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς ὀφείλει νὰ κρατῆ ἐγγράφως τὰ πρακτικὰ τῆς Συνελεύσεως.
- Βον. Πᾶσα ἀπόφασις τῆς Ἐταιρίας περὶ πολιτικῶν ὑποθέσεων θέλει ὑπογράφεται ἀπὸ τὸν Πρόεδρον, καὶ ἀπὸ τρία μέλη τῆς Ἐταιρίας.

τῇ Διευθύνουσα τὰ τῆς Δυτ. Ἑλλάδος Ἐπιτροπῇ τὴν 28 Νοεμβρίου.

Ἡ σχετικὴ ὁμως ἀπάντησις τῆς ἐπιτροπῆς αὐτῆς, ἀντὶ νὰ δοθῇ πρὸς τὴν Ἐταιρεία, ἀπευθύνθηκε προσωπικὰ πρὸς τὸν Μάγερ.

Μεταφέροντας τὴν ἀπάντησι αὐτὴ στὴν ἀμέσως κατωτέρω ὑποσημείωσι *, καθὼς ἐπίσης πρὸ παρακάτω καὶ τὰ δύο ἔγγραφα τῆς Ἐπι-

Γον. Πᾶσα ἀπόφασις τῆς Ἐταιρίας ὑπογεγραμμένη ἀπὸ τὸν Πρόεδρον, καὶ ἀπὸ τὰ τρία μέλη, θέλει ἐπιβεβαιουῖται καὶ διὰ τῆς σφραγίδος τῆς Ἐταιρίας.

* Ἀρθρον Δον

Αον. Σφραγιδοφύλαξ θέλει εἶσθαι ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς.

Βον. Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς θέλει φυλάττη καὶ ὅλα τὰ ἔγγραφα τῆς Ἐταιρίας.

Γον. Ὁ Πρόεδρος μετὰ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως θέλουν φροντίξῃ περὶ τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς ἀνταποκρίσεως, ἰδεάζοντες τοὺς ἀδελφούς, ὅπου θὰ λείπουν, τὰ διατρέχοντα.

* Ἀρθρον Εον

Αον. Οἱ ἰδιαίτεροι νόμοι καὶ διατάξεις τῆς Ἐταιρίας θέλουν ἀποφασισθῇ ἀπὸ τὴν ἰδίαν.

Βον. Ἐξεταζόμενοι καὶ συζητούμενοι οἱ νόμοι οὗτοι θέλουν καταχωρεῖσθαι εἰς τὸν κώδικα τῶν Νόμων τῆς Ἐταιρίας.

Ἐν Μεσολογγίῳ τῇ 23 Νοεμβρίου 1825

Τὰ μέλη *

* Ἀριθ. 2674

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος

Ἡ Προσωρ. Διευθ. τὰ τῆς Δυτ. Χέρσου Ἑλλάδος Ἐπιτροπῇ

Πρὸς τὸν Ἐξοχώτατον Ἱατρὸν κύριον Ἰ. Ἰ. Μάγερ,

Ἐλαβεν ἡ Ἐπιτροπῇ μίαν ἀναφορὰν σημειωμένην ἀπὸ 28 Νοεμβρίου καὶ ὑπογεγραμμένην ἀπὸ τὴν Ἐξοχότητά σας καὶ ἀπὸ διαφόρους τῶν ἐνταῦθα ὄπλαρχηγῶν καὶ ἀξιωματικῶν. Εὗρηκε περικλεισμένα εἰς αὐτὴν ἄρθρα τινά, τὰ ὅποια λέγετε ὅτι εἶναι θεμελιώδης νόμος Ἐταιρίας τινὸς παρ' ὑμῶν συστηθείσης. Διὰ ταύτης δὲ τῆς ἀναφορᾶς ἐπικαλεῖσθε ἀπὸ τὴν ἐνταῦθα Τοπικὴν Διοίκησιν τὴν κατὰ νόμον ὑπεράσπισιν τῶν συγκροτουμένων ταύτην τὴν παρ' ὑμῶν λεγομένην Ἐταιρίαν.

Ὅλοι οἱ πολῖται, Κύριε, θεωροῦνται καὶ εἶναι ἴσοι ἔμπροσθεν τῶν νόμων, καὶ ὡς τοιοῦτοι ὅλοι προστατεύονται καὶ ὑπερασπίζονται ἀπὸ αὐτοῦς ἀπαράλλακτα, χωρὶς ἐξαιρέσιν καὶ χωρὶς προνόμιον. Οἱ νόμοι ἐκτείνουν ἐπίσης εἰς ὅλους τὸ εὐεργετικὸν κράτος των, καὶ ἐπομένως τὴν μὲν ἀρετὴν ὑποστηρίζουν καὶ ἀντιβραβεύουν, τὴν δὲ κακίαν περιστέλλουν καὶ τιμωροῦν.

Ὅσον διὰ τὴν μόρφωσιν περὶ τῆς ὁποίας ἀναφέρετε Ἐταιρίας, ὅσον ἀγαθὸς καὶ ἂν ἤμπορῇ νὰ ἦναι ὁ σκοπὸς τῆς, χρεωστεῖ ἡ Ἐπιτροπῇ νὰ σᾶς εἴπῃ, Κύριε, ὅτι πᾶσα ἰδιαιτέρα συσσωμάτωσις εἰς μίαν κοινωνίαν εἶναι μία διαίρεσις ἀπὸ τὴν ὀλομέλειαν τῆς κοινωνίας, καὶ τοιαύτη διαίρεσις δὲν εἶναι συμφέρουσα εἰς τὰς σημερινὰς περιστάσεις τοῦ Μεσολογγίου, ὅτε ὁ ἐχθρὸς ἐπιμένων ἀντικρυ αὐτοῦ ἐξακολουθεῖ νὰ τὸ πολιορκῇ μὲ πείσμα.

τροπῆς, τὰ διαβιβαστικά πρὸς τὴν Προσωρινὴν Διοίκησιν Ἑλλάδος*, τῆς ὁποίας μέλος ἦταν τότε ὁ Μαυροκορδάτος, ποὺ κατὰ τὸν Κασομούλη «ἔγραψεν γράμμα του [παρακαλῶν] νὰ τὸν καταχωρίσουν [ὡς μέλος]», θέλομε νὰ δικαιολογηθῆ ἢ ὄχι ὁ χαρακτηρισμὸς ποὺ δίνει ὁ Βλαχογιάννης σὲ σχετικὴ ὑποσημείωσι, πὼς τὸ «Ἐκτελεστικὸ καὶ ἡ Προσωρινὴ Διευθύνουσα τὰ τῆς Δυτικῆς Χέρσου Ἑλλάδος Ἐπιτροπὴ ἀποδοκιμάσανε μαλακὰ τὴν ἔνωση, μὲ τὴ γνώμη πὼς οἱ μυστικὲς ἐνώσεις ἀπαγορεύονται μέσα σ' ἓνα κράτος».

καὶ ἐάν, ὁ μὴ γένοιτο, συμβῆ τι ἐναντίον ἀπὸ τὴν διαχώρισιν ταύτην, ἡ κατηγορία καὶ τὸ βῆρος θέλει βέβαια πέσει εἰς τοὺς κινήσαντας καὶ πράξαντας αὐτήν.

Ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν ἔχει νὰ κάμῃ ἄλλο, παρὰ νὰ πέμψῃ πρὸς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν τὸ ἀνὰ χεῖρας της ἔγγραφόν σας, καὶ νὰ περιμένη τὰς περὶ τοῦ προκειμένου ὁδηγίας της.

Μεσολόγγιον τῆ 3 Δεκεμβρίου 1825

Ἐρρωσθε

Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, Δημήτριος Θέμελης.

Ὁ Γεν. Γραμματεὺς (τ.σ.) Φ. Πλητᾶς».

* Παράλληλα μὲ τὴν ἀπάντησι πρὸς τὸν Μάγερ, ἡ Ἐπιτροπὴ ὑπέβαλε στὴ Διοίκησιν τὴν ἀκόλουθι ἀναφορὰ :

• Ἀριθ. 2739

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος

Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν

Ἡ Προσωρ. Διευθ. τὰ τῆς Δυτ. Ἑλλάδος Ἐπιτροπὴ

Πρὸ τινων ἡμερῶν ἐσυστήθη εἰς τὴν πόλιν ταύτην μία Ἐταιρία τῶν Φιλοδικαίων ἐπονομαζομένη.

Ἐγκλείονται ἐνταῦθα ἀντίγραφα τῆς ἀναφορᾶς τῶν μελῶν αὐτῆς, καὶ τοῦ συντάγματός της, καθὼς καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ ἐξ αὐτῶν πληροφοροεῖται ἡ Σεβαστὴ Διοίκησις τὰ περὶ τὴν Ἐταιρίαν ταύτην.

Ἐπειδὴ ἡ σύστασις αὐτῆς ἐτάραξε πολλοὺς τῶν ἐνταῦθα σημαντικωτέρων ὀπλαρχηγῶν, ἡ Ἐπιτροπὴ, διὰ τὸν φόβον μὴν ἐπακολουθήσῃ τι ἐναντίον λέγουσα τὰ δέοντα κατὰ μέρος πρὸς διάφορα ἄξια λόγου μέλη της, ἐπροσπάθησεν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ὑπαρξίν της. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν της ἐξ ἐναντίας ἠῤῥησε καὶ αὐξάνει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, χωρὶς ὁμῶς νὰ συμβῆ τι δυσάρεστον ἕως τῆς ὥρας.

Ἡ Σεβαστὴ Διοίκησις δέ, παρατηρήσασα ἐκ τῶν ἐγκλειομένων ἐγγράφων τὸ πνεῦμα τῆς Ἐταιρίας ταύτης καὶ τὸ τῆς ἀπαντήσεως τῆς Ἐπιτροπῆς, ἄς ἀποφασίσῃ περὶ τοῦ ἀν συμφέρῃ ἢ ὑπαρξίς της.

Μεσολόγγιον τῆ 9 Δεκεμβρίου 1825

Μένομεν μὲ σέβας βαθύτατον

Εὐπειθεῖς πατριῶται

Ἰωάννης Διαμαντόπουλος - Δημ. Θέμελης

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς (τ.σ.) Φ. Πλητᾶς»

Ὅμως θεωρώντας τὸ κείμενο τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Μάγερ πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴ ὡς πῶς ἐνδιαφέρον, ἐπειδὴ σ' αὐτὸ ὄχι μόνον ἀναφέρονται τὰ κίρια σημεῖα τοῦ ἐγγράφου τῆς Διευθυνούσης Ἐπιτροπῆς ἀλλὰ καὶ ἐκδέτονται βαθύτερα νοήματα ἀπὸ μέρους του γιὰ τοὺς σκοποὺς τῆς Ἀδελφότητος καθὼς ἐπίσης καὶ τὰ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐπιτεύγματά της, τὸ παραθέτομε εὐθὺς κατωτέρω :

«Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Ἐπιτροπὴν τὴν Διευθύνουσαν
τὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος

Ἐλαβον τὴν ἀπὸ τὰς 3 τοῦ τρέχοντος ἐπιστολὴν της, ἣτις ἀντὶ νὰ διευθύνεται πρὸς τοσοῦτους πολίτας Ἑλληνας, οἱ ὅποιοι ἔλαβον τὴν τιμὴν νὰ σᾶς παρῶρησιάζωσι τὴν ἀπὸ 28 τοῦ παρελθόντος ἀναφορὰν των, ἐκφράζεται πάντῃ ἀτομικῶς καὶ ἰδιαιτέρως.

Ἡ ἰδιότης αὕτη, Κύριοι, δὲν ἀνήκει, λογιζώ, ποσῶς, καθότι πρὸς τὴν Ἐξοχότητά σας ἔγραψαν διάφοροι Πατριῶται ἐνωμένοι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἔγραψαν περὶ τινος ἀδελφικῆς ἐνώσεως, τὴν ὁποίαν τὰ ἄρθρα τοῦ πολυαγαπημένου πολιτεύματός μας δὲν δύνανται ποτὲ νὰ ἐμποδίσουν.

Ἐπ' ὀνόματι, λοιπόν, καὶ τώρα ὅλων τούτων τῶν ἠνωμένων Πατριωτῶν Σᾶς ἀναφέρω εἰς ἀπάντησιν, ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν Σύνταγμα κανένα Ἑλληνα ἐμποδίζει ποτὲ νὰ εὐρίσκη φίλους καὶ οὕτω νὰ ἀγαπῶνται ὅλοι πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ μάλιστα ὑπαγορεύει νὰ ἡμεθα ὅλοι οἱ Ἕλληνες ἀγαθοὶ Πατριῶται καὶ νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς νόμους καὶ τὴν Διοίκησιν ἄνευ σκοπός, τὸν ὁποῖον καὶ ἡ Ἀδελφότης μας αὕτη ἔχει ὡς βᾶσιν. Δύναται λοιπόν ἡ Σεβαστὴ Διοίκησις νὰ ἐνοχοποιήσῃ ποτὲ ἄνδρας ἀμοιβαίως ἀγαπωμένους, καὶ πρῶτιστον σκοπὸν ἔχοντας νὰ ἐκτελῶσι μεθ' ὅσης προθυμίας τὰ παραγγέλματά της ;

Δὲν ἀποβλέπομεν, Κύριοι, νὰ συστήσωμεν Κράτος ἐπὶ Κράτος, ἀλλ' ἀγωνιζόμεθα νὰ καταστήσωμεν πλέον βεβαίαν καὶ ἐπίμονον τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, νὰ καταρῶψωμεν εἰς τὰ βᾶθη τῆς θαλάσσης τὰ ἀξιοθρήνητα πάθη, τὰ ὁποῖα προήγαγον τοσαύτας συμφορὰς, νὰ κατασταθῶμεν πολῖται ἐνάρετοι, πατέρες ἀγαθοί, καὶ ἄλλον ἀνώτερον, παρὰ τοὺς ὁποίους ἡ Πατρις μᾶς ἔδωκε νόμους, νὰ μὴ ἀναγνωρίζωμεν ποτέ.

Ἐπίσης γινώσκομεν καὶ ἡμεῖς τὰς περιστάσεις τοῦ Μεσολογγίου ὅθεν καὶ ἡ Ἀδελφότης μας, ἀντί, ὡς λέγετε, τοῦ νὰ πράξῃ τι τῶν ἀπευκαταίων εἰς τὸ προπύργιον τοῦτο τῆς Ἑλλάδος θέλει ἀγωνισθῆναι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας του, χωρὶς ἄλλον σκοπὸν, εἰμὴ νὰ ἀποθάνῃ εἰς

τοὺς προμαχῶνας του καὶ νὰ ἐκδικηθῆ τὸ αἰετοτε ἀναπολούμενον εἰς τὴν μνήμην της αἷμα τοσοῦτων γενναίως πεσόντων ἀδελφῶν μας.

Οὔτε ταραχοποιῶν ἀνθρώπων ἔνωσις εἴμεθα, οὔτε τὴν κοινὴν εὐταξίαν νὰ καταστρέψωμεν σκοποῦμεν· ἀλλ' ἀπεναντίας ἡ Ἄδελφότης ἡμῶν ἀφορᾷ νὰ στηρίξῃ τὴν εὐταξίαν καὶ τοὺς ὁποίους ἡ Σεβαστὴ Διοίκησίς μας ἐδέσπισε νόμους.

Κρίνω προσέτι χρέος μου νὰ σᾶς προσθέσω ὅτι τῆς ἐνώσεώς μας τὸ ἀποτέλεσμα ἐστέφθη τφόντι, καθὼς ἡ θεία πρόνοια ἤθελεν εὐδοκίησθαι διὰ τοὺς δούλους της. Πολλοὶ μεταξὺ ἡμῶν ἐχθρευμένοι αἰώνιως ἀπὸ πνεῦμα φονικῆς ἐκδικήσεως, ἐφιλιώθησαν καὶ ἠγαπήθησαν, ἐξάλειψαντες ἀπὸ τὸ πνεῦμα των πᾶσαν ιδέαν φόνου· ὅλοι οὗτοι, ἐνωθέντες ἤδη ὡς ἀδελφοί, ἐπεισθησαν ὅτι διὰ τῆς ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ ἀπογῆς τῶν παθῶν θέλει ἀποκτηθῆ ἡ εὐδαιμονία τῆς Πατρίδος, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἔγιναν τοσαῦται θυσίαι.

Ἰδοῦσα ὡσαύτως ἡ Ἄδελφότης αὕτη, ὅτι ἡ λέξις Ἑταιρία ἔκαμε κακὸν ἦχον εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ κόσμου, τὴν ἀπέβαλε διὰ πάντοτε (ὡς φαίνεται καὶ εἰς τὰ πρακτικὰ της) καὶ πάντες ἤδη συνδεδεμένοι μὲ τὸν ἀδελφικὸν δεσμόν, προσπαθοῦμεν, ὅσον δυνατόν, ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.

Ἐκ μέρους ὅλων τῶν ἀδελφῶν, Κύριοι, νὰ πέμψετε τὴν παροῦσαν πρὸς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν, ἀναγγέλλοντες πρὸς αὐτὴν ἀκόμη ὅτι ὡς ἀγαθοὶ πολῖται θέλομεν εἰσθαι οἱ πρῶτιστοι ὑπερασπισταί της.

Σᾶς περικλείω ὁμοίως καὶ τὴν καθημερινὴν δέησιν, διὰ τῆς ὁποίας ἄρχονται αἱ συνελεύσεις μας, παρακαλοῦντες νὰ στείλετε καὶ αὐτὴν πρὸς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν.

Μεσολόγγιον τῆ 10 Δεκεμβρίου 1825

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ εἶμαι κ.τ.λ.

Ὁ πατριώτης Ἰ. Μάγερ »

★

Καὶ ἀκολουθεῖ ἐν συνεχείᾳ ἡ κατωτέρω «Δέησις», τὴν ὁποίαν, ὅπως στὴν ἀρχὴ ἐλέγχθη, ὁ Σκοπετέας ἐθεώρησε σὰν ἐνδειξὴ πὼς ἡ ἀδελφότης ἦταν τεκτονικῆς ἐμπνεύσεως :

« Δέησις Καθημερινῆ

δι' ἧς ἄρχεται ἡ συνέλευσις τῶν ἀδελφῶν.

Θεέ, προστάτα τῆς ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης· Θεέ, ὅστις ἀγαπᾷς τὸ καλὸν ὅλων τῶν δημιουργημάτων Σου, ταπεινῶς παρακαλοῦμεν νὰ στρέψῃς πρὸς ἡμᾶς ὀφθαλμὸν ἰλαρόν, ὀφθαλμὸν ἀγαθότητος.

Παρακαλοῦμεν Σέ, Κύριε, χάρισον ἡμῖν τὸ πνεῦμα τῆς δικαιοσύ-

νης· καθαγίασον τὴν Ἀδελφότητά μας· ἀγάπησον ἡμᾶς, Πανάγαθε, καθὼς ἡμεῖς θέλομεν ἀγαπᾶ Σε καὶ τὸ ἅγιόν σου Εὐαγγέλιον.

Πάτερ, Υἱέ, καὶ Ἅγιον Πνεῦμα, χάρισον ἡμῖν, ὁμοῦ μὲ τὴν ἀγάπην Σου, καὶ τὴν πρὸς τοὺς ἀδελφούς μας στενὴν ἔνωσιν, τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Πατρίδα καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἑναρέτους. Ἐμπνευσον ἡμῖν τὸν θεῖον ἔρωτα τοῦ νὰ βοηθώμεθα συναλλήλως, καὶ νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς τοὺς νόμους τῆς Πατρίδος.

Καὶ τελευταῖον κατὰσθησον ἡμᾶς ἀξίους τῆς Σῆς ἀγάπης καὶ τῆς Πατρίδος ».

Στὴν κατωτέρω ὑποσημείωσι δίνομε καὶ τὸ δεύτερον ἔγγραφο τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴ Διοίκησιν, διαβιβαστικὸ τῆς ἀναφορᾶς τοῦ Μάγερ*.

4. Ἡ δραστηριότης τῆς Ἀδελφότητος.

Ἐπιπλέον ἀπὸ ὅλα αὐτά, διατάξεις Συντάγματος καὶ Νόμων, ἀναφορὰ Μάγερ καὶ καθημερινὴ δέησι, μόνο οἱ τέκτονες, ποὺ ἔχουν ὑπ' ὄψιν τοὺς ἀντίστοιχα κείμενα, εἶναι σὲ θέσιν νὰ ἀναγνωρίσουν ἂν κάτι τὸ πολὺ τεκτονικὸ ἢ ὄχι ὑπάρχη στὴν Ἀδελφότητα, περιορισμένο ὅμως ἀποκλειστικὰ στὰ πλαίσια τῆς πατρίδος.

Ἄλλ' ἂν δὲν ὑπάρχη γιὰ μᾶς τρόπος νὰ φέρουμε σὲ ἀντιπαραβολὴ φραστικὰς λεπτομέρειες τοῦ καταστατικοῦ χάρτου τῶν δύο αὐτῶν ὀργανώσεων (Ἐλευθεροτεκτονισμοῦ καὶ Ἀδελφότητος Φιλοδικαίων), μποροῦμε ὅμως νὰ βεβαιωθοῦμε γιὰ τὰ συμφιλιωτικὰ ἀποτελέσματα τῆς Ἀδελφότητος ποὺ μίλησε στὴν ἀναφορὰ του ὁ Μάγερ ἀπὸ τὴ

* α' Ἀριθ. 2744

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος

Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν

Ἡ Προσωρ. Διευθύνουσα τὰ τῆς Δυτ. Ἑλλάδος Ἐπιτροπὴ

Ἐνῶ ἔμελλε νὰ κινήσῃ, ὁ παρὼν πεζός, ἐλήφθη μία ἀναφορὰ ἀπὸ σήμερον τοῦ κυρίου Ἰ. Μάγερ ἐν ὀνόματι τῶν μελῶν τῆς ἐνταῦθα συστηθείσης τῶν Φιλοδικαίων Ἐταιρίας, καὶ ἰδοὺ τὸ ἀντίγραφον αὐτῆς πρὸς πληροφορίαν τῆς Σεβαστῆς Διοικήσεως.

Ἡ Ἐπιτροπὴ δὲν θέλει κάμει ἀπάντησιν· ἰδεάζει δὲ καὶ δι' ἄλλης ἀναφορᾶς τῆς μὲ τὸν παρόντα πεζὸν τὴν Σεβαστὴν Διοίκησιν περὶ ταύτης τῆς ἑταιρίας, καὶ ἄς λάβῃ τὰ ὁποῖα ἠθέληεν ἐγκρίνει μέτρα περὶ αὐτῆς.

Μισολόγγιον τὴν 10 Δεκεμβρίου 1825

Μένομεν μὲ σέβας βαθύτατον

Εὐπειθεῖς πατριῶται

Ἰ. Παπαδιαμαντόπουλος - Δημήτριος Θέμελης

Ὁ Ἰ.εν. Γραμματεὺς (τ. σ) Φ. Πλητᾶς

σχετικὴ πιστοποίησι ποὺ κάνει ὁ Κασομούλης (σελ. 139), γράφοντας :

«Μέσα εἰς ταύτην τὴν Ἐδελφότητα δὲν διεκρίνετο «Σουλιώτης» καὶ «Ρουμελιώτης» παρὰ ὁμόνοια καὶ ἀγάπη τῶν ἀξιωματικῶν [μεταξὺ των] ἦτον τὰ χαρακτηριστικά της [τόσον] ὥστε καὶ πολλοὺς θανασίμους ἐχθροὺς ἀναμεταξὺ των, ἀπὸ παλαιὰ πάθη συνήργησαν νὰ τοὺς ἐνώσουν· καὶ ἔβλεπον τόσον σφικτὰ ἀγαπημένους τοὺς δύο [π.χ.] πρώτους ἐχθροὺς ἀξιωματικούς, ὥστε τοῦτο ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν».

Καὶ συνεχίζοντας ὁ Κασομούλης τὴν ἀφήγησί του γιὰ τὴν εὐδόκιμο δρᾶσι τῆς Ἐδελφότητος σημειώνει πῶς : «Αὐτὴ, προβαίνουσα, εἴλκυσεν [μέλη] καὶ ἀπὸ τῆς β' τάξεως ὄπλαρχηγούς, παλαιούς καὶ νέους, ὥστε ἄρχισεν νὰ βάνη εἰς ὑποψίαν μεγάλην τοὺς παλαιούς Καπεταναίους (ἀριστοκρατικούς) Σουλιώτας καὶ Ρουμελιώτας, ὅτι κάτι τι ὀργανίζετο κατ' αὐτῶν.

Εἰς τοὺς ἀριστοκράτας ἐμπεριείχετο καὶ ὁ Γεωργάκας Κίτζιου, μ' ὄλον ὁποῦ δὲν ἦτο πατρόθεν Καπετάνος, καθὼς καὶ ὁ Γεροβαλτινός.

Συγγενεῖς, φίλοι ἐτούτων, ὅλοι κατηγήθησαν καὶ ἡ δύναμις πλεόν τῆς φρουρᾶς ἦτον εἰς ἐκείνους [τοὺς τῆς Ἐδελφότητος] ».

Ἄλλὰ σχετικὰ μὲ τὴν αὐξήσει τῆς δυνάμεως τῆς Ἐδελφότητος καὶ τὴν πορεία τῶν ἐργασιῶν της γράφει ὁ Σπυρομίλιος (σελ. 96) τὰ ἑξῆς : « Ἡ Ἐταιρία αὕτη ἐκτὸς τοῦ Μεσολογγίου ἐπροχώρει καθημερινῶς καθότι εἰς τὸ διάστημα αὐτοῦ τοῦ μηνὸς ἐσύγκειτο ἀπὸ δύο χιλιάδας ἀδελφούς »· προσθέτει ὅμως εὐθὺς ἀμέσως : « πλὴν οἱ περισπασμοὶ τῶν ἀντιφρονούντων καὶ ἡ ἐνασχόλησις τοῦ πολέμου τὴν ἐμπόδιζον νὰ προοδεύσῃ πλεόν. Καὶ οὕτως κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐλευσομένου μηνὸς ἔπαυσεν τὰς ἐργασίας της, διότι σπουδαιότερα ἀντικείμενα ἐπασχόλουν ὅλην τὴν φρουράν ».

5. Ἀντιδράσεις τῶν ἀντιφρονούντων.

Καὶ γιὰ μὲν τὴν ἀπασχόλησι ὅλης τῆς φρουρᾶς εἰς τὰ ζητήματα τοῦ πολέμου, ποὺ κατὰ Δεκέμβριον αὐξήθηκε, ἐπειδὴ, ὅπως εἶναι γνωστό, στίς 12 τοῦ μηνὸς ἔφτασε ὁ Ἰμπραήμ μὲ 10 000 Αἰγυπτίους καὶ ἄρχισε νέα ἐπίθεσι, ἀφοῦ προηγουμένως ἐχλεύασε τὸν Κιουταχῆ γιὰ τὴν ἐπὶ 8 τώρα μῆνες δὲν μπόρεσε νὰ πάρῃ τὸ «φράκτη» ἐκεῖνον, δὲν χρειάζεται, νομίζομε, ἐξήγησις καμμιά.

Σὲ ὅ,τι ὅμως ἀφορᾶ τὶς ἀντιδράσεις τῶν ἀντιφρονούντων ἀφήνομε νὰ μιλήσουν τὰ ἐπόμενα κείμενα :

Πρῶτα τοῦ Κασομούλη, ποῦ γράφει (σελ. 139 - 140) ἐν συνεχείᾳ πρὸς τὰ ὀλίγον προηγούμενα :

« Συναθροισθεῖσα μίαν τῶν ἡμερῶν ἡ Στρατιωτικὴ Ἐπιτροπὴ, ὁ Γεωργάκης Κίτζιου ὠμίλησεν πολλὰ δυνατά, ὅτι τοῦτο δὲν πρέπει νὰ τὸ ἀφήσουν νὰ παραταθῆ, διότι εἶναι ἐναντίον τῶν νόμων, καὶ ἄλλα καὶ [τέλος] ἀποφαίνεται ὅτι [ἢ ὑπόθεσις] τὸν δυσαρεστοῦσεν.

Ἐὐ Γεωργάκης Βαλτινός, εἰλικρινέστερος :

— Ὡρέ, λέγει, τὰ τζιακάλια (κατζιούπια) τώρα θὰ μᾶς πάρουν ἐμπροστά ; Πρέπει νὰ τοὺς τὸ εἰποῦμεν ρητῶς ὅτι αὐτὰ δὲν τὰ ὑποφέρομεν καὶ νὰ παύσουν νὰ συναθροίζωνται, διότι θὰ τοὺς πάρ᾽ ὁ διάβολος.

Ἐὐ Ἄνδρέας Ἰσκου γελοῦσεν, καὶ σφύριζεν γελῶν. Ἐὐ Μήτζιος Κοντογιάννης, διότι ἦτον καὶ ὁ Νικολὸς Κοντογιάννης [ἀνεπιός του] παρομοίως [μέλος] ἐκλῶθεν τὴν ταμπακέλλαν του εἰς τὰ δάκτυλα καὶ γελοῦσεν. Ἐὐ Στορνάρης, διότι ἦτον ὁ γαμβρός του Γρηγόρης Λιακατᾶς [μέλος], ἀποκρίθη :

— Τί ὑποψία θὰ ἔχωμεν νὰ τοὺς κατατρέξωμεν ; Τί κακὸν κάμνουν ; Διότι ἀγαποῦνται ἀπὸ ἐχθροὶ ὅπου εἶναι, διὰ τοῦτο ; Ἄμποτες νὰ εἴμασθον καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ μέσῳ των.

— Καλό, λέγει ὁ [Γεωργάκης] Βαλτινός, πλὴν νὰ ἰδῆτε ὅτι θὰ [ξε]σπᾶση εἰς τὰ κεφάλια μας.

Ἐὐ Νότης ἀδιαφοροῦσεν. Τέλος πάντων, [οἱ Ἐπιλαρχηγοὶ] τίποτες δὲν ἐδυνήθησαν νὰ σχεδιάσουν κατὰ τῆς ἀδελφότητος.

Ἐπειδὴ πλέον πόλεμος ἐκ τοῦ πλησίον δὲν ἦτον — ἀσφαλῶς πρέπει νὰ βρισκόμαστε στὸν Νοέμβριον μῆνα, ἢ κατὰ τὸν Κασομούλη στὰ τέλη Ὀκτωβρίου — « [καὶ] (ὅταν συναθροίζετο ἡ Στρατιωτικὴ Ἐπιτροπὴ, κάθε αὐγὴ, ἐσυναθροίζοντο [δὲ] καὶ ὅλοι οἱ Ἐπιλαρχηγοὶ [μετ' αὐτῆς], καὶ ἔδιδεν ὁ καθεὶς πληροφορίας ἀπὸ τὰς θέσεις [ὅπου ἐφύλαττεν]), μία ἡμέρα εὐρέθημεν ἐκτεθειμένοι [οἱ Στρατηγοὶ μείναντες] μόνοι των, καὶ δὲν πλησίαζεν [εἰς αὐτοὺς] οὔτε ψυχογιός. Καὶ ἦτον ὅλος ὁ στρατὸς [συναγμένος] περὶ τὴν οἰκίαν τῆς Ἀδελφότητος. Τότε ἐδυσαρεστήθη καὶ ὁ Τζιαβέλας καὶ ὁ Νότης καὶ ὅλοι λέγοντες :

— Τί μᾶς διορίζουν κἄν ἐπιτροπὴν ;

Καὶ διελύθησαν μὲ δυσαρέσκειαν ».

Ἐτσι, λοιπόν, δικαιολογεῖται ἀπόλυτα καὶ ἡ διαπίστωσις ἀπὸ μέρους τῆς Ἐπιτροπῆς, ὅτι « ἡ σύστασις αὐτῆς (τῆς Ἐταιρίας) ἐτάραξε πολλοὺς τῶν ἐνταῦθα σημαντικωτέρων ἐπιλαρχηγῶν » (ὑποσ. σελ. 18).

Τὸ δεύτερον γεγονός, πὸν πρέπει νὰ ἀποδοθῆ στὴν ἀντίδρασι τῶν ἀντιφρονούντων στρατηγῶν-ἀριστοκρατῶν, εἶναι ἡ παρακολούθησι τῶν συνεδριῶν ἀπὸ τὴν ἀστυνομία, πὸν ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὰ παρακάτω ἔγγραφα *

★

Ἄν καὶ δὲν ἀποτελεῖ κύριο σκοπὸ μας ἡ βαθύτερη ἐξέτασις τῆς Ἀδελφότητος αὐτῆς πρὸς κάθε πλευρά, ὅμως, μιὰ καὶ ἐγινε λόγος ὅχι

Ἐ Ἀριθ. 1.

Πρὸς τὸ ἔξοχον Ἐπουργεῖον τῆς Ἀστυνομίας
ἡ Γενικὴ Ἀστυνομία Αἰτωλίας

Ἐδῶ κατ' αὐτὰς ἐξεσκεπασθῆ μιὰ ἐταιρία τῆς ὁποίας ἡ ἐπωνυμία εἶναι Σύνταγμα τῶν Φιλοδικαίων, τὰ μέλη αὐτῆς κατὰ τὸ παρὸν συμποσοῦνται ἕως ὀγδοήκοντα καὶ καθ' ἡμέραν αὐξάνουν, οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Συντάγματος εἶναι ὁ Μάγερ, ὁ Σπύρο Μίλιος, Γεώργιος Πασχάλης, Μῆτρος Ντελιγεωργόπουλος, καὶ Κων. Βλαχόπουλος· ἐκείνου ὁποῦ κατὰ τὸ παρὸν ἐδυνήθη ἡ Ἀστυνομία αὐτὴ νὰ ἐξακριβώσῃ εἶναι τὸ ἀκόλουθον.

Τὸ αὐτὸ Σύνταγμα ἔχει τρεῖς προέδρους, κάθε τρεῖς ἡμέρας ἀλλάζουν, οἵτινες εἶναι ὑπόχρεοι εἰς τὰς ἡμέρας των νὰ κάμουν μίαν φιλίαν εἰς ὅλον τὸ Σύνταγμα. Ὅστις θέλει νὰ γένῃ μέλος τοῦ αὐτοῦ Συντάγματος, πρέπει πρῶτον νὰ προσευχηθῆ, ἔπειτα νὰ κάμῃ τὸν ὄρκον τῆς ἐμπιστοσύνης του, καὶ οὕτω νὰ πηγαίῃ εἰς τὸν Γεν. Γραμματέα ὅστις εἶναι ὁ Σπύρος Μίλιος, καὶ πληροφοροῦμενος παρ' αὐτοῦ τοὺς νόμους, παρῶρησιάζεται εἰς ὅλα τὰ μέλη τοῦ Συντάγματος. Ὅρκώνεται ἐνώπιον αὐτῶν καὶ τῷ δίδεται ἀντίγραφον τῶν Νόμων, τοὺς εἰς φῶς νόμους τοῦ αὐτοῦ Συντάγματος τοὺς περιγραφει ἡ ἔξ. ἐπιτροπὴ πρὸς τὴν Σ.Δ. οἱ δὲ ἀπόκρυφοὶ συνίστανται εἰς τὰ ἀκόλουθα τέσσερα κεφάλαια.

α) Τὸ αὐτὸ Σύνταγμα θέλει ἔχει ἀποστόλους εἰς ὅλα τὰ μέρη καθὼς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἰδίαν Κεντρικὴν Διοίκησιν διὰ νὰ παρατηροῦν τὰ πρακτικὰ τῶν Ἐπουργῶν καὶ αὐτῆς τῆς ἰδίας Σ.Δ. τουτέστιν νὰ εἶναι ἐπιθεωρητὰ τῶν πρακτέων τῆς.

β) Ἐάν κανένα ἐκ τῶν μελῶν τοῦ αὐτοῦ Συντάγματος ἤθελε ὑποπέσει εἰς ἐγκλημα νὰ ἀποβάλλεται, ἐάν δὲ ἤθελε κάμῃ κανένα καλὸν εἰς τὴν Πατρίδα τὸ Σύνταγμα ν' ἀναφέρεται πρὸς τὴν Σ. Διοίκησιν, καὶ νὰ ἀντιβραβεύεται.

γ) Εἰς τὰς συνελεύσεις των νὰ μὴν ὀμιλῆ τινὰς ὑποθέσεις ἄλλας, παρὰ πολιτικὰς ἀποβλεπούσας εἰς τὴν Σ. Διοίκησιν.

δ) Τὰ πρακτικὰ τῆς Συνελεύσεως νὰ μὴν ἔχη τὴν ἄδειαν κανένα τῶν μελῶν νὰ τὰ ἀνακαλύπτῃ.

Τὸ ἔξ. Ἐπουργεῖον ὡς παρατηρήσῃ τὰ αὐτὰ τέσσερα ἄρθρα ἀκριβῶς, καὶ ὡς ἀναφερθῆ ὅπου ἀνήκει, διὰ νὰ ληρθοῦν ἐν καιρῷ τὰ ἀναγκαῖα περὶ τοῦ αὐτοῦ Συντάγματος μέτρα, διὰ νὰ ἤθελε σβύσει τώρα εἰς τὴν ἀρχὴν του. Κάθε ἐταιρία γινομένη εἰς μίαν ἐπιγράτειαν ἀποβλέπει εἰς ἓνα τι τὸ ὁποῖον εἶναι βέβαια πρὸς ἀφανισμόν ὀλοκλήρου Ἐθνους, καὶ κρημισμόν τῆς Διοικ., ἡ Ἀστυνομία ἔλαβε ὅλα τὰ ἀναγκαῖα μέτρα περὶ αὐτῆς μισθώσασα διὰ διαταγῆς τῆς ἔξ ἐπιτροπῆς μηνιαίως 4 κατασκόπους, διὰ νὰ

μονάχα γιὰ τὴ δραστηριότητά της ἄλλα καὶ γιὰ τὶς ἐναντίον της ἀντιδράσεις, αἰσθανόμεσθε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ μιλήσουμε καὶ γιὰ μερικῆς ὀργανωτικῆς καὶ ἀνθρώπινες ἀδυναμίες.

Ἄλλως τε, ἡ τελειότης δὲν εἶναι ἐπίγεια ιδιότης καὶ ἡ ἀγιότης δὲν ἀπαντᾶται παρὰ μόνον στὸν οὐρανόν!

Ἔτσι θὰ δοθῇ καὶ ἡ εὐκαιρία ν' ἀκούσουμε τὸν Κασομούλη νὰ μᾶς πληροφορῇ (σελ. 140) πῶς :

ἐπαγρυπνοῦν καὶ ἐξακριβῶσιν τὸ οὗ ἕνεκα τοῦ αὐτοῦ Συντάγματος, καὶ νὰ ἀναφέρωνται πρὸς αὐτήν, μάλιστα εἰς τῶν κατασκόπων ὑποσχέθη ὅτι θέλει πασχίσει νὰ γίνῃ μέλος τῆς αὐτῆς ἐταιρίας διὰ νὰ παρευρίσκηται εἰς τὰς συνελεύσεις της, καὶ τὰ πρακτικὰ ἐκάστης συνελεύσεως, νὰ τὰ ἀναφέρῃ πρὸς τὴν Ἀστυνομίαν, ἣτις ἔχουσα ἄγρυπνον ὄμμα εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν, θέλει ιδεάζει ἐν καιρῷ τὸ ἔξ. Ὑπουργεῖον κάθε τι διατρέχον. Τὸ δὲ ἔξ. Ὑπουργεῖον νὰ τὴν προβλέπῃ ἐγκαίρως μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέσα, δυνάμει τῶν ὁποίων νὰ δύναται νὰ ἐνεργῇ δραστηρίως τὰ χρέη της.

Τὸ ἀναγκαιότερον μέσον εἶναι τὰ χρήματα, ὅπου οἱ κατάσκοποι θέλουν νὰ πληρώνωνται ἐν καιρῷ διὰ νὰ ἐκτελοῦν προθύμως τὰ χρέη των' εἶναι σύμφωνοι πρὸς γρ. 15 τὸν μῆνα· ὅθεν τὸ ἔξοχον Ὑπουργεῖον ἄς προφθάσῃ ἐν καιρῷ μὲ χρήματα τὴν Ἀστυνομίαν ταύτην διὰ νὰ τοὺς πληρώνη τακτικῶς, καὶ τότε θέλει πληροφορεῖται περὶ πάντων λεπτομερέστατα οἱ ὑπουργοί· εἶναι ἤδη κύνεα μῆνες ὅπου δὲν ἔλαβον τὸ παραμικρὸν καὶ πῶς ἐξοικονομοῦνται κύριος γινώσκει. Ἡ διαταγὴ των εἰσέτι δὲν ἐσυνάχθη, ἦτοι εὐρίσκειται εἰς χεῖρας τοῦ Ἁγίου Ἀρτῆς· ὅθεν θερμοπαρακαλεῖται τὸ ἔξ. Ὑπουργεῖον νὰ συνδράμῃ διὰ τὴν σύναξίν της πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν κόπων της. Περιμένω τὴν ἀπάντησιν τῆς παρουσίας μου μένω μὲ σέβας βαθυτάτον τῇ 8 10βρίου 1825 Μισολόγγιον.

Θ. Θωμίδης *

Ἴσον ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ

(Τ. Σ.) ὁ Γεν. Γραμμ. Σπυρ. Παπαλεξόπουλος

Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἀστυνομίας διαβιβάζει τὴν ἀναφορὰν αὐτὴν μὲ τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφον :

• Περίοδος Γ', ἀριθμὸς 2935

Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος.

Πρὸς τὸ Σ. Ἐκτελεστικὸν Σῶμα

τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἀστυνομίας.

Ἐγκλείεται ἀντίγραφον τῆς πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο ἀναφορᾶς τοῦ Γεν. Ἀστυνόμου Αἰτωλίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν καταβλέπει τὸ Σεβ. τοῦτο Σῶμα τὰ ἀναφερόμενα περὶ νέας ἐταιρίας ὑπὸ τὸ ὄνομα σύνταγμα τῶν Φιλοδικαίων, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἀξανάμενα ὀσημέραι ὑπερβαίνουν ἤδη τὸν ἀριθμὸν τῶν ὀγδοήκοντα, καὶ ὅτι χρέος μέγα αὐτῶν εἶναι ἡ μυστικότης τῶν πρακτικῶν των.

Τὸ Ὑπουργεῖον τοῦτο εἰς τοιαύτας μάλιστα περιστάσεις δὲν θεωρεῖ καλὸν τὴν εἰσαγωγὴν τοιούτου εἴδους ἐταιριῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, αἱ ὁποῖαι πάντοτε φέρουν τὸν μυστικὸν σκοπὸν των, παρ' ὅτι δεικνύουν νὰ ἦναι,

«Ἐν τοσούτῳ ἡ Ἀδελφότης* προχωροῦσεν καὶ ἄρχισεν νὰ ἐπεμβαίῃ ἐξετάζουσα τὰς πράξεις τῶν δύο Ἐπιτροπῶν καὶ νὰ προτείνει

καὶ τὰς ὁποίας καμμία Διοίκησις ὁποιοδήποτε συντάγματος δὲν ἔμπορεῖ παρὰ νὰ τὰς καταγγῆ μετὸ νὰ ἐφάνησαν ἀείποτε ἐναντίαι εἰς τὰ πολιτικά τῶν Ἑθνῶν συμφέροντα» καὶ τοιαύτη εἶναι ἡ περὶ τούτου γνώμη του.

Μένει δὲ εἰς τὴν ἐπίκρισιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ Σεβ. τούτου Σώματος νὰ ἐπιτάξῃ τὰ δέοντα.

τῇ 24 Δεκεμβρίου 1825 Ἐν Ναυπλίῳ

Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Ἀστυνομίας

Δ. Δεσύλλας

(Τ. Σ.) Ὁ Γεν. Γραμματεὺς Στυρ. Παπαλεξόπουλος

Ἐδῶ πρέπει νὰ σημειωθῆ πὺς σὲ κανένα ἔγγραφο δὲν βρέθηκεν ἀπάντησις. Ὡς τόσο ἡ στάσις τοῦ ἐκτελεστικοῦ σώματος φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς ὀπισθόγραφο σημείωμα πὺ ὑπάρχει στὸ παραπάνω ἔγγραφο τοῦ Δεσύλλα: «Ἀπάντησις 15910: ὅτι ἡ Διοίκησις ἐπληροφορήθη καὶ κατ' εὐθείαν παρὰ τῆς Διοικούσης τὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος Ἐπιτροπῆς περὶ τῆς ἀναφερομένης Ἐταιρίας καὶ θέλει γράψῃ πρὸς αὐτὴν τὰ δέοντα. Ἐν τοσούτῳ δὲ τὸ Ὑπουργεῖον ἄς μὴ λείψῃ νὰ ἐξιχνιάσῃ περὶ αὐτῆς, τόσον διὰ τῆς αὐτῆς Ἀστυνομίας, καθὼς καὶ δι' ἄλλων κοινῶν ἀνθρώπων, καὶ νὰ ἰδεάσῃ τὴν Διοίκησιν. Ἐνηργήθη». Καὶ μπορεῖ ἡ στάσις αὐτὴ νὰ χαρακτηρισθῆ σὰν διστακτικὴ, ἔστω καὶ ἂν ἡ Διοίκησις συμφωνῆ ἢ ὄχι μετ' ἡ γνώμη τοῦ Σκοπετέα, πὺ γράφει (σελ. 293) πὺς: «Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Ἀστυνομίας Δ. Δεσύλλας εἶναι ὁ ἴδιος τέκτων καὶ ἑταιριστῆς καὶ γνωρίζει πολὺ καλά τί ἔμπορεῖ νὰ κρύβωνται κάτω ἀπὸ τὰ πῖθ ἀθῶα κείμενα τῶν Ὁργανισμῶν».

Ἀκολουθεῖ καὶ δευτέρῃ ἀναφορᾷ τῆς Γεν. Ἀστυνομίας Μεσολογγίου:

• Ἀριθ. 2 Προσωρινὴ Διοίκησις τῆς Ἑλλάδος

Πρὸς τὸ Ἐξοχὸν Ὑπουργεῖον τῆς Ἀστυνομίας

Μετ' ἡν ὑπ' ἀριθ. 1 καὶ ἡμέραν 8 τοῦ τρέχοντος ἀναφορᾷ μου ἀνέφερον πρὸς τὸ Ἐξοχὸν Ὑπουργεῖον τὰ ἕως τότε διατρέχοντα διὰ τὸ νεοσυσταθὲν σύνταγμα τῶν Φιλοδικαίων. Αὐτὸ, κατὰ τὸ παρὸν, βλέπομεν νὰ μὴν ἔχῃ τὴν πρῶτην ἐπιρροήν, τὰ μέλη αὐτοῦ δὲν ἐπερίσσευσαν, αἱ συνελεύσεις του δὲν γίνονται τακτικαὶ ὡς καὶ πρότερον, φαίνεται ὅμως νὰ ἀκολουθῆ τοῦτο ἔνεκα τῆς στενῆς πολιορκίας καὶ τῶν περιστάσεων.

Οἱ κατάσκοποι τῆς Ἀστυνομίας στέκονται προσεκτικοὶ εἰς τὸ νὰ ξεσκεπάσουν τι, πηγαίνουν εἰς τὰς συνελεύσεις του, αἵτινες κατὰ τὸ παρὸν δὲν ἀποβλέπουν εἰς τι ἄλλο, παρὰ νὰ σκέπτονται μετ' ἡ τρόπον νὰ ἀναφέρωνται εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν διὰ τὰς καταχρήσεις τῶν μεγαλυτέρων στρατηγῶν.

Δι' ὅσα ἤθελε διατρέξουν εἰς τὸ αὐτὸ σύνταγμα τὸ Ἐξοχὸν Ὑπουργεῖον θέλει εἶναι ἔν καιρῷ εἰδοποιημένον.

Τῇ 22 Δεκεμβρίου 1825, Μεσολόγγιον

Μένω μετ' βαθυτάτον σεβας καὶ εὐπειθῆς πατριότης

Θ. Θωμίδης.

* Σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, τῆς σελ. 140 τοῦ κειμένου, ἀναφέρεται ὡς ὑποση-

καὶ πολλὰς γνώμας διὰ τὸν [ἐπικείμενον] κίνδυνον. Τίποτες ὅμως περὶ «μερίδων» δὲν ἐδυνήθη νὰ κατορθώσῃ οὔτε ἡ Ἐδελφότης, διότι πολλοὶ δυστυχῶς στρατιῶται ἔθρεφαν τὰς φαμελίας τῶν ἀπὸ τὸ περισσευμα τοῦτο καὶ μάλιστα [ἀρκετὰ] ἀπὸ τὰ μέλη αὐτῆς»*.

Ἐξ ἄλλου, εἰς τὴν σελ. 160 ὁ Κασομούλης μᾶς δίνει τὶς ἀκόλουθες πληροφορίες πὺν σχετίζονται μὲ τὴν ἐπικεφαλίδα πὺν ἐθέσαμε: «Ὁ Μάγερ, συντάκτης τῶν «Χρονικῶν», ὅστις ἐφαίνετο ὅτι ἐδημιούργησε τὴν Ἐδελφότητα [τῶν Φιλοδικαίων], ἐφάνη ὡς ἀπὸ τὰς ὀμιλίας τοῦ Γρηγόρη Λιακατὰ [ὅστις ἦτο εἰς τὴν Ἐδελφότητα] ὅτι ἐπιθυμοῦσεν νὰ λάβῃ τὴν τιμὴν τῆς πληρεξουσιότητος· πλὴν ἀπέτυχεν. Ἐὰν ἐχαίρετο τὴν ὑπόληψιν τῶν περισσοτέρων ὡς πρὸς τὴν ὑπεροχὴν τῶν πολιτικῶν του γνώσεων, ὅχι ὅμως καὶ διὰ τὴν παρελθούσαν διαγωγὴν του, τὴν ἐμπιστοσύνην ὄλων· διότι τὸν θεωροῦσαν προσήλυτον τοῦ Κου Μαυροκορδάτου, καὶ εἰς τοῦτο ἦταν ὁ Γρηγόρης Λιακατὰς πολ-

μείωσις τοῦ συγγραφέως πῶς: «ὁ Μαυροκορδάτος ἐγραψεν γράμμα του [παρακαλῶν] νὰ τὸν καταχωρίσουν ὡς μέλος». Καὶ ἐν συνεχείᾳ πῶς: «Ὁ Τάτσης Μαγκίνας παρομοίως ἐγένεν μέλος αὐτῆς».

* Ἐδῶ ὑποσημειώνει ὁ Βλαχογιάννης σὰν ἐπεξηγήσει πῶς: «Ἀπὸ τὶς παραπανιστῆς μερίδες τοῦ ψωμιοῦ (πὺν ἐπαιρνε κάθε σῶμα). Φαίνεται πῶς ἡ ἀλύγιστη ἀνάγκη ἔκαμε καὶ τὴν κατάχρησι ἀκατανίκητη, λοιπὸν καὶ τὸ σκοπὸ πὺν εἶχε βάλει ἔργο τῆς ἡ «Ἐδελφότης» τὸνὲ ματαίωσε».

Ἐπίσης ἐδῶ συνεχίζοντας ὁ Βλαχογιάννης κάνει τὸ σχόλιο πὺν προαναφέραμε, ὅτι δηλαδὴ «Ἡ μυστικὴ ἐκείνη ἔνωσι εἶχε σχηματισθῆ κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν μασωνιῶν τῆς Εὐρώπης, πὺν ὁ Μάγερ καὶ ὁ Σπυρομίλιος, ἄνθρωποι εὐρωπαϊκὰ μορφωμένοι, τῆς βάλανε πρῶτυπο καὶ τραβήξανε στὴ συντροφιά τους καὶ ἄλλους τίμιους στρατιωτικούς, πὺν ζητούσανε θεραπεία τῆς φρικτῆς κατάστασις».

Καὶ προχωρεῖ ἀκόμα σὲ ἄλλες βοηθητικῆς πληροφορίες γιὰ τὴν Ἐταιρεία, πὺν μᾶς εἶναι ἤδη γνωστῆς.

Ὡς τόσο γιὰ τὸ θέμα τῶν καταχρήσεων, πὺν ἐθίγη ἐδῶ, προσθέτομε καὶ τὴν πιὸ ἐπίσημη πληροφορία πὺν μᾶς δίνει ὁ Σπυρομίλιος γράφοντας (σελ. 144): «Ἡ μοναχὴ κατηγορία ὀποῦ τινὲς ἀπέδωκαν εἰς τὴν φρουρὰν τοῦ Μεσολογγίου εἶναι ἡ κατάχρησις τῶν τροφῶν· ἀλλὰ περὶ τούτου ὀμίλησα πρὸλαβόντως καὶ εἶπον ὅτι ταύτην δὲν πρέπει νὰ τὴν νομίσωμεν κατάχρησιν, διότι ἄνθρωποι δυστυχεῖς, ἄνθρωποι οἵτινες ἐπολέμουν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τοῦ Ἐθνους καὶ οἱ ὀποῖοι δὲν ἐπληρώνοντο οὔτε ἐκείνον τὸν μικρὸν μισθὸν διὰ νὰ ἐνδύωνται καὶ νὰ ὀπλίζονται, πῶς ἡμποροῦσαν νὰ θρέψουν τὰς οικογενεῖας τῶν; Καὶ ἔπειτα ἡμποροῦμεν νὰ νομίσωμεν ταύτην ὡς κατάχρησιν; Ὅχι βέβαια, διότι ἐχρῶσται τὸ Ἐθνος νὰ σιτίσῃ τοῦλάχιστον τὰς οικογενεῖας ἐκείνων, οἵτινες δὲν ἔκανον ἄλλο ἔργον παρὰ νὰ ὑπερασπίζονται μὲ τὴσιν ἀνδρείαν τὸ προπύργιον τῆς Ἑλλάδος».

λά ἐνάντιος, ὅστις ἔσερνεν καὶ ἄλλους πολλοὺς μεθ' ἑαυτοῦ [μέλη τῆς Ἀδελφότητος] *.

Ὁ Γρηγόρης Λιακατάς, ὡς ἐπισημότερος ὄλων τῶν εἰς τὴν Ἀδελφότητα ἐνωθέντων, κατεγίνετο καὶ ἐνόμιζεν μὲ τοῦτο τὸ μέσον νὰ ἐπιτύχη καὶ αὐτὸς ἐπήρεια ἀνωτέραν· ἀφοῦ ὅμως εἶδεν ὅτι μόνον τρεῖς ἡμέρας ἐστάθη πρόεδρος (κατὰ τὰ [γραπτὰ τοῦ ὄργανισμοῦ] καθήκοντά των), καὶ τὴν ἄλλην ἔβαλαν ἄλλον καὶ εἶδεν ὅτι, ὅταν ἐβγήκεν ἀπὸ τὴν προεδρίαν, [ὅτι] ἔπρεπε νὰ ἐξομοιωθῆ μὲ ὄλους ὅσους ἦταν ἐμβασμένοι εἰς τὸν ὄρκον καὶ νὰ ὑπακούη, ἐδυσσαρεστήθη καὶ προσπαθοῦσεν νὰ τραβηχθῆ κατηγορῶν τὴν ἰσότητα [φανερὰ] ἔμπροσθέν μας καὶ εἰρωνεύων τὸ σύστημα».

Ἀναφορικὰ μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἐκλογῆς πληρεξουσίων, πού ἐν συνεχείᾳ (σελ. 161) μνημονεύει ὁ Κασομούλης γράφων, μεταξὺ ἄλλων, πὼς «Ἐκλεξαν λοιπὸν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Ἀδελφότητος τὸν Κον Σπύρον Μίλιον καὶ Ἀποστόλην Κουσιουρῆν . . .» καὶ πού λεπτομέρειες ἀναφέρει ἐπίσης ὁ Σπυρομίλιος (σελ. 110), πρέπει νὰ τονισθῆ τοῦτο τὸ ἐνδιαφέρον: Παρ' ὅλον ὅτι οἱ ἐργασίαι τῆς ἀδελφότητος εἶχαν σταματήσῃ ἐξ αἰτίας τῶν νεωτέρων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων (βλ. σελ. 22), ὅμως ἡ ἀδελφότης ἐξακολουθοῦσε νὰ ὑπάρχη, σύμφωνα ἄλλως τε μὲ τὸ σχετικὸ ἄρθρο τῶν «ἰδιαίτερων νόμων» πού ἔγραφε πὼς «Ἡ ἐταιρία διακηρύττεται ἀδιάλυτος» (βλ. σελ. 15).

6. Ὁργανωταὶ καὶ συμπαραστάται.

Μὲ ὅσα ἀναφέραμε ὡς τώρα, κλείνουν κυρίως τὰ ἱστορικὰ δεδομένα τὰ σχετικὰ μὲ τις δύο κατευθύνσεις τῆς ἐρεῦνης πού ἐθέσαμε στὴν ἀρχή· δηλαδὴ ὡς πρὸς τὴν ἐπίσημη μορφή πού εἶχε ἡ Ἀδελφότης καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐμφανῆ της δρασί.

Ἀπομένει, λοιπόν, ἡ τρίτη κανεὺθυνσις, πού ἀφορᾷ στὴν ιδιότητα τῶν ἰδρυτῶν της καὶ τὴν ἐπίδρασι τῶν ἀρχῶν τῆς Ἀδελφότητος στὰ μέλη της, ἀλλὰ καὶ στὸ ὅλο περιβάλλον τοῦ Μεσολογγίου.

Εἶναι τοῦτο τὸ κύριο ἔργο τῆς προσφορᾶς τοῦ γράφοντος, πού εἶναι δυστυχῶς ἀρκετὰ περιορισμένο, ἐπειδὴ πολλὰ στοιχεῖα ἐλλείπουν.

* Ὁ Κασομούλης τὴν ὑπόθεσι αὐτὴ τῆς ἐκλογῆς δὲν τὴν προσδιορίζει. Εἶναι φανερὸ ὅμως ὅτι πρόκειται γιὰ τὴν Ἐπιτροπή πού ἔφυγε στίς 17 Ἰανουαρίου γιὰ τὸ Ναύπλιο, καὶ γιὰ τὴν ὁποία θὰ μιλήσουμε στὴ σελ. 53.

Σχετικὰ ὅμως μὲ τὸ ζήτημα ὅτι ὁ Μάγερ ἐθεωρεῖτο προσήλυτος τοῦ Κου Μαυροκορδάτου, χωρὶς ἡμεῖς νὰ λαμβάνουμε θέσι, ὑπενθυμίζομε ἀπλῶς ὅσα σὲ ὑποσημείωσι ἐγράφησαν στὴ σελ. 9—11.

Κι ἀρχίζομε ἀπὸ τὰ κατονομασθέντα πρόσωπα, πὺν ἔπαιξαν ἄμεσο ἢ ἔμμεσο ρόλο γιὰ τὴν ὀργάνωσι τῆς Ἐλευθερίας, κι ὄχι ἀναφορικὰ πρὸς τὴν ἰδιότητά τους καὶ τὴ συμβολή τους στὸν ἀγῶνα, ὅσο σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ στὴ σχέσι τους μὲ τὸν Τεκτονισμό ἢ ἄλλη παρατεκτονικὴ ὀργάνωσι, ὅπως ἡ Φιλικὴ ἔταιρεία κλπ.

Καὶ τὰ πρόσωπα αὐτὰ εἶναι ἀπὸ μὲν τῆς πλευρᾶς τῆς Ἐλευθερίας ὁ Μάγερ καὶ ὁ Σπυρομίλιος, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς Διευθυνούσης Ἐπιτροπῆς οἱ Παπαδιαμαντόπουλος καὶ Θεμέλης, ἀπὸ δὲ τῆς πλευρᾶς τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως ὁ Μαυροκορδάτος.

Ἄλλὰ καὶ οἱ τρεῖς τους, ὅπως προκύπτει ἀπὸ ἱστορικὲς ἔρευνες καὶ κοινῆς ἀναγνωρίσεως στοιχεῖα, ἦσαν Φιλικοὶ καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς πρὸ δραστήριους, πιθανώτατα δὲ καὶ τέκτονες*.

* Κατὰ τὸ λεξικὸν «Πάπυρος» :

α) Παπαδιαμαντόπουλος Ἰωάννης (1764 - 1826, γ. ἐν Κορίνθῳ)· ταμίας καὶ ἔφορος τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας ἐν Πελοποννήσῳ, κηρύξας μετὰ τὸν Ἄνδρ. Λόντον τὴν Ἐπανάστασιν ἐν Πάτραις· διετέλεσε μέλος τῆς Α' ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνοσυνελεύσεως καὶ ἀπωλέσθη κατὰ τὴν ἔξοδον τοῦ Μεσολογίου (1826)». Γι' αὐτὸν θὰ σημειωθοῦν ἀργότερα καὶ ἄλλα.

β) Θεμέλης Δημήτριος (1785 - 1825, ἐκ Πάτμου)· σημαντικὸς παράγων τῆς Φιλ. Ἐταιρείας ἐν Μολδαυίᾳ, συνεργασθεὶς μετὰ τῶν Ἀλεξ. Ὑψηλάντη, Γεωργιάκη Ὀλυμπίου κ. ἄ. καὶ συστήσας ἐφορίαν τῆς ὀργανώσεως εἰς πολλὰς περιοχὰς τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς Ἑλλάδος καὶ νήσους τοῦ Αἰγαίου· ἐφονεύθη κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Μεσολογίου» (Σημ. Α.Σ. : ὁ Θε. δὲν ἐφονεύθη, ἀλλ' ἀσθενήσας τὴν 9 ἀπεβίωσε τὴν 16 Μαρτίου 1826).

γ) Μαυροκορδάτος Ἀλέξανδρος (1791 - 1865, γ. ἐν ΚΠόλει)· πολιτικὸς καὶ στρατιωτικὸς τῆς Ἐπαναστάσεως· εἰς Ἑλλάδα ἀφίκετο ἐκ Πίζης τῆς Ἰταλίας τὸν Ἰούν. τοῦ 1821 καὶ κατηυθύνθη τὸ πρῶτον εἰς Πελοπόννησον· ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν ἦλθεν εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς αὐτόθι στρατιωτικοὺς καὶ πολιτικοὺς ἀρχηγούς καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸν Δ. Ὑψηλάντην· ἀπελθὼν εἰς Μεσολόγγιον ἀνέλαβε τὴν Διοίκησιν τοῦ ἀγῶνος εἰς τὴν Δ. Στερεάν ὡς πρόεδρος τῆς συγκροτηθείσης Γερουσίας (Νοεμ. 1821)· μετὰ τὴν συνέλευσιν τῆς Ἐπιδαύρου διωρίσθη πρόεδρος τοῦ ἐκτελεστικοῦ· ἐν τῷ μεταξῷ, μεταβαίνων εἰς Ἐπίδανον περιεβλήθη καὶ στρατιωτικὴν ἐξουσίαν· ἐπεχείρησε τὴν ἐκπόρθησιν τῶν Πατρῶν· ἄμοιρος ὅμως τῶν στρατιωτικῶν, ὑπέστη δεινὴν ἤτταν, ἐπαναληφθεῖσαν ὑπὸ χειροτέραν μορφήν κατὰ τὴν μάχην τοῦ Πέτα ἐν Ἡπειρῳ, ἣν ὁ ἴδιος ἐφιλοδόχησε νὰ διευθύνῃ· ἀνεπαρκῶς ἐπίσης ἠγωνίσθη καὶ κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμπραήμ· τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ὁ Μ. ἤσκησε μᾶλλον δικτατορικῶς· μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, εὐρισκόμενος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ Ἀγγλικοῦ Κόμματος, ἐχρησιμοποιήθη ὑπὸ τοῦ Ὀθωνος ὡς πρεσβευτῆς εἰς Λονδίνον, ΚΠολιν κ.ἄ., ὡς καὶ πρωθυπουργός (1841)· ἐγένετο πρῶτος συνταγματικὸς πρωθυπουργός μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1843».

Αὐτὸς ἴσως νὰ εἶναι καὶ ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖον οἱ μὲν Παπαδιαμαντόπουλος καὶ Θέμελης πιεζόμενοι ἀπὸ τοὺς ἀριστοκρατικούς στρατηγούς ἀντέδρασαν μὲν, ὅπως εἶδαμε, ἀλλὰ κάπως «μαλακά», ἐνῶ δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι καὶ οἱ δύο τους ἂν ὄχι ἐμπνευσταί, ὅπως δὴποτε συμπαραστάται, ὅπως θὰ ἰδοῦμε πιὸ κάτω, κατὰ τοὺς Σηληιάδη καὶ Χιώτη. Τὸ ἴδιο μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸ Μαυροκορδάτο, μιὰ καὶ ζήτησε μὲ γράμμα του νὰ γίνη μέλος (ὑποσ. σελ. 27)· ἀλλὰ καὶ λαμβάνοντας γνῶσι τῶν σχετικῶν ἀναφορῶν τῆς Ἐπιτροπῆς σιωπᾶ.

Ἐὰς ἀφήσουμε ὅμως αὐτοὺς πού, ὅπως δὴποτε κι ἂν συμμετεῖχαν, ἔπαιξαν δευτερεύοντα ρόλο, καὶ ἄς ἀσχοληθοῦμε μὲ τὴν ἰδιότητα καὶ τὴ σχετικὴ δρᾶσι τῶν κυρίων προσώπων, τῶν πρ ω τ ε ρ γ α τ ῶ ν Μάγερ καὶ Σπυρομίλιου.

Ἀπὸ τὴ βιογραφία τοῦ Σπυρομίλιου ἐνδιαφέρουν ν' ἀναφέρουμε πὼς γεννήθηκε στὴ Χειμᾶρα τὸ 1800 καὶ πὼς στὰ 1810 ὁ πάππος του Γιάννης Σπῦρος, ὑπηρετώντας στὸ Βασίλειο τῆς Νεαπόλεως ὡς Συνταγματάρχης τοῦ Ἑλληνοαλβανικοῦ τάγματος, τῶν λεγομένων Μακεδόνων, κατ' ἄλλους ὅμως ὁ θεῖος του, πού ἦταν φιλικός, τὸν ἐκάλεσε κοντά του, ὅπου καὶ ἀνετράφηκε, διδαχθεὶς τὴ στρατιωτικὴ*.

* Ἐξ ἄλλου, ὁ Π. Γ'. Κρητικὸς γράφει εἰς περ. Παρνασσός 1965, σελ. 127, ὅτι «... Ὁ Δημήτριος Θέμελης, ὡς προκύπτει ἐκ τῶν παρὰ τῆ ὑπογραφῆ του σημείων, ἐξ ἐπίσημου ἐγγράφου τοῦ 1812, εἰς ὃ ὑπογράφει ὡς προεστὸς τῆς Νήσου Πάτμου, εἶναι τέκτων κανονικός».

* Ἐπίσης ὁ αὐτὸς ὁ.π. α) Εἰς σελ. 105 : «Τὸ 1787 ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, ὁ Φυραρῆς, ὡς ἀναφέρουν διάφοροι ἱστορικοί, ἰδρύει εἰς Ρωσίαν τὴν Ἐταιρίαν «Φοίνιξ», μὲ σκοπὸν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑπὸ τὸ πέλμα τῶν Τούρκων λαῶν, κατὰ τινὰς δὲ φέρεται ὡς μύησας εἰς αὐτὴν τὸν Ρῆγαν Φεραῖον (1785-1786) καὶ ἀργότερον τὸν Κωνσταντῖνον Ὑψηλάντην (1807) καὶ τέλος αὐτὸν τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν (1813). β) Εἰς σελ. 107-108 γράφων περὶ τῆς Ἐταιρείας τῶν Φιλικῶν σημειώνει : «Βραδύτερον ἐκ λόγων πολλαπλῶν... νέα μέλη προστίθενται εἰς τὴν Ἀνωτάτην Ἀρχὴν οὕτως, ὥστε αὕτη ἀποτελεῖται ἐν τέλει ἀπὸ 15 τοῦς : ... 14. Ἀλέξ. Μαυροκορδάτον (ΑΟ)».

* Ἀπὸ τὸ «βιογραφικὸ σημεῖωμα» πού δημοσιεύει ὁ Βλαχογιάννης στὰ «Ἀπομνημονεύματα» τοῦ Σπυρομίλιου σταχυολογοῦμε τὰ ἐξῆς : «Ὁ Σπυρομίλιος ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον Χειμᾶρα τῆς περιωνύμου ἑλληνοαλβανικῆς ἡμιαυτονόμου πολιτείας τῆς Ἠπειροῦ κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1800. Ὁ πατήρ του ὠνομάζετο Μίλιος (Μιγάλης), ἡ δὲ μήτηρ του Μαρία, θυγάτηρ τοῦ Ἀνδρέου Βάρφη, στρατιωτικοῦ ἐν Νεαπόλει. Τὸ 1810 ὁ πάππος του Γιάννης

Στὴν πατρίδα του ἐπανῆλθε τὸ 1819 καὶ ὑπηρέτησε ἀρχικὰ κοντὰ στὸν Ἄλῃ Πασᾶ, μετὰ τὸ φόνου τοῦ ὁποίου ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς 250 Χειμαριωτῶν καὶ ἀφοῦ μετέβη στὰ στρατόπεδα Λιγοβίτσι καὶ Θέρμου κατέληξε νὰ κλεισθῇ κατὰ τὴ Β' πολιορκία στὸ Μεσολόγγι, ὅπου διακρίθηκε ὡς στρατιωτικὸς καὶ πολιτικός.

Τίποτε, λοιπόν, τὸ συγκεκριμένο δὲν μπορεῖ νὰ λεχθῇ σχετικὰ μὲ τὴν κατήχησί του σὲ μυστηριακὴ ἢ μυστικοστρατιωτικὴ ὀργάνωσι, κατὰ τὸ διάστημα ποῦ σπουδαίε στὴν Ἰταλία.

Ἄν ὅμως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν πὼς στὴν Ἰταλία, καὶ ἰδιαίτερα στὰ παράλιά της, δροῦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη τεκτονικὲς ὀργανώσεις ἢ οἱ παρατεκτονικὲς τῶν Καρβονάρων, μὲ σκοπὸ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς πατρίδος τους ἀπὸ τὸν αὐστριακὸ ζυγὸ, ἐνῶ παράλληλα οἱ ἐκεῖ

Σπῦρος, ὑπηρετῶν εἰς τὸ βασιλεῖον τῆς Νεαπόλεως ὡς συνταγματάρχης τοῦ Ἑλληνοαλβανικοῦ τάγματος τοῦ λεγομένου τῶν Μακεδόνων (Brigata Macedone), ἐκάλεσε τὸν ἐνδεκαετῆ ἔγγονόν του εἰς Νεάπολιν, πλησίον δὲ αὐτοῦ ἀνετράφη οὗτος, διδαχθεὶς ὄχι μόνον τὴν Ἰταλικὴν ἀριστα ἀλλὰ καὶ τὴν Λατινικὴν καὶ Γαλλικὴν ἐν μέρει. (Ἐδῶ ὑποσημειώνονται τὰ ἐξῆς: «Ὁ Ἄγγλος περιηγητὴς Millingen γράφει ὅτι ἦτο θεῖος του. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ πολιτικὸν φυλλάδιον Grèce - Le gal Calergi, ou les prisons de Spiromilios . . . par L. Vlassis, Paris 1860, τὸ ὁποῖον ἐγράφη ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν τοῦ Σπυρομίλιου, λέγεται ὅτι ὄχι ὁ πάππος ἀλλ' ὁ θεῖος ἐκάλεσεν αὐτὸν εἰς Νεάπολιν. Τὸ ἔτος τῆς γεννήσεώς του βεβαιοῦται καὶ ὑπὸ τοῦ Βλάση. Κατὰ τὸν αὐτόν, ὁ θεῖος τοῦ Σπυρομίλιου ἦτο Φιλικὸς κατηχηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἄριστ. Παπᾶ. Ἐν Νεαπόλει ὁ Σπυρομίλιος εἶχε καὶ δευτέρον θεῖον, τὸν ἐκ Χειμάρρας στρατηγὸν Λέκκαν, ζῶντα μέχρι τοῦ 1847, ἴσως καὶ πλέον).

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἑλληνικὴν, τὸ παιδάριον πρὸ τῆς ἐκ Χειμάρρας ἀναχωρήσεως ἐγνώριζε τὴν δημόδη τοῦ Ἑλληνοφώνου χωρίου του, ἐν Νεαπόλει δὲ ὁ πάππος αὐτοῦ (ἢ θεῖος) ἐχορήγησε τὰ μέσα τῆς στοιχειώδους κατ' ἰδίαν διδασκαλίας, ἴσως ὅμως καὶ ἡ εὐπορωτάτη ἐκεῖ Ἑλληνικὴ κοινότης συνετήρει σχολὴν τινα προκαταρκτικὴν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ συνοικίᾳ (Borgo dei Greci), ἀλλὰ περὶ τούτου δυστυχῶς δὲν γνωρίζομεν τίποτε . . .

Ὁ Σπ. ἀσφαλῶς ἐν Νεαπόλει ἀπέκτησε τὰς πρώτας στρατ. αὐτοῦ γνώσεις, ἀναπτύξας αὐτὰς βραδύτερον καὶ ἀναδειχθεὶς ὀργανωτὴς τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ. Πὼς ὅμως ἐγένετο τοῦτο; Βέβαια ὁ νεαρὸς Σπ. εἰσῆχθη εἰς στρατ. σχολὴν, δὲν ἐσπούδασε δὲ ἀπλῶς δι' ἀναγνώσεως βιβλίων τὴν ἐπιστήμην τοῦ πολέμου. Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ σώματος τῶν εἰς τὸ βασιλεῖον τῆς Νεαπόλεως Ἑλληνοαλβανικῶν σωμάτων ἐξάγεται ὅτι διαρκούντων τῶν ναπολεοντείων ἐν Ἰταλίᾳ πολέμων, περὶ τὸ 1800, εἶχε ἀποφασισθῇ ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν νὰ εἰσάγωνται εἰς τὴν στρατ. σχολὴν δέκα μαθηταὶ τέκνα ἀξιωματικῶν Ἑλληνοαλβανῶν ζώντων ἢ φονευθέντων καὶ νὰ σπουδάζουν δωρεάν διὰ νὰ ἐξέλθουν ἀξιωματικοί. Πιθανῶς λοιπὸν ἡ σχολὴ αὕτη νὰ ὑφίστατο μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Σπ. καὶ εἰς αὐτὴν οὗτος εἰσῆλθε ἀπὸ τὸν πάππον του . . .»

ἐγκατεστημένοι Ἕλληνες εἶχαν ἰδρῦσει συνωμοτικὲς ομάδες μὲ ἀνάλογο γιὰ τὴν πατρίδα τους σκοπὸ, εἶναι μιὰ ὑπόθεσις, πῶς μπορεῖ καὶ ὁ Σπυρομίλιος νὰ ἦταν ἀναμειγμένος καὶ συνεπῶς κάτι νὰ ἤξερε ἀπὸ τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν ὄργανώσεων, καὶ μάλιστα σὰν στρατιωτικός.

Ὅμως εἶχαν περάσει ἕκτοτε πέντε ὅλα χρόνια, χρόνια δὲ πολεμικά, ὥστε φυσικὸ εἶναι νὰ μὴ θυμῶταν τίποτα σχεδὸν ἀπὸ τοὺς κανονισμοὺς ἐκείνους.

Ἐξ ἄλλου, γιὰ τὸν Μάγερ, ἀπὸ μὲν τὶς συνήθειες πηγὲς πληροφοροῦμεθα πῶς ἦταν Ἑλβετὸς ἱατροφιλόσοφος καὶ Φιλέλληνας, ὅτι στὸ Μεσολόγγι ἐξέδωκε τὰ περιώνυμα «Ἑλληνικὰ Χρονικά» (1 Ἰαν. 1824 - 20 Φεβρ. 1826) καὶ πῶς σκοτώθηκε κατὰ τὴν «ἔξοδο».

Ὅμως, ἀπὸ τὴν «Ἱστορία τοῦ Μεσολογγίου» τοῦ κ. Εὐαγγελάτου (σελ. 154—169 κ.ά.) πληροφοροῦμεθα πολλὲς λεπτομέρειες γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Μάγερ, ὄχι μόνον κατὰ τὴν περίοδο πού ἔζησε στὸ Μεσολόγγι, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ πρὸ αὐτῆς χρόνια.

Σταχυολογοῦμε, λοιπόν, τὰ ἐξῆς ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα:

Γεννήθηκε στὴ Ζυρίχη τὸ 1798. Τὸ 1816 εἶναι σπουδαστὴς τῆς Φαρμακευτικῆς. Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1817 νυμφεύεται τὴ Σαλώμην Στάουμπ, ἀλλὰ χωρίζει τὸ Σεπτέμβριο. Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1820 ἀποβάλλεται ὀριστικὰ ἀπ' τὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Φρειβούργου.

Ἴσως γιὰ τὸ λόγο αὐτὸν ἦλθε στὴν Ἑλλάδα ὁ Μάγερ* ἀλλὰ ποιὰ ἡμερομηνία τοῦ 1821 ἔφτασε στὸ Μεσολόγγι δὲν εἶναι ἐξακριβωμένο.

Ἐκεῖνο ὅμως πού εἶναι βέβαιο, γιὰτὶ προκύπτει ἀπὸ δυὸ δημοσιεύματα τῆς «Νέας Ἐφημερίδος τῆς Ζυρίχης» ἀπὸ 19 καὶ 29 Σεπτεμβρίου 1821, εἶναι πῶς ὁ ἐν Βέρνη συνδεσμός παροχῆς βοήθειας εἰς τοὺς δεινοπαθοῦντας Ἕλληνας, ἐνῶ καυχᾶται πρῶτα γιὰ τὶς σχέσεις του μὲ τὸν Μάγερ, συστημένον ἀπὸ μιὰ Ἑλβετικὴ Ἐταιρεία, ἀνεκοίνωσε κατόπιν πῶς παρεπλανήθη καὶ διέκοψε κάθε μαζί του σχέσι*.

* Μεταφέρομε ἐνδιαφέροντα ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ κ. Χρ. Εὐαγγελάτου, σχετικὰ μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Μάγερ στὴν Ἑλβετία:

«Εἶχε γεννηθῆ τὴν 30ὴν Δεκεμβρίου 1798 ἐν Ζυρίχῃ. Τὸ 1816 εἶναι σπουδαστὴς τῆς Φαρμακευτικῆς. Τὴν 21ην Ἀπριλίου 1817 ἐνυμφεύθη τὴν Σαλώμην Στάουμπ καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πόλιν Δάχλικεν. Τὴν 2αν Σεπτεμβρίου διελύθη δικαστικῶς ὁ γάμος των. Τέκνον ἐξ αὐτοῦ δὲν ὑπῆρχε.

Τὸ 1817 ὁ Μάγερ παρευρίσκει, εἰς τὸ Παρίσι, εἰς νεκροψίαν πού τὴν ἐνήργησεν ὁ Γερμανὸς καθηγητὴς Φρίνλινδερ . . .».

Ἀπὸ τὸ Κρατικὸν Ἀρχεῖον τοῦ Καντονίου τῆς Ζυρίχης εἶχα, ὡς Δήμαρχος Μεσολογγίου, ζητήσῃ πληροφορίας διὰ τὸν Μάγερ. Ἡ ἀπάντησις

Ὡστε καὶ γιὰ τὸν Μάγερ τίποτε τὸ συγκεκριμένο δὲν ἔμπορεῖ νὰ λεχθῆ, ἀναφορικὰ μὲ τὴν κατὰ τεκτονικὸ τρόπο μυσταγωγῆσί του.

Ἡ ὀρθότης, λοιπόν, τῆς παρατηρήσεως τοῦ Βλαχογιάννη, πὼς στὴν Εὐρωπαϊκὴ μόρφωσι τοῦ Μάγερ καὶ Σπυρομίλιου ὀφείλεται ἢ κατὰ

πού μοῦ ἐδόθη τὴν 29ην Ἰανουαρίου 1925 ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα : «Τὸ οἰκογενειακὸν βιβλίον τῆς οἰκογενείας Μάγερ, τὸ ὁποῖον ἐτηρήθη μέχρι τοῦ 1840, φέρει τὴν τελευταίαν ἐπιγραφὴν : «Εὐρίσκεται εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀπὸ πληροφορίαν, ἐφορευθῆ κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Μεσολογγίου, βεβαιωμένην καὶ ἀπὸ ὅσα ἔγραψαν αἱ ἡμεμερίδες». Ἐὰν ἀπὸ τὸν δεύτερον γάμον του ἀπέκτησεν ἀπογόνους, τοῦτο μόνον εἰς τὴν Ἑλλάδα δύναται νὰ ἐξακριβωθῆ. Ὁ Μάγερ δὲν ἀναφέρεται ὡς ἰατρός, ἀλλ' ὡς φαρμακοποιός. Λεπτομέρειες περὶ αὐτοῦ θὰ εὔρητε εἰς τὸ μόλις ἐκδοθὲν περὶ αὐτοῦ βιβλίον τοῦ Ἀλφρέδου Στέρν ὑπὸ τὸν τίτλον : «Πραγματεία καὶ ντοκουμέντα σχετικὰ μὲ τὴν Ἱστορίαν τῆς Ἑλβετίας» (σελ. 182 - 183). Εἰς τὸ βιβλίον αὐτὸ ἔχει ἀναδημοσιευθῆ ὀλόκληρος ἡ πραγματεία διὰ τὴν βοήθειαν πού παρεσχέθη εἰς τοὺς Ἕλληνας 1821—1829 καὶ ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ πρωτοχρονιάτικον φύλλον τῆς βιβλιοθήκης τῆς Ζυρίχης τοῦ 1904 καὶ μάλιστα μετὰ συμπληρωμάτων. Ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ἱστορία τῆς Ἑλβετίας κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα τοῦ Ὁξλς (τόμος Β', σελίς 615—616), ὅπου ὁ Μάγερ ἀναφέρεται μόνον ὡς φοιτητῆς τῆς Ιατρικῆς καὶ ἰατρός. Τὸν Ἰούλιον 1820 ἀπεβλήθη ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Φρειβούργου, τὸ δὲ 1821 ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἑλλάδα. (Βλέπε «Νέαν Ἐφημερίδα Ζυρίχης» 1821, σελίς 137, 138, 154 καθὼς καὶ πραγματείαν Αἰμιλίου Ρότπλετς ὑπὸ τὸν τίτλον : «Ὁ ἐκ Γενεύης Ἰωάννης Γαβριήλ Ἐυνάρδος ὡς Φιλέλλην, 1821—1829. Ἐκδοσις Ζυρίχης 1899, σελ. 32». Τὴν ὑπογραφὴν τοῦ ἐπιμελητοῦ τοῦ ἀρχείου δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν ἀναγνώσῃ.

Ἡ «Νέα Ἐφημερίς τῆς Ζυρίχης», πράγματι, γράφει εἰς τὸ φύλλον τῆς 19 Σεπτεμβρίου 1821 τὰ ἀκόλουθα : «Ἡ σύνταξις τῆς ἡμεμερίδος μας ἔχει λάβει διάφορες ἐπιστολὰς ἀπὸ νέους διαφόρων Καντονίων, πού μᾶς ἐρωτοῦν ἂν ὑπάρχη εἰς τὴν Ἑλβετίαν ὀργανωμένη κίνησις ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Εἰς τὸ ἐρώτημα ἔχει δώσει ἀπάντησιν ἡ «Ἑλβετικὴ Ἐφημερίς». Ἐλπίζομεν πὼς θὰ ἰκανοποίησε τοὺς ἐρωτῶντας. Ἐκτιμῶμεν τὴν ἀξιέπαινον ἐπιθυμίαν τῆς ἡρωϊκῆς νεολαίας καὶ τὰ εὐγενῆ κινήτρά της, ἔχομεν ὅμως νὰ τονίσωμεν ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλα πράγματα καὶ ὄχι ἀπὸ ὀλίγους θερμούς καὶ ἐνθουσιώδεις ὁπαδούς τῆς ἀγάπης διὰ τὴν ἐλευθερίαν, πού οὔτε τὴν γλώσσαν τῶν δὲν γνωρίζουν. Οἱ νέοι τῆς Ἑλβετίας θὰ κάμουν καλὰ νὰ μείνουν εἰς τὴν Πατρίδα τους καὶ νὰ προσπαθῆσουν νὰ διαμορφωθοῦν εἰς καλοὺς πολίτας καὶ ὑπερασπιστάς ταύτης διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν ἡ ἴδια αὐτῆς ἐλευθερία θὰ ἐτίθετο ἐν κινδύνῳ. Περαιτέρω συνιστῶμεν ὅπως δίδεται ὀλιγωτέρᾳ πίστις εἰς τοὺς ἐνθουσιώδεις ὁπαδούς τῆς κινήσεως ταύτης, θὰ συστήσωμεν μάλιστα τοῦτο ἰδιαίτερος εἰς τὸν ἔντιμον σύνδεσμον Βέρνης, ὅστις εἰς μίαν νέαν προκήρυξιν χρονολογουμένην ἀπὸ 15 Σεπτεμβρίου, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσεν, καυχᾶται διὰ τὴν σχέσιν αὐτοῦ μετὰ τινος

μασονικὸν σύστημα ὀργάνωσις τῆς Ἑταιρείας τῶν Φιλοδικαίων, πρέπει νὰ τεθῆ μᾶλλον ἐν ἀμφιβόλῳ, καὶ νὰ ἀναζητηθῆ κάποιος ἄλλο ἢ ὑπόδειξις. Καὶ γὰρ τοῦτο:

"Ἄς ἰδοῦμε τὴ ζωὴ τοῦ Μάγερ στὸ Μεσολόγγι ποιά ἦταν.

★

Ἡ ἀπάντησις μπορεῖ νὰ εἶναι κατηγορηματικὴ: "Ὁ Μάγερ στὸ Μεσολόγγι ἀποδείχθηκε ἐντελῶς ἀνύθιτος ἀπὸ ἐαυτὸν τῆς Ἑλβετίας. Γιατὶ ὅλα του: χαρακτῆρας, ἦθος, δρᾶσις καὶ οἱ ἰκανότητές του, τὸν

ἐκ Ζυρίχης δάκτορος Ἰωάννου Ἰακώβου Μάγερ, ὅστις ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ μετὰ τοῦ ὁμοίου ἀναμένει, λίαν προσεχῶς, ἐξουσίωσις πληροφωρίας περὶ τῆς αὐτοῦ καταστάσεως τῶν πραγμάτων καὶ περὶ τοῦ πρῶτου τῆς καλύτερας διαθέσεως τῶν ὑπὲρ τοῦ ἀγῶνος τοῦτου συλλεγέντων χρημάτων. Ἐν Ζυρίχῃ ὅμως οὐδεὶς ὑπάρχει Δάκτωρ ἢ Ἰατρός, ὅστις νὰ εἶναι γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτου, τὸν κενὸν ὅμως ὑπάρχει τελεσιδίκως ἀπόφασις τῆς Συγγλήτου τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Φρειβούργου χρονολογημένη ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου 1820, ἐκ τῆς ἀποβάλλεται ὀριστικῶς ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦτου ὁ ἐκ τῆς πόλεως Σέφφελσοφ καταγόμενος φιλοπῆλις τῆς Ἰατρικῆς Ἰωάν. Ἰάκ. Μάγερ, ἢ περὶ τοῦ ὁμοίου ὡς ἐν ἀποφάσει περὶ ὀριστικῶς αὐτοῦ ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου ἀποβολῆς ἔχει ἐπὶ λέξει λατινιστῶ ὡς ἑξῆς: "Ἄν τυχὼν κενεὸν κένον, διακρινόμενον διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ τὴν χρησιμότητα τοῦ χαρακτῆρος, σπουδαίῃ ἢ ἐνδεῖα καὶ ἀπειλῇ νὰ γέσῃ τὴν σπουδὴν σου ἢ νὰ μὴ φθάσῃ εἰς τὸ ποθητὸν τέρας, δὲν λείπον βοηθήματα, τὰ ὁποῖα ἢ ἐσθέρεια τῶν προηγουμένων προσέφερε καὶ ἐνεπιστεύθη εἰς ἡμῶς διὰ νὰ ἀνεκκοιφώζωμεν δι' αὐτῶν τὴν χαλεπότητα τῆς πενίας. Εἰς ἐκείνους ὅμως οἱ ὁποῖοι κατατρέβον ματαιῶς τὸν κριτὸν τῶν καὶ ἐνθ' ἐνδεῖς θέλουν νὰ φερίνται ἀλόγιστα, καὶ ματαχρῶμενοι τὴν εὐπιστίαν τῶν συμπολιτῶν τῶν, ἀντὶ νὰ ἀποδώσῃ τὴν διθείσαν καὶ χρησιμοποιοθεύσαν πίστιν καταχραίνονται, ἐπιβύλλωμεν ὡς ἐπεξίως ποινῶς, οἱ ὁποῖοι εἶναι καθωρισμένοι κατὰ τοῦ νόμου καὶ τῆς ἀπάτης".

Τὸ δημοσίωμα τῆς «Νέας Ἐφημερίδος τῆς Ζυρίχης» ἔχει προφανῶς δημοτικότητα. Ἄς μὴ ληρομώμεν ὅμως ὅτι ἡ Τουρκία διαθέτει μεγάλη ποσὴ πλουτοῦ καὶ περισσότερον εἰς τὸν τόπον τῆς Ἐθέριας.

Ἡ «Νέα Ἐφημερὶς τῆς Ζυρίχης» συνέχισε καὶ εἰς τὸ φάλλον αὐτῆς τῆς 29 Σεπτεμβρίου 1821 τὴν πολιτικὴν κατὰ τοῦ Μάγερ, δημοσεύματα τὰ ἀκόλουθα: «Εἰρεθὶ ἐξουσιοδοτημένοι νὰ ἀνεκοινώσωμεν, ὅτι ὁ ἐν Βέρνην σύνδεσμος παροχῆς βοηθείας εἰς τοὺς δεινοπαθοῦντας Ἑλληνας, μόνον κατὰ τὸν σκοπὸν μίως Ἑλβετικῆς ἑταιρείας ἀποστολῶν (μήπως καὶ ἔκαμεν ποτὲ ἢ ἐτοιμασία αὐτῆ καὶ καμμὴν σύστασιν) παρεπληρήθη νὰ πιστεύσῃ εἰς ἓνα δῆθεν ἰατρὸν ἐκ Ζυρίχης, χωρὶς καὶ νὰ ἐπιστευθῆ εἰς αὐτὸν χρήματα. Κατὰ τὴν ὅμως τὴν περὶ τοῦ προοίσιου τοῦ ληρθεαῶν πληροφωριῶν διέκοψε πῶσαν μετ' αὐτοῦ σχέσιν. Συνεπείῃ τούτου ὁ σύνδεσμος Βέρνης δὲν θέλει πλέον ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ νὰ ἀσχοληθῆ μετὰ τὴν κατ' ἐπινοήματα πρῶτον ὑποστήριξιν στρατιωτικῶν μεταβαλλόντων εἰς τὴν Ἑλλάδα».

ἐμφανίζουσι ἔτσι, ὥστε ὄχι μόνον νὰ τύχη τῆς ἐκτιμῆσεως τῶν προεστῶν τοῦ Μεσολογγίου καὶ νὰ νυμφευθῆ Ἑλληνίδα, γενόμενος ὀρθόδοξος, ἀλλὰ καὶ νὰ τύχη μετέπειτα τῆς τιμῆς νὰ λάβῃ καὶ στρατιωτικὸ δῖπλωμα, ἀκόμα δὲ καὶ νὰ διορισθῆ μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Διευθύνουσης τὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, ἐπὶ δεκάμηνον περίπου δηλαδὴ ἀμέσως μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Ἰωάννου Τρικούπη (30 Ἰουλίου 1824) ἕως τὸ διορισμὸ ὑπὸ τῆς Προσωρινῆς Διοικήσεως τῶν Ἰ. Παπαδιαμαντοπούλου, Γ. Καναβοῦ καὶ Δ. Θέμελη (12 Ἀπριλίου 1825), πού ἐγίνε σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὴν ἔναρξιν τῆς Β' πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου (15 Ἀπριλίου 1825).

Ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐν γένει συμπεριφορὰ καὶ δραστηριότητα τοῦ Μάγερ, τὴν τόσο πολυσχιδῆ καὶ ἀπαράμιλλα ἐθνωφελῆ καὶ κοινωφελῆ, δὲν χρειάζονται ἰδιαίτεροι χαρακτηρισμοί*.

* Μεταφέρομε ἐπίσης ἐνδιαφέροντα ἀποσπάσματα γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Μάγερ στὸ Μεσολόγγι ἀπ' τὸ βιβλίον τοῦ κ. Χρ. Εὐαγγελάτου καὶ ἐν συνεχείᾳ τῶν ἐν σελ. 31 ὑποσημειωθέντων: «Ποίαν ἡμερομηνίαν τοῦ 1821 ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Μάγερ δὲν δυνάμεθα νὰ καθορίσωμεν. Ἦλθε κατ' εὐθείαν εἰς τὸ Μεσολόγγι, ὅπου ὁ Μάγερ ἐμφανίζεται ἀπολύτως ἀντίθετος τοῦ Μάγερ, τὸν ὅποιον μᾶς παρουσιάζει τὸ Γενικὸν Ἀρχεῖον τῆς Ζυρίχης. Ἀναπτύσσει δρᾶσιν καὶ ἰκανότητας καὶ παρουσιάζει ἀρετὰς μοναδικὰς. Οἱ προεστοὶ τοῦ Μεσολογγίου τὸν ἐκτιμοῦν καὶ ἔρχεται εἰς δεῦτερον γάμον μὲ τὴν θυγατέρα τοῦ Γεωργίου Ἰγγλέζου Ἀλτάνην. Διὰ νὰ γίνῃ ὁ γάμος, ὁ Μάγερ ἐγίνε ὀρθόδοξος. Ἡ σύζυγός του Ἀλτάνη τοῦ ἐγίνε πολῦτιμος βοηθός. Εἰς τὸ σπῆτι τῆς ἰδρύθη καὶ ἀνεπτύχθη ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἱατροῦ Ἰωάννου Δανιὴλ Ἐλοτερ—ἀρχιάτρου τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ—τῆ βοηθείᾳ τοῦ Μάγερ καὶ Ἀλτάνης τὸ Νοσοκομεῖον Μεσολογγίου. Εἰς τὸ ἰσόγειον δὲ ἐτοποθετήθησαν τὸ πιεστήριον καὶ τὰ τυπογραφικὰ στοιχεῖα πού ἔφερον ὁ Ἄγγλος συνταγματάρχης Λαγκάστερ Στάνχοπ ἐκ μέρους τοῦ Ἀγγλικοῦ Κομιτάτου.

Ὁ Μάγερ ἀρχικῶς εἶχε ἀναλάβει τὴν διεύθυνσιν τοῦ Νοσοκομείου, τὸ ὅποιον ἐγκατεστάθη παρὰπλευρῶς τοῦ τυπογραφείου. . . Τὸ Νοσοκομεῖον ἦτο ἔτοιμον ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 1821.

Ὁ Μάγερ προσέλαβεν ὡς διευθυντὴν τοῦ τυπογραφείου τὸν Δημ. Μεσθενέα καὶ τυπογράφου τὸν Ἰωάννην Πεπονῆν καὶ Χρῆστον Ντάγλαν. Μεταφραστὴς προσελήφθη ὁ ἐκ Ζαγορίου Παυλίδης. Τὸ τυπογραφεῖον ἦτο ἔτοιμον ἀπὸ τῶν Χριστουγέννων 1823 καὶ τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1824 ἐξετυπώθη καὶ ἐκυκλοφόρησεν ἡ ἡμερὶς «Ἑλληνικὰ Χρονικὰ». Φύλλα τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» ἐξεδόθησαν τὸ 1824 ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 1 μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ 106, τὸ ἔτος 1825 ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 1 μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ 105 καὶ κατὰ τὸ 1826 ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 1 μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ 15 τῆς 20 Φεβρουαρίου 1826, ὅτε διεκόπη ἡ ἐκδοσις, διότι κατεστράφη τὸ τυπογραφεῖον ἀπὸ τὸν βομβαρδισμόν.

Τὸ τυπογραφεῖον εἶχε μεταφερθῆ ἀπὸ τὸ οἶκημα Ἰγγλέζου εἰς τὸ οἶκη-

Ἄρθρον

Θὰ ἀρκεσθοῦμε γι' αὐτὸ μόνο στὴ συστατικὴ ἐπιστολὴ τῆς Προσωρινῆς Ἐπιτροπῆς ἀπὸ 20 Ἰουνίου, προκειμένου ὁ Μάγερ

μα Καλοσκεπάρνη ἢ Σελίβου, εἰς τὸ ἄκρον τῆς πόλεως . . .

Εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» ἐξετυπώθη καὶ ἄλλη ἐφημερίς ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος» εἰς τέσσαρας γλώσσας, Ἰταλικήν, Ἀγγλικήν, Γερμανικήν, Γαλλικήν. Ὁ «Ἑλληνικὸς Τηλέγραφος» ἦτο ὄργανον τοῦ Λόρδου Βύρωνος, 39 φύλλα ἐξεδόθησαν . . .

Παρεκτὸς δὲ τοῦ «Ἑλληνικοῦ Τηλεγράφου» καὶ ἄλλων φυλλαδίων ἐτυπώθη εἰς τὸ τυπογραφεῖον τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» ἡ πρώτη εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἔκδοσις τοῦ Ὑμνου εἰς τὴν Ἐλευθερίαν. Εἰς τὸ Μουσεῖον τοῦ Δημαρχεῖου Μεσολογγίου ὑπάρχει πλήρες ἀντίτυπον τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς. Ἀπαρτίζεται ἀπὸ σελίδας 67. Ὁ τίτλος του εἶναι ἑλληνιστὶ καὶ ἰταλιστὶ: «Ὑμνος εἰς τὴν ἑλευθερίαν». Ἐγραψε ὁ Διονύσιος Σολωμὸς, Ζακύνθιος, 1823. Ἐν Μεσολογγίῳ ἐκ τῆς τυπογραφίας Δ. Μεσθενέως, 1825». Ἡ ἔκδοσις αὕτη ἔγινεν ὑπὸ τοῦ Ἰταλοῦ καθηγητοῦ τῶν Λατινικῶν καὶ Ἰταλικῶν γραμμάτων εἰς τὴν Ζάκυνθον Ν. Γ. Γκαρσέτι, φέρει δὲ εἰς τὸν τίτλον καὶ τὸ ὄνομα.

Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Εὐαγγελᾶτος γράφει (ἐν σελ. 164) μετὰ τὰ εἰς σελ. 9 - 11 μεταφερθέντα κ.ά. τὰ ἑξῆς:

«Ὁ Μάγερ εἰς τὴν Διευθύνουσαν Ἐπιτροπὴν εἰργάζετο μὲ σύστημα καὶ δραστηριότητα διὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τὸ Μεσολόγγι. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ ἰδέα τῆς ἰδρύσεως Βιβλιοθήκης καὶ μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ρωγῶν Ἰωσήφ λαμβάνει μέτρα διὰ τὴν περιθάλψιν τῶν ἀπόρων ξένων οἰκογενειῶν. Εἶχαν εἰς τὸ Μεσολόγγι καταφύγει πρόσφυγες οἰκογένειαι ἀπὸ τὴν Ἡπειρο, Βάλτο καὶ Τριχωνίδα. Ἡ δρᾶσις του, πολυσχιδῆς, ὑπῆρξεν ἀπαράμιλλος. Ὁ Μεσολογγίτης Ἀκαδημαϊκὸς Γ. Δροσίνης δικαίως γράφει: «Εὐλογημένη ἂς εἶναι ἡ Σαλώμη Μάγερ τὸ γένος Στάουμπ, ἡ ὁποία ἐξήτησε τὴν διάφευξίν της ἀπὸ τὸν Μάγερ, καὶ τρισευλογημένος ὁ Γερμανὸς Πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Φρειβούργου, ὁ ὁποῖος τὸν ἀπέβαλεν. Ἄν δὲν συνέβαιναν τὰ δύο ταῦτα, ἡ Ἐλβετία θὰ εἶχεν ἓνα περισσότερον ἀγαθὸν οἰκογενειάρχην καὶ ἓνα περισσότερον ἰατρὸν ἢ φαρμακοποιόν, ἀλλὰ τὸ Μεσολόγγι θὰ ἔσπερειτο τὸν Πολύβιον τῆς πολιορκίας του καὶ τὸ αἷμα ἐνὸς ἀπογόνου τοῦ Γουλιέλμου Τέλλου—κατὰ τὴν ἰδικὴν του ἔκφρασιν—δὲν θὰ ἀνεμιγνύετο μὲ τὰ αἵματα τῶν ἠρώων τῆς Ἑλλάδος».

Τὴν 20 Φεβρουαρίου 1826 διεκώπη ἡ ἔκδοσις τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» λόγῳ τῆς καταστροφῆς τοῦ τυπογραφείου ἀπὸ τὸν βομβαρδισμόν.

Τὸν χρόνον ἐκεῖνον τὸν ἐτιμήσαμεν εἰς τὸ 1926 καὶ εἰς τὴν στηθεῖσαν ὑπὸ τῆς Ἐνώσεως τῶν Συντακτῶν ἀναθηματικὴν στήλην, ἔργον τοῦ γλύπτου Περάκη, εἶναι χαραγμένο τὸ ἀκόλουθο ἐπίγραμμα: Ὁ Ἐλβετὸς οὗτος ἀνὴρ Ἰωάννης Ἰάκωβος Μάγερ δημοσιογράφος γραφίδι τε καὶ ὄπλοις προμαχησαί ἐλευθερίας Ἑλλάδος ἐπὶ τῇ δὲ πόλει μαρνάμενος μοῖραν ἔπλασεν βίον τῇ γ' Ἀπριλίου αὐκστ' ἔτους κάλλιστον ἀρετῆς μνήμα λιπών. Ἡ δὲ Ἐνωσις Συντακτῶν Ἀθηναϊκῶν Ἐφημερίδων ἀντ' εὐεργεσίας τὴν δ' ἰδρύσατο στήλην σῆμ' ἐπιγιγνομένης 24 Ἀπριλίου 1926».

Εἰς τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς στήλης, τὰ ὁποῖα ἔγιναν τὴν 4ην μ.μ. ὤραν

νὰ μεταβῆ στὴ Ζάκυνθο καὶ νὰ ζητήσῃ βοήθεια γιὰ τοὺς πολιορκημένους· ἐπιστολὴ πού, μεταξύ ἄλλων, ἀναφέρει τὰ ἑξῆς :

τῆς 26 Ἀπριλίου μὲ ἐπίσημον τελετὴν, παρισταμένου τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας Θ. Παγκάλου, ὑπουργῶν, στρατηγῶν, ξένων ἀνταποκριτῶν, τῶν Δημάρχων Ἀττικῆς, Πατρῶν, Ἀγρινίου, Ἰωαννίνων, μετὰ τὸν λόγον μου ὡς δημάρχου ὠμίλησεν ὁ ἀείμνηστος Ζαχαρίας Παπαντωνίου ἐκ μέρους τῆς Ἐνώσεως τῶν Συντακτῶν εἰπὼν μεταξύ τῶν ἄλλων ὠραίων λόγων : « Ἀπίστευτον εἶναι ὅτι σήμερα ξεφυλλίζομε τὴν ἐφημερίδα τοῦ Ἑλβετοῦ Φαρμακοποιοῦ, τὸ μοναδικὸν τῆς ἀντίτυπον πού σώζεται εἰς τὴν Ἐθνικὴν Βιβλιοθήκην, ὅτι ἐγγίζομε τὰ κιτρινιασμένα φτερά τῆς μικρούλας αὐτῆς φήμης. Ἐχει ἐπικεφαλίδα τὸ σάλπισμα τοῦ Μπένθιμ καὶ τοῦ Φραγκλίνου : « Ἡ μεγαλυτέρα ὠφέλεια διὰ τοὺς περισσοτέρους », ἔμβλημα τοῦ φιλελληνικοῦ κομιτάτου τοῦ Λονδίνου. Τὰ γεγονότα προσπαθεῖ νὰ δώσῃ. Μὲ γεγονὸς ἄρχισε, μὲ γεγονὸς τελείωσε. Σπανιώτατα καὶ μὲ λίγες γραμμὲς γράφει τὴ σεμνὴ του γνώμη μεταξύ τῶν μεγάλων βαδισμάτων τῆς ἱστορίας πού παρακολουθεῖ. Στὸν μικροσκοπικὸν χῶρον τῶν « Ἑλληνικῶν Χρονικῶν » προσπαθεῖ νὰ χωρέσουν τ' αὐθεντικὰ καὶ τὰ χρήσιμα γεγονότα. Ἐγραφε μεταφράσεις ἄρθρων ἀπ' τοὺς « Τάϊμς » καὶ τῆς « Ἐφημερίδος τῶν Συζητήσεων » γιὰ τὴν εἰλικρινῆ ὑπόθεσιν καὶ εἰδήσεις τοῦ πολέμου στὴν ξηρὰν καὶ στὴν θάλασσαν. Μὲ ἀκρίβειαν ἱστορεῖ τοὺς βομβαρδισμοὺς καὶ τὰς ζημίας τῆς ἡμέρας ».

Ἡ Κωστῆς Παλαμᾶς εἰς τὸ ποίημά του « Ὁ Βούλγαρος » (Ἰούν. 1885 τῆς συλλογῆς « Τραγούδια τῆς πατρίδος μου ») ἀφιερώνει διὰ τὸν Μάγερ τοὺς στίχους :

*« Πρώτη ἢ Ἀγγλία ἔτρεξε τὸν Μπάυρον νὰ μᾶς φέρῃ ὀλόφωτη ἐλπίδα
Καὶ μὲ τὸν Μάγερ ἔστειλε κοντύλι καὶ μαχαίρι τοῦ Τέλλου ἢ πατρίδα ».*

Ἀπὸ τῆς διακοπῆς τῶν « Ἑλληνικῶν Χρονικῶν » ὁ Μάγερ ἐκράτει λεπτομερῆς ἡμερολόγιο τῶν τραγικῶν ἡμερῶν τοῦ Μεσολογγίου ἀπὸ τῆς 20 Φεβρουαρίου μέχρι τῆς 10 Ἀπριλίου 1826. Αἱ ἀφηγήσεις τῶν ἐπιζησάντων φέρουν τὸν Μάγερ μεταξύ τῶν προσώπων πού ἔπαιξαν ἀποφασιστικὸν ρόλον εἰς τὸ δράμα τῆς Ἐξόδου. Ἀφοσιωμένος εἰς τὴν ιδέαν τῆς ἐλευθερίας, πιστεύων εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἠγωνίσθη καὶ εὗρηκε ἠρωϊκὸν θάνατον, ἀφοῦ παντοῦ εἶχεν ἐξαποστελεῖ ἄρθρα, γράμματα καὶ περιγραφὰς τῆς ἀποφάσεως τῶν πολιορκουμένων νὰ πέσουν μέχρις ἐνός παρὰ νὰ παραδοθοῦν εἰς τοὺς Τούρκους τοῦ Κιουταχῆ καὶ τοὺς ἀραπάδες τοῦ Ἰμπραήμ. Ὁ Ἰωάννης Ἰάκωβος Μάγερ ὑπῆρξε διὰ τὸ Μεσολόγγι ὅ,τι ὁ Βίκτωρ Οὐγκώ διὰ τὸ Βατερλώ.

Ἠκολούθησε τὴν φρουρὰν εἰς τὴν ἔξοδον μὲ γιαταγάνι εἰς τὸ χέρι. Ἡ σύζυγός του Ἀλτάνη εἰς τὸ πλευρόν του κρατοῦσε τὸ ἓνα κοριτσάκι τῆς καὶ κοντὰ τοὺς ἢ ὑπῆρέτρια Σάνα κρατοῦσε τὸ ἄλλο. Καὶ μαζί τοὺς ὁ θησαυρὸς τοῦ ἡμερολογίου τῆς πολιορκίας. Ἐξῆλθον τοῦ « φράκτη » καὶ τετρακόσια μέτρα ἀπὸ τὴν τάφρον, εἰς τὴν σημερινὴν θέσιν Ἀρμυρικάκι, παρὰ τὰ Βυρσοδεψεῖα, ὁ Μάγερ μὲ τὴν οἰκογένειάν του ἔπεσαν. Κανεὶς δὲν ἐσώθη καὶ τὸ πολῦτιμον ἡμερολόγιον ἐχάθη.

Ἀργότερα ὅσοι εἶχον ἀπομείνει σκλάβοι τῶν Τούρκων εἰς τὴν πόλιν ἐπεσήμαναν τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ἔθαψαν ἐκεῖ ὅπου σήμερον οἱ τάφοι των

«Ὁ ἐξοχώτατος ἱατρὸς Κύριος Μάγερ, τοῦ ὁποίου τὰ γενναῖα φρονήματα καὶ ὁ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ζῆλος εἶναι γνωστὰ εἰς ὅλους, βλέπων τὴν μεγαλωτάτην ἀνάγκην δὲν ἐκαρτέρησε μίαν στιγμὴν διὰ νὰ δεχθῆ τὸ πρόβλημά μας, νὰ ἔλθῃ νὰ σᾶς παρουσιάσῃ καὶ ἐν στόματι ζωηρότερα ὅσα σᾶς ἐγράψαμεν καὶ νὰ σᾶς παρακινήσῃ νὰ μᾶς προφθάσῃτε τὸν παρόντα κίνδυνόν μας. Στοχαζόμεθα περιττὸν νὰ σᾶς εἰποῦμεν ὅτι ἠμπορεῖτε χωρὶς δισταγμὸν νὰ δώσετε πίστιν εἰς τὰ λεγόμενά του, διότι ἤξεύρετε ὅτι ἡ ἐξοχότης του εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἔχῃ πολλὰ καλὴν πληροφορίαν δι' ὅλα καὶ διατὶ ἀκόμη γνωρίζετε τὸν εἰλικρινῆ καὶ ἄδολον πατριωτισμὸν του . . .

Ἡ Διευθύνουσα τὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος Προσωρινῆ ἐπιτροπῆ.
Οἱ Συνάδελφοί Σας

Ἰω. Παπαδιαμαντόπουλος, Δημ. Θέμελης
ὁ Γεν. Γραμματεὺς Φ. Πλητᾶς».*

7. Ὁ Μάγερ στὴ Ζάκυνθο.

Μὲ τὸ ταξίδι, ὅμως, αὐτὸ τοῦ Μάγερ στὴ Ζάκυνθο, ἐφοδιασμένου μ' ἕνα τέτοιο συστατικὸ ἔγγραφο, ἀνοίγει μιὰ καινούργια πλευρὰ στὴν ἔρευνά μας, πού εἶναι ἡ σοβαρώτερη καὶ πιὸ ἐνδιαφέρουσα γιὰ μιὰ περαιτέρω καὶ βαθύτερη ἐξέτασι τῶν θεμάτων πού θὰ θιγοῦν ἐδῶ.

Δὲν πρόκειται, φυσικά, γιὰ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν του εἰς

εἰς τὸ δημιουργηθὲν κατόπιν Ταφεῖον τῶν Ἡρώων. . .».

Θεμελιωτῆς τῆς ἰδέας τῆς δημοσιογραφίας εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Μάγερ, τὴν ἀφῆσεν εἰς τοὺς μεταγενεστέτους μὲ τὴν ὑποθήκην τῆς ἐντολῆς. Μιάς ἐντολῆς πού τῆς προδικάζει τὸ ἀγωνιστικὸν περιεχόμενον. Ὁ ἴδιος τὴν ἤσκησε ὡς στρατιώτης, τὴν ἐχρησιμοποίησεν ὡς ὄπλον εἰς πύλῃν σκληρῶν καὶ ἐνδοξοῦν. Τὴν ἐχρησιμοποίησεν ὡς κοσμογονικὴν δύναμιν, καθηγιασμένην εἰς τὸ πεδίον τοῦ Μεσολογίου. Ἐνῶ τοῦτο ἐσεῖετο καὶ ἐδοκιμάζετο καὶ ἐβάδιζεν εἰς τὸ πεπρωμένον τῆς αἰωνιότητος, ὁ Μάγερ εὐρίσκετο ἐκεῖ μὲ τὸ πνεῦμα του, μὲ τὴν ἠθικὴν δύναμιν τῆς παρουσίας του, μὲ τὴν ψυχικὴν ἀντοχήν του, μεταλαμπαδεύων ἐμπνεύσεις, συντηρῶν τὰς ἰδέας, κρατύνων τὸ φρόνημα. Ἦσκει ὁ Μάγερ τὴν δημοσιογραφίαν, εἰς τὴν τελειότεραν καὶ ἀρτιωτέραν καὶ πλέον ἰδανικὴν ἔννοιάν της. Τῆς ἔδιδε τὴν φλόγα καὶ τὸ κύρος μιᾶς ἐπιστολῆς, ἡ ὁποία ἐδημιούργησεν εἰς τὸν τόπον μας παράδοσιν μὲ βαρυτάτας ὑποχρεώσεις.

* Ἱστορικὰ Ἀρχεῖα Διον. Ρώμα, Τόμος Α', Ἀριθ. 250, σελ. 573-575: Ἡ Προσωρινῆ Ἐπιτροπῆ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος πρὸς τοὺς Ζακυνθίους (ἐκ τοῦ ἀρχ. τῆς Δημ. Βιβλιοθήκης Ζακύνθου, ἀριθ. 895).

Ἐπίσης ἄς σημειωθῆ ἐδῶ, ὅτι ὁ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Δ. Ἐπιτροπῆς Γ. Καναβὸς μεταβᾶς ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Διοίκησιν δὲν ἐπέστρεψε πλέον.

τρόφιμα καὶ πωλεμοφόδια ἢ χρήματα *. Αὐτὸ ἀποτελεῖ ἄλλο κεφάλαιο, γνωστὸ στὴν ἱστορία μας ὡς σύμβολή τῶν Ζακυνθίων στὸν ἀγῶνα τῆς Ἐλευθερίας, καὶ ἰδιαίτερα κατὰ τὴν πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Ἐδῶ ἐνδιαφέρει νὰ ἐξετασθῇ ἓνα λεπτὸ θέμα. Τὸ θέμα: ἐὰν τὸ ταξίδι τοῦτο τοῦ Μάγερ στή Ζάκυνθο σχετίζεται ἢ ὄχι μὲ τὸν Τεκτονισμό **.

Εἶναι τοῦτο ἢ πιὸ εὐαίσθητη πλευρὰ γιὰ τὸ ὄλο πρόβλημα, ὅπως ἔχει τεθῆ· δηλαδὴ ἂν καὶ κατὰ ποιοὺ τρόπο ἢ Ἀδελφότης τῶν Φιλοδικαίων σχετίζεται μὲ τὸν Τεκτονισμό.

Καὶ τὸ κυριώτερο μέσον εἶναι νὰ ἰδοῦμε: ποια ἦταν τὰ πρόσωπα μὲ τὰ ὁποῖα συναντήθηκε ὁ Μάγερ στή Ζάκυνθο.

Γιατὶ τὸ ἔγγραφο ποὺ προαναφέραμε τῆς Ἐπιτροπῆς Μεσολογγίου (σελ. 38) ἀπευθυνόταν πρὸς ὄλους τοὺς «Φιλογενεστάτους Ὅμογενεῖς Ζακυνθίους»

Ὅμως αὐτοὺς ἐκπροσωποῦσε ἡ περιβόητος «Ἐπιτροπὴ Ζακύνθου», ἡ ἀποτελουμένη ἀπὸ τοὺς Κόμιτα Διονύσιον δὲ Ρώμα, Δόκτορα Στεφάνου καὶ Κωνσταντῖνον Δραγώνα, γιὰ τὴν ὁποῖαν τί νὰ πρωτογράψῃ κανεῖς, ὅταν καὶ μόνον τὸ «Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Διονυσίου Ρώμα» ἀποτελεῖται ἀπὸ 2 τόμους μὲ 1500 μεγάλες σελίδες, ἐνῶ καὶ τοῦτο χαρακτηρίζεται ἑλλιπές, ὡς πρὸς τὸ τεράστιο πατριωτικὸ τῆς ἔργου;

Κι αὐτὴ ἡ ἐπιτροπὴ ἀλληλογραφοῦσε ἢ ὡς «τρισυπόστατος» ἢ καὶ ἀτομικὰ μὲ ὄλους, εἴτε «Προσωρινὴ Διοίκησις», εἴτε «Διευθύνουσα

* Γράφει σχετικὰ ὁ Π. Χιώτης στὴν «Ἱστορία τοῦ Ἰονίου Κράτους» (τόμ. Α, σελ. 553): «Ἐλθὼν ὁ Μάγερ εἰς Ζάκυνθον ἐξήτει πολεμοφόδια, πτυάρια, ἀξίνας, πανιά διὰ ξαντοὺς καὶ ζωοτροφίας, καὶ πρὸ πάντων χρήματα διὰ πληρωμῆν τῶν στρατιωτῶν. Προθύμως δὲ ἡ ἐπιτροπὴ τῶν Ζακυνθίων πατριωτῶν ἐπρόφθασε τὰς αἰτήσεις. Ἀπεστέλλετο δὲ ὁ μπόβος τοῦ Λεονδαρίτου πλήρης τῶν αἰτουμένων. Αὐτὸς πλεύσας εἰς Μεσολόγγιον ἀνεμποδίστως τῶν Τουρκικῶν πλοίων, ἀπεβίβασε τὰ χρειώδη».

** Τοῦτο θὰ μπορούσε ἀσφαλῶς σήμερα νὰ ξεκαθαρίσῃ ἂν σωζόταν ἀπὸ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1953 ὁ ἀρχεαικὸς πλοῦτος καὶ τὰ ἱστορικὰ ἔγγραφα τῆς Ζακύνθου. Ἡ φωτιά ὅμως ποὺ κατέστρεψε τόσα ἔργα καὶ μνημεῖα τοῦ Ζακυνθινοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως ἐξαφάνισε καὶ τὰ πολύτιμα ἱστορικὰ ἀρχεῖα τοῦ νησιοῦ, ποὺ ἀποτελοῦσαν μοναδικὴ πηγὴ ἐρεῦνης γιὰ τὴν ἀποκατάστασι καὶ συμπλήρωσι τῆς Ζακυνθινῆς παραδόσεως, ἔτσι πῆρε στίς φλόγες τῆς καὶ τὰ ἱστορικὰ μνημεῖα τῶν τεκτονικῶν στοῶν ποὺ κατὰ καιροὺς ἰδρύθησαν καὶ ἔδρασαν ἐθνικὰ στή Ζάκυνθο.

Ἄλλὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν ἐμπόδισε νὰ ἀρχίσουμε τὴ μελέτη τούτη, ἔστω καὶ ἂν περιοριζόμαστε σήμερα νὰ βασισθοῦμε μόνον σὲ ὅσα σχετικὰ δημοσιεύματα μπορέσαμε νὰ ἀνεύρουμε.

Ἐπιτροπή» ἐλεγόταν, εἴτε στρατηγὸς ἢ πολιτικός, εἴτε καὶ ἰδιώτης ἦταν αὐτὸς ποῦ ἔγραφε, ἀρκεῖ ὅτι σχετιζόταν μὲ τὸν ἀγῶνα.

Ἔτσι πρὸς τὸν Κ. Δραγῶναν ἀπευθύνεται καὶ ἡ Προσωρινὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Δυτ. Ἑλλάδος, προκειμένου νὰ προμηθευθῇ χρήματα*.

* Σχετικῶς γράφει τὰ ἑξῆς ὁ Χιώτης (σελ. 552): «Θέλουσα ἡ ἐγχώριος Κυβέρνησις Μεσολογγίου νὰ προμηθευθῇ χρημάτων, μὴ εὐπορούσης τῆς γενικῆς Κυβερνήσεως, ἔγραφε πρὸς τὸν Δραγῶναν ὡδε.— «Μεσολόγγιον 15/27 Μαΐου 1825.— Φιλογενέστατε κύριε»—Ἡ ἐνταῦθα τοπικὴ διοίκησις βλέπουσα, ὅτι ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς εὐρίσκεται εἰς τὴν μεγίστην ἀνάγκην διὰ χρηματικὴν ἔλλειψιν, καὶ ἐνθυμουμένη πάντοτε τὴν γενναίαν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν τῶν αὐτόθι φιλογενῶν, ἐπέτυχε κατ' εὐχὴν πάντοτε καὶ ἐσώθη ἀπὸ τὸν ἐπαπειλούμενον αὐτὸν κίνδυνον, γράφει πρὸς τοὺς Φιλογενεστάτους κυρίους Δοτόρον Βοῦτον, Ἀντώνιον Κ. Κουερίνον, Διονύσιον κόντε Ρώμιαν, κόντε Τζέσαρε Λογοθέτην, καὶ κυρίους ἀδελφοὺς Στεφάνου, παρακαλοῦσα αὐτοὺς θερμοῶς, νὰ δανείσουν τὸν αὐτοῦ εὐρισκόμενον Μ. Σεβαστὸν δέκα χιλιάδας κολονάτα, τὰ ὁποῖα νὰ τοὺς ἐπιστραφοῦν, ἀφοῦ φθάσουν αἱ συναλλαγματικαὶ τῆς Διοικήσεως, καὶ ἐξαγγυρωθοῦν, διὰ νὰ προφθάσῃ ἡ εὐγένειά του, ὅσον δυνατὸν ὀγλήγωρα, τὰς ἀναγκαίας τροφάς, καὶ νὰ οἰκονομηθοῦν τὰ πράγματα, ἐδῶ ὅπως αὐτὸν πρὸς τὸ παρόν. Παρακαλεῖσθε Κύριε καὶ ἡ εὐγενεία σας νὰ συνδράμητε ὅλαις δυνάμεσι εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ προσωρινοῦ τούτου δανείου, καθὼς ἀπ' ἀρχῆς τοῦ παρόντος ἱεροῦ ἀγῶνος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπαύσατε. Καὶ ἐστὲ βέβαιος ὅτι τὸ ὄνομά σας ἐκαταγρίφη ἐπὶ πολλοῦ εἰς τὸν κατάλογον τῶν μεγίστων εὐεργετῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ὅλο τὸ ἔθνος διὰ ταύτας σοὶ τὰς εὐεργεσίας θέλει γνωρίζει διὰ παντὸς μεγίστην χάριν καὶ εὐγνωμοσύνην εἰς τὸ ὑποκείμενόν σας—Μένομεν μὲ τὸ προσῆκον σέβας, εἰς τὴν ξεχωριστὴν ὑπόληψιν.— Πρὸς τὸν Φιλογενέστατον Κυρ. Κων. Δραγῶναν κτλ. κτλ.— Ἡ διευθύνουσα τὰ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος προσωρινὴ ἐπιτροπὴ.— Οἱ ἀδελφοὶ τῆς Ἰωάννης Παπαδιαμαντόπουλος, Γεώργιος Καναβός, Δ. Θέμελης . . .

Υ.Γ. Ἔρχεται αὐτοῦ εἰς Ζάκυνθον Εὐγ. Κυρ. Θεοδόσης Δημάδης, ἀποστελλόμενος ἐπίτηδες παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὴν προειρημένην ἀνάγκην, καὶ συνομιλεῖτε μετὰ τοῦ ἰδίου, ὅστις θὰ δώσῃ τὰς πληροφορίας καὶ διὰ ζωῆς φωνῆς διὰ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Παρακαλεῖσθε νὰ συνεργήσητε εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἀποστολῆς του καὶ εἰς τὴν ταχεῖαν ἐπιστροφὴν του».

Καὶ συνεχίζει ὁ Χιώτης:

* «Ὅπως ἐνθουσιῶντες οἱ Ζακύνθιοι ἀσμένως ἐδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν καὶ οἱ εὐποροῦντες κοινῶς συνεισέφερον τὸ αἰτηθέν ποσόν. Μέρος δὲ τῶν συναχθέντων κατηναλώθη εἰς ἀγορὰν φορτίου ἀλεύρου, καὶ ἄλλων χειριδῶν. Ὁ δὲ Διονύσιος Δαμουλιάνος ἔδωκε πλῆθος λατρικῶν, ὃν παρέλαβον ὁ Λαδόπουλος καὶ ὁ Λεονδαρίτης, καὶ ἀπέστειλαν. Ἐφερε δὲ βοθητείας εἰς Μεσολόγγιον ὁ Ἀλεξάκης Βλαχόπουλος καὶ ὁ Ράγγος καὶ ἄλλοι μετὰ τοῦ ἀρχιπυροβολιστοῦ Στιλτσιμβέρκου Πολωνοῦ . . .»

Ἄλλὰ πρὸς τὸ ἴδιο πρόσωπο, τὸν Κ. Δραγώνα, ἀπευθύνεται καὶ ὁ Νικόλας Σταματελόπουλος—ὁ Στρατηγὸς «Νικηταρᾶς»—ζητώντας πολεμοφόδια γιὰ τὶς ἀνάγκες τῶν ἀγωνιζομένων*.

Ὑπάρχει ὅμως καὶ νεώτερο γράμμα τοῦ στρατηγοῦ (Νικήτα) πού ἀπευθύνεται στὸν Κ. Δραγώνα, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον ἤμπορεῖ νὰ εἶναι ἓνα στοιχεῖο πρὸ πολύτιμο γιὰ τὸ σκοπὸ πού ἀποβλέπομε.

Πρόκειται γιὰ ἐπιστολὴ γραμμένη κι αὐτὴ στὶς 20 Ἰουνίου, τὴν ἴδια δηλαδὴ ἡμέρα πού γράφηκε καὶ τὸ ἔγγραφο τῆς Διευθυνούσης Ἐπιτροπῆς, κι ἔχει τὸ αὐτὸ περιεχόμενο**. Ἄλλὰ περιεχόμενο πού ἐνῶ δὲν

* Γράφει σχετικῶς ὁ Χιώτης (σελ. 551) « Μεταξὺ δὲ τῶν πολιορκουμένων ἦν καὶ ὁ Νικήτας. Οὗτος θεωρῶν τὴν ἔλλειψιν τῶν πολεμοφοδίων, καὶ τὴν τακτικὴν πολιορκίαν τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες ὀδηγούμενοι ὑπὸ ἀξίων μηχανικῶν, ἠδύναντο νὰ ἐπεκτείνωσι τὸν χρόνον καὶ ἀναγκάσωσι τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου, ἔγραψε, σύμφωνος ὦν καὶ ὁ Μαυροκορδάτος, πρὸς τὸν Δραγώνα τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν:

«Εὐγενέστατε Κύριε Κωνσταντίνε Δραγώνα.— Προχθὲς σοῦ ἐπαρήγγειλα διὰ τὰ μου στείλῃς ἑκατὸν ἢ καὶ περισσότερας πάλλας κανονίου. Ἴδου καὶ τώρα τὸ ἴδιον, σὲ θερμοπαρακαλῶ, νὰ κάμῃς κάθε τρόπον, νὰ μου στείλῃς κατὰ τὸ μέτρον, ὅπου ἔσωθεν σοῦ περικλείω, καὶ κάμποσας ὀλίγον μεγαλυτέρας, ὅσας ἠμπορέσης, καὶ ὅσον τὸ ὀγληγορώτερον, μεγάλην δούλευσιν τῆς πατρίδος κάμνεις· διότι ἔχομεν κάμποσα κανόνια ὅπου στέκουν ἄνεργα. Ταῦτα καὶ ἀνυπομόνως προσμένοντάς τα διὰ νὰ ρίξω καὶ ἐγὼ κάμποσας κανονίας μὲ τὸ χέρι μου, σὲ ἀδελφικοασπάζομαι καὶ μένω. Ἐγὼ ἦτο χρεία νὰ ἀπεράσω εἰς Πελοπόννησον. Ὅμως μὲ τὸ νὰ ἦτο ἐδῶ μεγαλητέρα ἀνάγκη, μὲ ἐβάσταξαν οἱ ἐδῶ ὀπλαρχηγοὶ καὶ ἡ Σ. Διοίκησις μὲ ἐδίωρισε παρομοίως νὰ σταθῶ ἐδῶ, καὶ ὅσον τὸ ὀγληγορώτερον μου στέλλεις χιλίους στρατιώτας, ὁποῦ μὲ τὴν θείαν βοήθειαν τῶν συμπατριωτῶν μας νὰ κατατροπώσωμεν καὶ τούτην τὴν φορὰ τὸν ἐχθρόν. Βοήθεια διὰ τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν. Καμία στάλα βερδέα καὶ νεραντζολεῖμονα νὰ μου στείλῃς.— Ὁ εἰλικρινὴς πατριώτης καὶ ἀδελφός, Νικήτας Σταματελόπουλος. — Κἀγὼ ὁ ἀδελφός σου ὁ Κουμπάρος Γεώργιος Καλόγερος ἀσπάζομαί σε ἀδελφικῶς, ὁμοίως καὶ εἰς ὅλην τὴν ἀρχοντικὴν φαμηλίαν σας, καὶ Νιόνιο.— Μεσολόγγι». Ἐν ἄλλῃ δὲ ἐπιστολῇ ὁ Νικήτας ἔγραφε πρὸς τὸν αὐτόν. «Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς τὰ περικλεισμένα μου δύο γράμματα ἐλησμονήσαμε νὰ γράψωμε διὰ ἑκατὸ σαμάνια, τὰ ὁποῖα θέλομεν μεταχειριστῆ διὰ σινιάλα, διὰ τοῦτο παρακαλοῦμε νὰ μᾶς τὰ ἐξαποστείτετε μὲ τοὺς παρόντας Κύριον Μπεναρδάκη καὶ ἐδικόν μας Κύριον Ἀναστάσην, τοὺς ὁποίους στέλνομεν μαζῇ, εἰς τοὺς αὐτόθι, καθὼς καὶ εἴ τι ἄλλο θέλει σᾶς εἰποῦν ἐκ στόματος, παρακαλῶ νὰ ἤθελε δώσητε πίστιν εἰς αὐτούς. Περιμένοντας λοιπὸν ἀνυπομόνως ἀπόκρισιν σας εἰς τὰ ὅσα σᾶς γράφω, ἀσπαζόμενος εἰλικρινῶς μένω.— Ὁ εἰλικρινὴς ἀδελφός, Νικήτας Σταματελόπουλος.— Μεσολόγγιον τῆ 2 Ἰουνίου 1825».

** Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ πού, ὅπως σημειώνει ὁ Χιώτης, ἔγραψε ὁ Νικήτας «διὰ νὰ ἐμψυχώσῃ τοὺς ἐν Ζακύνθῳ πατριώτας», ἔχει ὡς ἐξῆς (σελ. 553):

φαίνεται νὰ σημαίνει ἄλλο τι ἀπὸ μιὰ ἰδιαίτερη σύστασι πού γίνεται γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Μάγερ, ὅμως δὲν ἀποκλείεται καὶ κάτι ἄλλο νὰ ὑπονοῆ, ὅταν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ μεγάλη οἰκειότης πού ὑπάρχει μεταξὺ Νικήτα καὶ τῶν τριῶν τῆς ἐπιτροπῆς, ὀφειλομένη στὸ γεγονός ὅτι ὁ Νικήτας ἦταν ἀποδεδειγμένα φιλικός, ἴσως καὶ τέκτων, ὅπως ἦταν καὶ ἕνας πολὺ μεγάλος ἀριθμὸς Ζακυνθίων καὶ Ζακυνθιομωραϊτῶν**.

«Χθὲς τὸ ἑσπέρας ἐγινεν ἔξοδος τῶν Ἑλλήνων, ἡ ὁποία καὶ ἔκαμε τὸ χρέος τῆς. Καὶ μὴν ἔχων καιρὸν νὰ σᾶς ἐκθέσω τὸν πόλεμον, ἀλλὰ ἀφίνω νὰ σᾶς τὸν καθιστορήσῃ ὁ Κύριος Μέγερ, ὅστις στέλλεται εἰς τὴν νῆσον σας παρὰ τῆς ἐπιτροπῆς διὰ πλῆθῶς ἀναγκαῖα πράγματα. Ὅθεν, ἀδελφε πατριώτα, καθὼς πάντοτε δὲν ἔλειψες νὰ ἀγωνίζεσαι διὰ τὴν πατρίδα, οὔτε καὶ τώρα προσπάθησε μὲ ὅλα σου τὰ δυνατά, διὰ νὰ προφθασθῆ ἡ ζήτησις τῆς ἐπιτροπῆς διὰ μέσου τοῦ ἀδελφοῦ Μάγερ, ἵνα βασταχθῶμεν, καὶ δὲν ἀμφιβάλλω, ὅτι θὰ ἔλθῃ μία ὥρα διὰ νὰ γνωρισθῆ ὁ καλὸς πατριώτης. Καιρὸν δὲν ἔχω νὰ σᾶς ἐκτανθῶ περισσότερον, ἀλλὰ τὰ πάντα πληροφορεῖσθε ἀπὸ τὸν ἐπιφέροντα. Μὲ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀποκρίσεώς σας σᾶς ἀσπάζομαι καὶ μένω.— Τοὺς πανευγενέστατους ἀδελφούς Κόντε Ρώμαν καὶ Δόκτορα Στέφανον ἀσπάζομαι, καὶ δὲν ἔχω καιρὸν νὰ τοὺς γράψω καὶ μὲ συγχωροῦν.— Ἐκ Μεσολογγίου τῆ 20 Ἰουνίου 1825.— Ὁ εἰλικρινὴς ἀδελφός, Νικήτας Σταματελόπουλος».

** Γράφει σχετικὰ ὁ Χιώτης (σ. 317) : «Ὁ δὲ Ἀναγνωσταρᾶς ὁ διαδούς τὸ μυστήριον ἐν Πελοποννήσῳ, ἀπέστειλε τὸν Πάγκαλον πρὸς τὸν ἐν Ζακύνθῳ τότε διατρίβοντα Θεόδ. Κολοκοτρώνην. Οὗτος συνεπορεύθη μετὰ τοῦ Βασιλείου Πετιμεζᾶ, Νικήτα Σταματελοπούλου ἢ Νικηταρᾶ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου Πετιμεζᾶ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ὁ Πάγκαλος λοιπόν, ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν Λατίνων ἀνέγνωσε ἐπιστολὴν τοῦ Ἀναγνωσταρᾶ πρὸς τὸν Θ. Κολοκοτρώνην καὶ τοὺς συνοπαδοὺς του, ὅπως ὀρκισθῶσι πρότερον εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ἐνώπιον τοῦ πνευματικοῦ Ἀργυροπούλου καὶ εἶτα ἀνοίξωσι τὰς ἐπιστολάς μιᾶς ἀρχῆς ἐργαζομένης ὑπὲρ τοῦ ἔθνους. Ἀφοῦ ὁ ὄρκος ἐδόθη περὶ τῆς ἐπιστολῆς καὶ τὰ λοιπὰ ἐπράχθησαν, ἐμνήθησαν ἅπαντες τὸ μυστήριον, καὶ ὠρκίσθησαν τὸν μέγαν καὶ φρικτὸν ὄρκον τῶν Φιλικῶν. Ἀκολουθῶντες οἱ τρεῖς οὔτοι ἐκατήχησαν τοὺς δύο ἀδελφούς Κολιόπουλον καὶ Πλαπούταν Γιωργάκη καὶ Δημήτριον ἀξιωματικούς εἰς τὰ ἀλβανικὰ τάγματα, Ἰωάννην Ἀσημακόπουλον ἔμπορον, καὶ τὸν ἱατρὸν Νικόλαον Καλύβαν. Αὐτὸς δὲ ἔλαβε τὴν τάξιν τῶν ἱερέων καὶ κατήχησε τὸν Κ. Δραγῶναν, Ἰωάν. Δεσίλλαν, Ἀναστ. καὶ Διον. Φλαμπουριάρη, Ἀντ. Μαρτινέγγον, τὸν ἱατρὸν Π. Βοῦτον, Ἰωάν. Λεανδράκη, Ἠλίαν Πομόνην, Ἰωάν. Πέταν, τοὺς καπεταναίους Γκούστην καὶ Καβαδιάν, καὶ Ἰωάν. Βλαχόπουλον, τοὺς διδασκάλους Ἀναστ. Καραβιάν, καὶ Θεοδόσ. Δημάδη, Διον. Βαρβιάν, Ἀναστ. Κατσαῖτην, κόμητα Καίσαρα Λογοθέτην, Ἰωάν. καὶ Ἀλέξ. Στεφάνους, Φραγγ. Καρβελλᾶν, Νικόλ. Ἐπισκοπόπουλον, Σωμερῖτην Ἀντώνιον, τὸν πρόξενον τῆς Ρωσσίας Ἀντώνιον Σανδρίνην, καὶ τοὺς ἱερεῖς Ἀναστ. Πολί-

Γιατὶ οὔτε οἱ Ζακύνθιοι οὔτε ἰδιαίτερα ἢ Ἐπιτροπὴ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἐμπύχουσι προκειμένου νὰ συνδράμουν τὸ Μεσολόγγι. Τὸ εἶχαν ἀποδείξει πολλὰς φορές, στὸ παρελθὸν ἀλλὰ καὶ ἀργότερα*.

Καὶ γι' αὐτὸ διερωτώμεθα τώρα: Ἦταν ἀναγκαῖα ἰδιαίτερες οἱ αὐτὲς συστάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ Νικήτα γιὰ τὸν Μάγερ;

την, Ἄθαν. Καμινάρην, Διον. Ἄνινον, Διον. Κανδούνην, καὶ Νικόλαον Γεώργιον Κοκκίνην, τὸν ἔπειτα ἐπίσκοπον. Ὁ δὲ Θ. Κολοκοτρώνης κατήχησεν ἐν Ζακύνθῳ τὸν προηγούμενον τοῦ μεγάλου σπηλαίου Ἰωάνν Κανελόπουλον, καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον ὡς Κατηχητήν. Αὐτὸς δὲ συνεπιπέρων ἐπιστολὴν τοῦ Καποδιστρίου καὶ τὰ ἄσματα τοῦ Ρήγα πρὸς τὸν Ἀσημάκην Σκαλτσᾶν καὶ ἄλλους πολλοὺς Πελοποννησίους διέδωκεν αὐτοῖς τὸ μυστήριον. Ἀκολούθως ἐν Ζακύνθῳ κατηχήθησαν οἱ Ζακυνθιομωραῖται, Γεώργιος Λαδόπουλος, Πλατανιάς, Γεώρ. καὶ Ἰωάνν. ἀδελφ. Κρενδεροπούλου, Παναγ. Θεοδωρακόπουλος, Παναγ. Θεόδ. Λεονταρίται, Διον. Παπαγεωργόπουλος, Σπυρ. καὶ Ἀλέξ. Σκαλιῆς, Χαρ. καὶ Ἰωάν. Μιλιάνης, Ἰωάν. Ἑλληνας φίλος τοῦ Περραιβοῦ καὶ οἱ προύχοντες Ζακύνθου, Θεόδωρος καὶ Γεώργιος Συγοῦρος, Κανδιάνος Ρώμας, Διον. καὶ Ροβέρ Σολωμός, Ἄντ. Κουερῖνος Μανιάς καὶ Κων. Συρῖτος, Διον. Δαμουλιάνος καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν ἐπιφανῶν Ζακυνθίων καὶ Ζακυνθιομωραϊτῶν. Αὐτοὶ δὲ συναλλήλως κατηχούμενοι καὶ μυούμενοι ἐπηύξησαν τὸν ἀριθμὸν τῶν συνεταίρων, καὶ πλουσίως συνεισέφερον. Ταμίας δὲ τοῦ χρηματικοῦ προσωρινὸς κατέστη ὁ Θεόδωρος Λεονταρίτης καὶ γραμματεὺς ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης. Τριῶν δὲ ἢ συνεισφορὰ ἐξεῖχεν. Ἀντωνίου Μαρτινέγγου, Καίσαρος Λογοθέτου καὶ Διονουσίου Ρώμα, ὃν ἐμύησεν ὁ γενναῖος Δαλόστρος ἀφιχθεὶς πρότερον τῆς ἀρχῆς ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. . . ».

(Σημ.—Αὐτὰ κατὰ τὸ ἔτος 1819. Ἀπὸ τὰ παραπάνω ὀνόματα φέρονται τὰ πιὸ πολλὰ πὼς εἶναι παλαιότεροι τέκτονες. Οἱ ἀραιώσεις ἔγιναν ἀπὸ τὸν γράφοντα γιὰ νὰ τονισθοῦν ὠρισμένα πιὸ γνωστὰ πρόσωπα).

* Ἀναφορικὰ μὲ τὴν ἐξαιρετὴ διαγωγή πού ἔδειξαν οἱ Ζακύνθιοι εἰς τὸ ζήτημα τῆς συνδρομῆς των πρὸς τὸ Μεσολόγγι, ἀνεξάρτητα πρὸς ἄλλες περιοχὰς τῆς χώρας, θὰ μπορούσε νὰ παραταχθῇ πλῆθος μαρτυρικῶν στοιχείων. Ἐδῶ θὰ περιορισθοῦμε, ἐκτὸς ἐκείνων πού ἀνεφέρθησαν πιὸ πάνω, εἰς τὰ ἐπόμενα:

α) Ἡ ἐπιτροπὴ τῆς Δυτ. Ἑλλάδος, πού ἔγραψε τὸ συστατικὸ γράμμα τοῦ Μάγερ (σελ. 38), ἀναγνωρίζει μεταξὺ ἄλλων ὅτι:

« Σεῖς εἰσθε ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι Φιλογενῶς ἐβοηθήσατε τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ὅσας φοραῖς τὴν ἠκούσατε εἰς κίνδυνον. Ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι μικρότερος ἀπὸ τοὺς περασμένους χρόνους. Οἱ κάτοικοι τῆς Δυτ. Ἑλλάδος ἐνθυμούμεθα μὲ μεγαλωτάτην εὐγνωμοσύνην ὅσα ἐκάματε δι' αὐτούς, ἔχουν στερεαῖς ἐλπίδες, ὅτι δὲν θέλετε τοὺς ἀφήσῃ καὶ τώρα ἀβοηθήτους· καὶ γνωρίζοντες τὴν Φιλογενεῖάν Σας, εἶναι βέβαιοι, ὅτι θέλουν ἔχη νὰ κηρύττουν νέας εὐεργεσίας σας ».

β) Ἡ ἴδια ἐπιτροπὴ ἔγραψε τὴν ἴδια ἡμέρα πρὸς τὸν Φρ. Καρβελᾶν ὅτι:

« Οἱ στρατιῶται δὲν θέλουν μόνον ψωμί, θέλουν καὶ προσφάγι, καὶ ἡμεῖς μῆτε τὸ ἐν μῆτε τὸ ἄλλο δὲν ἔχομεν τὸν τρόπον νὰ οἰκονομήσωμεν· καὶ ὡς

Ἔτσι γεννᾶται ἓνα ἐρώτημα πὸν θᾶπρεπε νὰ πάρῃ ἀπιάντησι. Καὶ τὸ ἐρώτημα εἶναι: Μήπως ὁ Μάγερ, ἐκτὸς τῆς σοβαρᾶς ἀποστολῆς πὸν εἶχε γιὰ ἐφόδια, εἶχε καὶ σοβαρότερο λόγο νὰ πάῃ στὴ Ζάκυνθο;

Ἦταν ἀπαραίτητο, ἄραγε, ὁ Διευθυντῆς τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» νὰ εἶναι ἐκεῖνος πὸν θᾶπρεπε νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὸ ζήτημα αὐτὸ

τόσον, ἂν δὲν γίνῃ πρόνοια, αἱ δύο πόλεις (τοῦ Μεσολογγίου καὶ τοῦ Ἀνατολικοῦ) κινδυνεύουν νὰ μείνουν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ ἐχθροῦ. Ἡ γνωστὴ Φιλογένεια τῶν γενναίων Ζακυνθίων μᾶς ἔκαμε νὰ προστρέξωμεν εἰς τὸν πατριωτισμὸν των. Ἐγράψαμεν πρὸς τοὺς Κυρίους Κόμητα Ρώμαν, Κόμητα Λογοθέτην, Κόμητα Κουερίνον καὶ τὸν εὐγενέστατον ἱατρὸν Βούτον καὶ Α. Α. Στεφάνου, παρακαλοῦντες αὐτοὺς νὰ δανείσουν τὸν Σεβαστὸν τουλάχιστον 10 χιλ. κολονάτα. . . Δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ἐκεῖνοι οὔτινες ἐβοήθησαν πάντοτε τὴν Δυτ. Ἑλλάδα κινδυνεύουσαν, θέλουν τὴν συνδράμη καὶ τώρα, ὅτε ὁ Κίνδυνος εἶναι μεγαλύτερος παρὰ ποτὲ (Ἀρχ. Ρώμα, τόμ. 1ος, ἀριθ. 230, σελ. 493).

γ) Ἀλλὰ καὶ ὁ Νικηταρᾶς ὀλίγες ἡμέρες ἐνωρίτερα εἶχε γράψῃ (ἐκ Μεσολογγίου, τῇ 15 Μαΐου 1825) πρὸς τοὺς Πανευγενεστάτους Κυρίους: Διονύσιον Κόντε Ρώμαν, Παναγιώτην Θ. Στεφάνου καὶ Κωνσταντῖνον Δραγῶναν: . . . Πανευγενέστατοι! Πάσχομεν, καὶ πάσχομεν ὄχι ὀλίγον πανταχόθεν καὶ τὸ περισσότερο ἐδῶ ὄντας ἐλλειπῆς ἢ ἔξ. χος Ἐπιτροπῇ καὶ ἀπὸ μετρητὰ καὶ ἀπὸ γέννημα. Ἡ ἰδία Ἐπιτροπῇ σήμερον μαξοὺς στέλλει ἄνθρωπὸν τῆς πρὸς τοὺς αὐτοῦ πατριώτας, διὰ νὰ προτρέξωμεν ὅπως ἡμπορέσῃ ὁ καθεὶς διὰ νὰ προφθασθῶμεν. Γνωρίζω τὰς μεγάλας καὶ πολλὰς θυσίας σας· μὴν λείψετε ὅμως καὶ πάλιν νὰ φανῆτε ὅποιοι καὶ πρότερον· ὥστε καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ νὰ ἐνεργήσητε.

Πανευγενέστατοι! Γνωρίζετε τί μᾶς ὠφελεῖ ἡ πόλις αὕτη. Ἴδου σᾶς γίνεταί γνωστὴ καὶ ἡ κατάστασίς μας. Ὅθεν καὶ περιμένω νὰ ἴδω καὶ εἰς αὐτὴν τὴν δεινοτάτην περίστασιν τὸν μέγαν καὶ ἔνθερον πατριωτισμὸν σας. . . » (Ἀρχ. Ρώμα, τόμ. 1ος, ἀρ. 229, σελ. 492). Ἐτέρα σχετικὴ (ἀρ. 232, σελ. 501)

δ) Ἐπίσης ὁ Νικηταρᾶς ἔγραψε εἰς ἄλλην του ἐπιστολῆν (30 Μαΐου. «Πρὸς τοὺς Πανευγενεστάτους Κυρίους Κόντε Διονυσάκην Ρώμα, Παναγιωτάκην Θ. Στεφάνου, Κωνσταντάκην Δραγῶνα» ὅτι: «. . . Ἐδῶ οἱ ἐχθροὶ ἐσίμωσαν τόσον, ὥστε ἕως εἴκοσι πάσα ἀπέχουν τὰ χαρακώματά τους. Οἱ στρατιῶται στέκουσι μὲ γενναιότητα καὶ ἀπόφασιν νὰ ἀπεθάνουν. Εἶναι χρειὰ μεγάλη νὰ προβλεφθῶμεν ἀπὸ τροφᾶς καὶ πολεμοφόδια τουλάχιστον διὰ τέσσαρας μῆνας, καὶ μὲ κακοφαναισμόν μας βλέπομεν ὅπου δὲν ἔχομεν τοιαύτην πρόβλεψιν διὰ κάθε ἐνδεχόμενον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου.

Εὐγενέστατοι! Κάθε πατριώτης εἶναι εἰς χρέος τώρα νὰ βοηθήσῃ εἰς ὅποιονδήποτε τρόπον δύναται τοῦτο τὸ μέρος, τόσον μὲ χρήματα, ὅσον καὶ μὲ κάθε ἀναγκαῖον, πρὸς ἐμπύχωσιν καὶ ἐξοικονόμησιν τούτων τῶν στρατευμάτων, διότι κάθε μικρὰ βοήθεια εἰς τοιαύτην περίστασιν εἶναι μεγαλωτάτη. . . » (Ἀρχ. Ρώμα, τόμ. 1ος, ἀρ. 236, σελ. 528).

ε) Ἀξιόλογο εἶναι τὸ κατωτέρω ἐπεισόδιο πὸν ἀναφέρει ὁ Κασομούλης· Εἰς σελ. 173 - 174 γράφει: «Ἴδόντες τὴν στενοχωρίαν ἀποφάσισαν ὅλοι,

καὶ δὲν ὑπῆρχαν ἄλλα πρόσωπα ποῦ ἐστέλλοντο κατὰ τὸ παρελθόν, ὅπως καὶ ἀργότερα ἐστάλησαν, γιὰ νὰ διαβιβάσουν τὶς αἰτήσεις τοῦ Μεσολογγίου πρὸς τοὺς Ζακυνθίους;

Καὶ μήπως οἱ Ζακύνθιοι δὲν βρέθηκαν πάντα πρόθυμοι στὴν ὁποιαδήποτε κι ἂν ζητήθηκε βοήθεια μετὰ ἢ ἄνευ συνοδοῦ;

καὶ ἀρχηγοὶ καὶ στρατιῶται νὰ μαζώξουμε τὰ ἄρματα μας, τὰ ἀσημένια καὶ χρυσᾶ, νὰ τὰ βάλωμεν ὑποθήκην, καὶ νὰ ζητήσωμεν τροφὴν ἀπὸ Ζάκυνθον.

Χρήματα ἢ Ἐπιτροπὴ δὲν εἶχεν· τὸ εἰσόδημα ἕως 60 χιλδ. γρ. [τῆς ἐνοικιάσεως] τῶν ψαριῶν κατηναλώθη, καὶ πολλάκις εὐρέθη κακὰ ἐκθεμένη ἢ Ἐπιτροπὴ, διότι ἔδωσεν ἐξοικονομήσεις κρυφὰ εἰς μερικοὺς καὶ σιτηρέσια οἵτινες ἐφωράθησαν [καὶ ἔμελλον νὰ φέρουν τὸ πᾶν ἄνω κάτω ὡς ἐκ τῆς ἀποδείξεισης ἰδιαιτέρας] χάριτος καὶ ἀνισότητος.

Ὡς ἔχων εἰδικὴν ὑπόληψιν εἰς τοὺς προύχοντας Ζακύνθου ὁ [Ἴω] Π' Διαμαντόπουλος, μέλος τῆς [διευθυνούσης] Ἐπιτροπῆς, ἐκλέχθη νὰ πηγαίη, ὁμοῦ μὲ τὸν Στρατ. Γεωργ. Βαλτινὸν καὶ Κασ. Ζώνη Πᾶνον [Σουλιώτην], πληρεξούσιοι [τῆς φρουρᾶς] μὲ αὐτὰ τὰ [ικεττυτικὰ] γράμματα, [τὰ ἐλευσιὰ], καὶ νὰ ἀνταμώσουν καὶ τὸν [Θ] Ξένον, ὅστις διέτριβεν ἐκεῖ, [καὶ τέλος] νὰ ἀγορηθῶσιν [περὶ ὅλων μὲ τοὺς προύχοντας].

Ἐτοιμάσθησαν τὰ γράμματα καὶ ἐκεῖνοι οἱ τρεῖς παρενθύς, καὶ ξεκίνησαν. Ἀκούσαντες τὴν πρότασιν οἱ φιλογενεῖς Ζακύνθου περὶ ὑποθήκης ἀρμάτων, οὔτε κἄν ἐδέχθησαν νὰ ρηθῆ τοῦτο ἀλλὰ συνέδραμον εὐθύς μὲ 120 χιλδ. ὀκ. καλαμπόκι, τὸ ὅποσον διεύθυναν μὲ πλοῖον εἰς τὰς Σκρόφαις, ἐπειδὴ ἦτο ἡ πολιορκία.

στ) Ἐπίσης δι' ἄλλην περίπτωσιν γράφει ὁ Χιώτης (σελ. 565) : . . . « Οἱ ἐν Ζακύνθῳ μαθόντες ταῦτα, αὐθιμερὸν ἐνθουσιωδῶς κινοῦνται εἰς συναγωγὴν πολεμοφοδίων, τροφῶν, μολύβδου καὶ λατρικῶν. Τὰ παιδιά περιεφέροντο εἰς τὰς ὁδοὺς μὲ τὰ κἀνίστρα φωνάζοντες « ποῖος ἔχει σφαίρας διὰ τὸ Μεσολόγγι ». Ἐβλέποντο οἱ Ζακύνθιοι πρόθυμοι νὰ ἐξάγωσι ἐκ τῆς οἰκίας των σφαίρας, σφαιρίδια, μολύβδινα σταγόνια (ἃ ἐχρησίμευον ὡς πινάκια φαγητοῦ ἐπὶ τῆς τραπέζης ἐκπαλαι), μολυβδίνους χελώνας ἐκ τῶν ἐργαστηρίων, αἱ δὲ γυναῖκες νὰ ἐκφέρωσι σινδόνια, λινα ὑποκάμισα, φορέματα, ἄρτους, ἄλευρα, καὶ νὰ παραδίδωσι ταῦτα εἰς τοὺς συνάγοντας Δημήτριον Συρίγον, Λαδόπουλον, Θεοδωρακόπουλον, Π. Λεονδασίτην. Οἱ πλούσιοι καὶ ἐξαιρέτως ὁ λατρὸς Βούτος ἔτρεχον εἰς ἅπαντα τὰ Φαρμακοπωλεῖα, διὰ λατρικά, καὶ εἰς τὰς οἰκίας τῶν πλουσίων διὰ χρήματα καὶ ἄλλα εἶδη ἐφοδίων . . . »

Γενικώτερα ὁ Ἀντιστράτηγος Ἀρτέμιος Ν. Μίχος εἰς τὰ « Ἀπομνημονεύματα τῆς Δευτέρας Πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου - Ἐν Ἀθήναις 1883 » γράφει :

« Πρέπει νὰ μὴ ἀποσιωπηθῶσιν αἱ προσφοραὶ καὶ προσπάθειαι τῶν Ἑπτανησίων, πολὺ δὲ πλέον τῶν Ζακυνθίων, οἵτινες εἰς ὅλας τὰς περιστάσεις ἔδειξαν ἐνθουσιώδη πατριωτισμὸν καὶ φιλογένειαν, προσενεγκόντες πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ αὐτὰ τὰ λινα ὑποκάμισά των καὶ σινδόνια των διὰ νὰ χρησιμεύωσιν εἰς θεραπείαν τῶν πληγωμένων· αἱ δὲ τῆς οἰκίας τοῦ Κόμητος Ρώμα ἐκδουλεύσεις, προσφοραὶ καὶ θυσίαι εἶναι ἀνώτερα παντὸς ἐπαίνου . . . »

Πάει ὁμως αὐτὴ τὴ φορὰ μόνος του ὁ Μάγερ.

Μπορεῖ βέβαια νὰ ἤθελε νὰ συναντήσῃ καὶ τὸν Ποιητὴ Σολωμό, ποῦ, παρακινημένος ἀπὸ τὸ Μεσολογγίτη Σπ. Τρικούπη νὰ στραφῆ πρὸς τὴν Ἑλληνικὴ ποίησι, ἔγραψε τὸν «Ὑμνο εἰς τὴν Ἐλευθερίαν» τὸ 1823 καὶ ποῦ τυπωνόταν ἐκεῖνο τὸν καιρὸ στὰ τυπογραφεῖα τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» (βλ. ὑποσ. σελ. 36).

Ἴσως καὶ γιὰ νὰ συζητήσῃ μαζί του τοὺς γνώριμους του στίχους :

*«Ἡ Διχόνοια, πὸν βαστάει ἓνα σκῆπτρο ἢ δολερὴ
καθενὸς χαμογελάει, πάρτο, λέγοντας καὶ σύ.
Κεῖο τὸ σκῆπτρο, πὸν σᾶς δείχνει, ἔχει, ἀλήθεια, ὠραία θωριά,
μὴ τὸ πιάστε, γιὰτὶ ρίχνει εἰσὲ δάκρυα θλιβερά. . .»*

Ὅμως ἔχει ἄλλους, κυρίως, γιὰ νὰ συναντήσῃ. Γι' αὐτούς, ἄλλως τε, εἶναι συστημένος, τόσο ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ, ὅσο καὶ ἀπ' τὸ στενότατο φίλο τῆς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς, τὸ Νικήτα.

Πάει ὄχι μόνο γιὰ τὰ ἐφόδια, ἀλλὰ γιὰτὶ ἡ «ἐξοχότης του εἶναι εἰς κατάστασιν νὰ ἔχῃ πολλὰ καλὴν πληροφορίαν δι' ὅλα καὶ διατὶ ἀκόμη γνωρίζετε τὸν εἰλικρινῆ καὶ ἄδολον πατριωτισμὸν του» καὶ συνεπῶς «ἢμπορεῖτε χωρὶς δισταγμὸν νὰ δώσετε πίστιν εἰς τὰ λεγόμενά του», ὅπως συνιστᾷ ἡ ἐπιτροπὴ καὶ «τὰ πάντα πληροφορεῖσθε ἀπὸ τὸν ἐπιφέροντα», ὅπως γράφει ὁ Νικήτας.

Πάει, λοιπόν, ὁ Μάγερ στὴ Ζάκυνθο, τὶς πρῶτες ἡμέρες τοῦ τρίτου δεκαήμερου τοῦ Ἰουνίου, γνώστης ὕλης τῆς καταστάσεως. Ἔτσι μαζί μὲ τὴν ἔλλειψι τροφῶν, πολεμοφοδίων καὶ χρημάτων γνωρίζει καὶ τὶς ἐνέργειες μερικῶν τουρκοφίλων, ποὺ σκέφτηκαν, ἴσως καὶ νὰ συζητοῦσαν, τὴν παράδοσι τοῦ Αἰτωλικοῦ καὶ τοῦ Μεσολογγίου. Γιατὶ ἂν πιστέψουμε τοὺς Σπηλιάδη (σελ. 432—436), Χιώτη (σελ. 553—555) καὶ Λασσάνη (σελ. 9—10), φαίνεται νὰ συνέβῃ καὶ κάτι τέτοιο.

Ἄλλως τε καὶ ὁ ἴδιος ἔχει γράψῃ: Ἦξεύρομεν ὅτι εἰς τὸν Κάλामον εἶναι μιὰ λέσχη τῶν τουρκολατρῶν. Ὅχι πολὺ μακρὰν τῆς πόλεως ταύτης εἶναι μιὰ ἄλλη τῶν αὐτοδιοικητικῶν. Τόσον οἱ πρῶτοι ὅσον καὶ οἱ δεῦτεροι δὲν θέλουν ἀποφύγει τῶν ἀληθῶν πατριωτῶν τὸ ἀνάθεμα (βλ. ὑποσ. σελ. 10).

Καὶ πάει ἀσφαλῶς νὰ συζητήσῃ. Καὶ νὰ ἐμπιστευθῆ τὰ πάντα σὲ κείνους ποὺ «εἶχον τόσον ἐπιβληθῆ εἰς τὴν κοινὴν συνείδησιν τῶν ἀγωνιστῶν οἱ ἐν Ζακύνθῳ, ὥστε οἱ ὀρθοπρονοῦντες ἐκ τῶν πρώτων διὰ νὰ ἐπιβάλλωσιν ἐπὶ τῶν λοιπῶν τὴν γνώμην των ἐπὶ οἰουδήποτε ζητήματος ἐπεκαλοῦντο τὸ κύρος τῆς ἐν Ζακύνθῳ Ἐπιτροπῆς καὶ παρεκά-

λουν ὅπως ἐκεῖθεν φανῆ ἐκπηγάζουσα ἡ ὑποστηριζομένη γνώμη»*.

Καί νά ἀποκαλύψῃ ὅσα οἱ παραπάνω ἱστορικοὶ ἔχουν γράψῃ γιὰ τὶς προτάσεις ὑποταγῆς καὶ παραδόσεως, πὺν τυχὸν ἔγιναν ἀποτελεσμα καὶ τοῦτο τῆς διχόνοιας πὺν ὑπῆρχε.

Ἄκόμη νά ἐκφράξῃ γνώμες γιὰ τὸ τί πρέπει νά γίνῃ καὶ νά διατυπώνῃ, ἴσως, καὶ τὴν ἄποψι γιὰ τὴν ἴδρουσι μιᾶς ἐταιρείας μυστικῆς.

Καὶ φανταζόμεστε τούτῃ τῇ σκηνῇ νά ἐκτυλίσσειται στὸ ἀρχοντικὸ τοῦ Κόμιτος δὲ Ρώμα, ὅταν ἔφτασε ἡ στιγμή ἐξευρέσεως τῆς λύσεως.

Φανταζόμεστε τὸν κόμιτα νά παίρῃ στὰ χέρια του ἓνα γράμμα πὺν εἶχε λάβῃ λίγες μέρες ἐνωρίτερα καὶ νά τὸ διαβάξῃ, εἴτε φωναχτά, ἐὰν ὁ Μάγερ ἦταν ἀνεγνωρισμένος τέκτων, εἴτε σιωπηλά, ἐὰν ὄχι.

Ἦταν τὸ γράμμα τοῦ Ἰωάννη Βαπτιστῆ Θεοτόκη,** γραμμένο ἀπὸ τὸ Ναύπλιο στὶς 22 Μαΐου—μόλις δηλαδὴ πρὸ μηνὸς ἀπὸ τὴ συζήτησι τούτῃ—καὶ πὺν μεταξὺ ἄλλων γράφονται τὰ ἑξῆς π ρ ο τ ο φ α ν ῆ ἄλλὰ καὶ ἐξαιρετικὰ διαφωτιστικὰ γιὰ τὴ ἐνδεχομένη λύσι τοῦ προβλήματός μας:

«Διὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ζένσου σᾶς παρεκάλεσα νά μοὶ ἀποστείλῃτε πᾶν ὅ,τι ἀναγκαιοῖ διὰ νά φωτισθῶμεν, δηλαδὴ ὅπως ιδρῶσωμεν μίαν Στοὰν Τ.:, τὸ μόνον μέσον ἵνα ἐνθουσιάσωμεν καὶ προσελ-

* Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδεῖα Δρανδάκη - Πυρσοῦ εἰς τὸ λῆμμα Ζάκυνθος (κατὰ τὸν ἀγῶνα). Γράφει, ἐν ἀρχῇ, τὰ ἑξῆς: «Οἱ Ζακύνθιοι, ὅταν μετὰ τινα ἔτη ἀγγλικῆς διοικήσεως εἶδον τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῆς ἐλευθερίας των καὶ τῆς δουλείας τῆς γειτονικῆς Πελοποννήσου, πρὸς ἣν εἶχον τακτικὴν ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν, μὲ ἀληθινὸν φανατισμὸν καὶ περισσότερον ἀπὸ ὅλας τὰς λοιπὰς νήσους ἐνεστερνίσθησαν τὴν φιλικὴν ἐταιρείαν καὶ εἰργάσθησαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν χειμαζομένων ἀδελφῶν. Κατὰ τὴν μετὰ τινα χρόνον ἐκραγεῖσαν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἡ Ζάκυνθος ὄχι μόνον ὑπῆρξεν ἀληθινὴ βᾶσις πολεμοφοδίων καὶ συγκεκροτημένων πολεμικῶν σωματίων, ἀλλ' ἀπέστειλε μὲγάλον ἀριθμὸν ἐκ τῶν τέκνων τῆς νά μετάσχῃ τοῦ ἱεροῦ Ἀγῶνος. Τὰ καταστήματα Στεφάνου καὶ Ἀλεξίου, ὁ κόμης Διονύσιος Ρώμας μὲ τὴν περιβόητον «Ἐπιτροπὴν τῆς Ζακύνθου» καὶ τόσοι ἄλλοι εὐπατρίδαι καὶ πλοῦσιοι ἀστοὶ τῆς νήσου τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν καλὴν διεξαγωγὴν τοῦ Ἀγῶνος . . .».

** Κατὰ τὴν «Μεγ. Ἑλλ. Ἐγκυκλοπαιδεῖαν», ὁ Ι.Β.Θ. ἦτο «Πολιτευόμενος γεννηθεὶς καὶ ἀποθανὼν εἰς Κέρκυρα (1778 - 1865). Κατελθὼν εἰς Πελοπόννησον πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως μετέσχεν αὐτῆς, ἐγένετο δὲ ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης διαρκούντος τοῦ Ἀγῶνος. Ἐπὶ Ἰωάννου Καποδίστρια διωρίσθη διοικητὴς Τήνου, ἐπὶ δὲ τῆς Βασιλείας Ὁθωνος ἐγένετο γερουσιαστῆς, διατελέσας τοιοῦτος μέχρι τῆς διαλύσεως τοῦ σώματος τῷ 1863».

κύσωμεν πατριώτας τινὰς ἐπὶ τῷ σωτηρίῳ σκοπῷ νὰ ὑπερασπίζωσι τὰ δίκαια τῆς ἡμετέρας Πατρίδος κτλ. Πᾶν ἄλλο σύστημα θὰ ἦτο ἐπικίνδυνον καὶ θὰ ἐδημιούργει μεταξὺ ἡμῶν διαφωνίας, τόσον περὶ τῆς διατάξεως τοῦ ἰδρύματος, ὅσον καὶ περὶ τοῦ ἀποδεκτοῦ κανονισμοῦ· ἐνῶ τὸ σύστημα τοῦ Τ.·., ἀπὸ αἰῶνων καθιερωμένον, δὲν ἀπαιτεῖ πολλὴν ἐργασίαν· ὅταν δὲ τεθῆ εἰς ἐνέργειαν, δυνάμεθα νὰ τῷ δώσωμεν ἄλλην μορφήν· ἄλλ' εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐνταῦθα ἔλαχεν ὁ κληρὸς νὰ εἴμεθα πάντῃ ἀκατάλληλοι ὅπως ἀναλάβωμεν τοιαῦτα, ἦτοι διδασχάς, προσηλυτισμοὺς κτλ.

Καθιστῶ ὑμῖν γνωστόν, ὅτι ὁ φίλος κ. Γερακάρης θὰ ἐπανέλθῃ εἰς Πελοπόννησον. Καλὸν θὰ ἦτο, λοιπόν, ἂν δι' αὐτοῦ μοι ἀπεστέλλοντο ἐν τάξει πάντα τὰ ἀναγκαιοῦντα, ὅπως ἀνοίξωμεν τὴν Τ.·. Σ.·., τὴν ὁποῖαν πλείστοι Ἀδ.·. τοσοῦτον ποθοῦσι»*.

★

Ἡ βαρυσήμαντη, πραγματικά, αὐτὴ ἐπιστολὴ—ἀποφασιστικὴ θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ τὴ χαρακτηρίσῃ ἀναφορικὰ μὲ τὸ ἐρώτημά μας—προσφέρει μὲ τὶς λίγες φράσεις τῆς πλουσίῳ ὕλικὸ γιὰ ἀποσαφήνισι πολλῶν ἀποριῶν καὶ διαφωνιῶν, πού ἴσως νὰ ἐξετασθοῦν σὲ ἄλλη θέσι.

Τὴ στιγμὴ ὅμως αὐτὴ ἐνδιαφέρουν νὰ τονισθοῦν οἱ ἐξῆς διαπιστώσεις:

- α) Ὅτι ὁ Ρώμας εἶναι τέκτων καὶ μάλιστα ἀξιωματοῦχος.
- β) Ὅτι ὁ Τεκτονισμὸς εἶναι τὸ μόνον μέσον νὰ ἐνθουσιάζῃ καὶ προσελκύῃ πατριῶτες γιὰ τὴν ὑπεράσπισι τῶν δικαίων τῆς πατρίδος.
- γ) Ὅτι τὸ σύστημα τοῦ τεκτονισμοῦ μὲ τοὺς ἀπὸ αἰῶνων καθιερωμένους κανονισμοὺς του δὲν ἀπαιτεῖ πολλὴν ἐργασίαν.
- δ) Ὅτι εὐκόλα ἀλλάζῃ μορφή, καὶ
- ε) Ὅτι κληρικοὶ εἶναι τέκτονες**.

* Καὶ ἰδρύθηκε πραγματικά τότε ἡ « Τεκτονικὴ Στοὰ Ναυπλίου », γιὰ τὴν ὁποία γράφει ὁ Σκοπετάς ὁ.π., σελ. 294 - 295.

** Ἀπὸ τὶς διαπιστώσεις αὐτὲς ἡ πρώτη ἀφορὰ τὴν τεκτονικὴ ἰδιότητα τοῦ Ρώμα καὶ τὴν ἀνάλογη δρᾶσι του, καὶ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ στραφοῦμε, ὅσο εἶναι δυνατόν, πρὸς τεκτονικὰς πηγὰς.

Ἡ δευτέρη μᾶς ἐνδιαφέρει γιὰ τὴν ἐξήγησι τοῦ ὄρου «Φιλοδίκαιος», πού κατὰ τὴν κυριολεκτικὴν του ἐρμηνείαν εἶναι «ὁ ἀγαπῶν τὸ δίκαιον, ὁ φίλος τῆς δικαιοσύνης, ὁ εὐθύς» καὶ πού στὴν προκειμένην περίπτωσι μεταφέρεται στὰ δίκαια τῆς πατρίδος, τὰ ὁποῖα ἡ «Ἀδελφότης» τοῦ Μεσολογγίου ζητοῦσε.

Ἡ τρίτη ἐνδιαφέρει γιὰ τὸ εὐκολοεφάρμοστο τοῦ συστήματος.

Ἡ τετάρτη γιὰ τὴν εὐκολία ἀλλαγῆς μορφῆς, ὅπως π.χ. ἂν δεχθοῦμε πῶς ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία εἶναι παρατεκτονικὴ ὀργάνωσις, ἐπειδὴ ὁ Ξάνθος καθὼς καὶ ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὲς τῆς ἦταν τέκτονες, καὶ

Ἡ πέμπτη ἐπιβεβαιώνει, πῶς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀγῶνος ὑπῆρχαν κληρικοὶ μεμνημένοι στὸν τεκτονισμό.

Καί ἀπ' αὐτὲς τὶς διαπιστώσεις ἐνδιαφέρει ἐδῶ ἰδιαίτερα ἡ πρώτη καὶ πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνσι θὰ στραφῆ ἡ ἔρευνά μας.

★

Γι' αὐτὸ καὶ ἀπαραίτητο τὸ ἄνοιγμα μικρᾶς παρενθέσεως σχετικῆς μὲ τὴν τεκτονικὴ ἰδιότητα τοῦ Ρώμα κ.ἄ.

Ἔτσι, ἀπὸ διαφορῆς, τεκτονικῆς καὶ μὴ, πηγῆς πληροφορούμεθα πὼς ὁ Ρώμας ἦταν παλαιὸς τέκτων καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ 1812 «Μέγας Διδάσκαλος» τῆς «Μεγάλῃς Ἐθνικῆς Στοᾶς τῆς Ἑλλάδος», πού ἰδρύθηκε στὴν Κέρκυρα γιὰ καθαρὰ ἔθνικοὺς σκοποὺς· καὶ πὼς ὑπὸ τὴν ἰδιότητά του αὐτὴ ἴδρυσε νέες ἢ ἔφερε σὲ ἐνέργεια παλαιότερες Στοᾶς σ' ὅλη τὴν Ἑπτάνησο*.

Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ἡ Στοὰ «Ἐνωσις» τῆς Ἁγίας Μαύρας (Λευκάδος), ὅπου μνηθῆκε ὁ Ξάνθος, καὶ ὁ «Ἀναγεννώμενος Φοῖνιξ» τῆς Ζακύνθου, πού ἰδιαίτερα ἔδρασε, ὡς φαίνεται, τὸν καιρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἀφοῦ ὅλοι σχεδὸν οἱ Ζακυνθῖνοι πού ἀναφέρονται πὼς εἶναι Φιλικοὶ (βλ. σελ. 44) εἶναι καὶ τέκτονες.

Ἐκεῖνοι, ὅμως, γιὰ τοὺς ὁποίους ἐνδιαφερόμαστε σήμερα εἶναι, ἔκτος τοῦ Ρώμα, οἱ Π. Στεφάνου καὶ Κ. Δραγῶνας, δηλαδὴ τὰ ἄλλα

*Σχετικὰ ἀσχολοῦνται οἱ Δ. Καλογερόπουλος, Π. Χατζηπᾶνος, Μ. Πολλάτος, Ν. Λάσκαρης καὶ τελευταία πῶς διεξοδικὰ ὁ Π. Γ. Κρητικὸς στὸ («Τεκτονικὸν Δελτίον», Ἰούλ. - Σεπτ. 1964, σελ. 154—176).

Εἰς τὴ μελέτη του ὁ Δ. Καλογερόπουλος μὲ τίτλο : «Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνά τὰς Ἑλληνικὰς Χώρας ἐλευθέρως τεκτονικῆς», δημοσιεύθεισαν εἰς τὸ περιοδ. «Πυθαγόρας - Γνώμων» 1932, τόμος Ιος, σελ. 87, γράφει τὰ ἑξῆς : «Τῷ 1811 ὁ Ἀδελφὸς Διονύσιος Ρώμας συνιστᾷ τεκτονικὴν Ἀρχὴν ὑπὸ τὸν τίτλον : «Γαληνοτάτη Ἀνατολὴ τῆς Ἑλλάδος - Ἀνατολὴ Κερκύρας 1811» καὶ ἐγκαθιστᾷ ὡς Μέγαν Διδάσκαλον αὐτῆς τὸν Δοῦκα Σούσσεξ. Ἡ ζωὴ ὅμως τῆς τῷ 1811 συσταθείσης Ἀνατολῆς δὲν ἦτο μεγάλης διαρκείας, διότι πολλὰ τῶν μελῶν της, μηδ' αὐτοῦ τοῦ Ρώμα ἐξαιρουμένου, ἤθελον νὰ χρησιμοποιήσωσιν αὐτὴν δι' Ἐθνικοὺς σκοποὺς. Περιπίπτει λοιπὸν εἰς ὕπνον καὶ εὐθύς μετ' ὀλίγον ἀντικαθίσταται διὰ τῆς «Μεγάλῃς Ἐθνικῆς Στοᾶς τῆς Ἑλλάδος», ἣτις ἐξέλεξεν ὡς Μέγαν Διδάσκαλον αὐτὸν τὸν Διονύσιον Ρώμαν καὶ συμπαραστάτην τὸν Δοῦκα Σούσσεξ. Ἡ Μεγάλῃ αὕτη Στοὰ εὐθύς τῇ συστάσει της, τῷ 1812 δηλαδὴ, ἀφύπνισε τὴν ἐν Κερκύρα ἀπὸ τοῦ 1909 κοιμωμένην Στοὰν Philogenie καὶ ἴδρυσε ἐν Λευκάδι τὴν Στοὰν «Ἐνωσιν Λευκάδος», ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐμνήθη ὁ ἐκεῖθεν διερχόμενος Ἐμμανουὴλ Ξάνθος, παρορμηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀδελφοῦ Καραγιάννη . . .».

Ἐπίσης εἰς σελ. 91 ἀναγράφεται ὅτι : «Τὴν 23ην Μαΐου 1915 ἡ ἐν Κερκύρα Μεγάλῃ Ἀνατολὴ μεταλαμπαδεύει τὸ τεκτονικὸν φῶς καὶ εἰς τὴν Ζακύνθον διὰ τῆς συστάσεως νέας Στοᾶς ὑπὸ τὴν προσωνομίαν «Ὁ Ἀναγεννηθεὶς Φοῖνιξ». Ἡ Στοὰ αὕτη ἔδρασε μέχρι τοῦ 1848 . . .».

δύο μέλη τῆς «τρισυποστάτου» καὶ τὰ ὅποια πραγματικὰ ἀποδεικνύονται πῶς ἦσαν τέκτορες*.

Κλείνοντας τώρα τὴν παρένθεσι γιὰ τὶς τεκτονικὲς ιδιότητες τῆς Ἐπιτροπῆς Ζακύνθου προβάλλουμε τὸ ἐρώτημα: Μπορεῖ νὰ μὴ θεωρηθῆ ὁ καθεὶς ὡς λογικὰ τὰ ἐξῆς συμπεράσματα;

α) Ἐὰν ὁ Μάγερ δὲν ἦταν τέκτων, μποροῦσε ἀσφαλῶς εἶτε νὰ μνηθῆ στὴ Στοὰ «Ἀναγεννώμενος Φοίνιξ», τῆς Ζακύνθου, εἶτε ἀπλῶς νὰ ὀρκισθῆ ἀπὸ τὸ Μεγάλο Διδάσκαλο Ρώμα, καὶ

β) Ἐὰν πάλιν ἦταν τέκτων, ἡ ἀναγνώρισις του ἄρκοῦσε.

Καὶ στὶς δύο περιπτώσεις πρέπει νὰ ἔλαβε γνῶσιν ὁ Μάγερ τοῦ Τεκτονικοῦ Συντάγματος, τῶν κανονισμῶν καὶ ἄλλων τυπικῶν, ὥστε νὰ ἠμπορῆ νὰ ἰδρῦση καὶ στὸ Μεσολόγγι Τεκτονικὴ Στοὰ πατριωτικῆς κατευθύνσεως καὶ ὀπωσδήποτε μία παρατεκτονικὴ μυστικὴ εἰσαγγελία ἢ φανερὴ ἀδελφότητα, ὅπως ὁ Θεοτόκης, βάσει τῶν στοιχείων ποὺ τοῦ ἐστάλησαν ἀπὸ τὸν Ρώμα, ἴδρυσεν Τεκτ. Στοὰ στὸ Ναύπλιο**.

8. Ἐπιστροφή του στὸ Μεσολόγγι.

Μ' αὐτὰ τὰ τεκτονικὰ δεδομένα καὶ μὲ ὅσες ἄλλες ὁδηγίες σχετικὲς θὰ μποροῦσαν νὰ δοθοῦν ἀπὸ τὴν «τρισυπόστατο» ἐπιτροπὴ Ζακύνθου γυρίζει ξανά ὁ Μάγερ στὸ Μεσολόγγι τὰ τέλη Ἰουνίου, γεμάτος αὐτοπεποιθήσει πῶς μὲ τὴ σύστασι μιᾶς μυστικῆς εἰσαγγελίας θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἄρσι τῶν διχονοιῶν στὸ Μεσολόγγι καὶ τὴν ἐπίτευξι ἀναγκαίας ἐνότητος γιὰ τὴν ἀντιμετώπισι τῶν ἐκ τῆς πολιορκίας

** Τὸν Δραγῶνα ἀναφέρει ὁ Δ. Καμπούρογλου στὴν εἰσαγωγή του εἰς τὸ «Ἱστορ. Ἀρχεῖον Διον. Ρώμα» (σελ. ξε'), ὅτι «ὑπέκειτο τῷ Ρώμα καὶ ὡς Φιλικὸς καὶ ὡς Τέκτων». Ἐπίσης, κατὰ δημοσίευμα μετὰ φωτοτυπιῶν τοῦ κ. Π. Κρητικοῦ (ὡς ἀν., σελ. 160), ὁ Δραγῶνας εἶναι τὸ 1910 Γραμματεὺς τῆς ἐν Ζακύνθῳ Στοᾶς «Φιλανθρωπία».

Ἐξ ἄλλου, ἀπὸ δύο φωτοτυπα, ποὺ κατέχει καὶ ἔθεσε προθυμότερα ὑπ' ὄψιν τοῦ γράφοντος ὁ ἱστοριοδίφης Ζακύνθιος κ. Ντίνος Κονόμος, ὑπάλληλος τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, εἰδικῶς ἀσχοληθεὶς, ἐκτὸς ἄλλων, καὶ μὲ τὴ συγκέντρωσι τοῦ ἀρχείου τῆς οἰκογενείας Στεφάνου, προκύπτει ἀναμφισβήτητῃ ἡ τεκτονικὴ ιδιότης καὶ τοῦ Παναγιώτου ἢ Μαρίνου Στεφάνου. Τὸ πρῶτο φωτοτυπο εἶναι τεκτονικὸ δίπλωμα τοῦ ἔτους 1817 καὶ ὑπογράφεται ἀπὸ τοὺς Ρώμα, Δραγῶνα καὶ Κορνήλιο, τὸ δὲ δεύτερο εἶναι ἐπιστολὴ τοῦ Π. Στεφάνου ἀπὸ 11 Ἰβρίου 1827, ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Σπυρ. Σαραντόπουλο, ποὺ ὑπογράφει κατὰ τὸν καθιερωμένο στοὺς τέκτονας συμβολισμό.

** Στ. Σκοπετεᾶ ὀ.π.π., σελ. 295, καὶ Π. Κρητικοῦ ὀ.π., ἰον Δημοσίευμα (Τ. Δ. Τόμ. Δ', σελ. 58 - 68 καὶ 113 - 125).

κινδύνων. Βέβαια ἡ ἡμερομηνία ἐπιστροφῆς τοῦ Μάγερ στοῦ Μεσολόγγι δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἐξακριβωθῇ· ἂν ὅμως κρίνη κανεὶς ὅτι τὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικά» δὲν καθυστέρησαν τὴν ἔκδοσίν τους, σημαίνει πῶς ἡ παραμονή του στὴ Ζάκυνθο ἔπρεπε νὰ εἶναι ὀλιγοήμερη*.

*) Εἶναι ἴσως δύο - τρεῖς ἡμέρες πρὸ τῆς 29ης, ὅταν ὁ Χιώτης σημειῶν (σελ. 555) πῶς « . . . τὴν προδοσίαν ταύτην ἰδόντες οἱ νουνεχέστεροι, κατέστησαν ἑταιρίαν μυστικὴν συγκειμένην ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴν, πολλοὺς Μεσολογγίτας, Ρουμελιώτας καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν Μάγερ, οἵτινες ἐπαγρύπνουν εἰς τὰς ἐνεργείας τῶν προδοτῶν βουλομένων ἤδη νὰ προδώσωσι τὸ Μεσολόγγιον εἰς τὸν Κιουταχὴν, καὶ ἐκέρδισαν τοὺς στρατιώτας αὐτῶν, ὑποσχόμενοι ὅτι θὰ φθάσωσι τάχιστα χρήματα ἐκ Ζακύνθου. Περὶ αὐτῶν αὐθις ἔγραφε πρὸς τὴν ἐκεῖ ἐπιτροπὴν καὶ αὕτη ὑπέσχετο νὰ ἀποστείλῃ μόλις συνάξῃ αὐτὰ . . . »

Γιὰ τὸ ἴδιο θέμα ἀκριβῶς γράφει καὶ ὁ Σηληιάδης (σελ. 436 - 437), μετὰ τὴ φράσιν « Μετ' οὐ πλὴν ὅμως θὰ θελήσωσιν τινες νὰ παραδώσωσιν εἰς τοὺς Τούρκους τὸ Μεσολόγγι », τὴν ἐξῆς ὑποσημείωσι : « Τότε ἔγινεν ἑταιρεία μυστικὴ συγκειμένη ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν ἀπὸ πολλοὺς Μεσολογγίτας καὶ ἄλλους Ρουμελιώτας, εἰς τὴν ὁποίαν ἦτο μεμνημένος καὶ ὁ Μάγερ, καὶ τὰ μέλη αὐτῆς ἐγρηγόρουν, ἀφ' οὐ ἔλκυσαν εἰς τὸ μέρος των κρυφίως τοὺς στρατιώτας τῶν τοιούτων, ὥστε ἔμειναν ἀπομονωμένοι καὶ δὲν ἠδύναντο τίποτε ».

Ἄλλὰ καὶ ὁ Λασοάνης (σελ. 9 - 10) τονίζει πῶς ἔναντι τῆς τότε ὑφισταμένης κακοδαιμονίας « . . . μόνον οἱ ἀποκλεισμένοι εἰς Μεσολόγγι ἠγωνίζοντο ἀκόμη μὲ ἀνδρείαν ὑπερανθρώπινον κατὰ τῶν ἀνανεωμένων προσβολῶν ὅλης τῆς ἐκεῖ συγκεντρωθείσης δυνάμεως. Ἡ συναίσθησις τοῦ κοινοῦ εἰς ὅλους κινδύνου ἀνεπλήρωσεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἔλλειψιν τῆς πειθαρχίας καὶ ἡ μεταξὺ τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς δευτέρας τάξεως συστηθεῖσα Ἐταιρία τῆς ἀδελφότητος συνέδεσε τοὺς πολλοὺς τῶν σωματίων ἀρχηγοὺς πρὸς ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν σκοπὸν . . . »

Ἐπάρχει ὅμως μεταξὺ τῶν δύο ἀρχικῶν ταυτοσήμερων πληροφοριῶν μιὰ χρονολογικὴ διαφορά, γιατί ὁ μὲν Σηληιάδης τοποθετεῖ τὸ θέμα στὰ τέλη Ἀπριλίου, ἐνῶ ὁ Χιώτης στὰ τέλη Ἰουνίου.

Ὅμως καὶ οἱ δύο τους εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι καὶ δὲν μποροῦν φυσικὰ νὰ ἀκριβολογήσουν σὲ ἡμερομηνίες, πολὺ περισσότερο γιὰ μιὰ ὑπόθεσι πού ἀρχικὰ ἦταν μυστικὴ. Ὅπως δὲ ἦτο ὁ Χιώτης εἶναι πιὸ ἀκριβῆς.

Ἄλλὰ καὶ ἂν τυχὸν δεχθοῦμε πῶς οἱ χρονολογίες τους εἶναι, εἴτε ἡ μιὰ εἴτε ἡ ἄλλη, ἐν τάξει καὶ συνεπῶς ἡ ἀπόφασις γιὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς μυστικῆς ἑταιρείας ἐλήφθη προτοῦ ὁ Μάγερ πάη στὴ Ζάκυνθο, τὸ κύριο θέμα σὲ τίποτε δὲν μεταβάλλεται ἀναφορικὰ πρὸς τὴ σύσκεψίν του μὲ τὴν «τρισηπόστατη» (βλ. σελ. 47) καὶ τίς ὁδηγίες πού ἔλαβε ἀπὸ ἀπόψεως τεκτονικῶν στοιχείων Συντάγματος καὶ κανονισμῶν (βλ. σελ. 50).

Μόνον πῶς στὴν περίπτωσι αὐτῇ, ἀντὶ νὰ ὑποδειχθῇ στὸν Μάγερ ἀπὸ τὸν Ρῶμα ἡ ἄρσις τῶν διχονοιῶν μὲ τὴ μέθοδο τῆς παρατεκτονικῆς αὐτῆς ὀργανώσεως, ὁ ἴδιος ὁ Μάγερ, ἀπεσταλμένος ἀπὸ τὴν «ἐπιτροπὴ», δηλαδὴ Παπαδιαμαντόπουλο καὶ Θέμελη, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸν Νικήτα, πού καὶ οἱ

Ἐπιστρέφει, λοιπόν, ὁ Μάγερ στοῦ Μεσολόγγι καὶ ἀμέσως ἀρχίζει τὶς συνεννοήσεις του καὶ κατηγήσεις γιὰ τὴν ἴδρυσί τῆς μυστικῆς ἑταιρείας, σύμφωνα μὲ τὶς ὁδηγίες ποὺ ἔλαβε.

Γιατὶ ἂν ἡ ἴδρυσί τῆς ἑταιρείας δὲν ἦταν ὑπόδειξις πραγματοποίησιμῃ ἀπὸ τὴν Τρισυπόστατη, πῶς νὰ ἐξηγηθῆ τὸ ὅτι, ἐνῶ ὁ Μάγερ βρισκότανε στοῦ Μεσολόγγι ἀπὸ τὸ 1821 καὶ ἐνῶ μιὰ τετραετία

τρεῖς τοὺς ἦταν Φιλικοί, κατὰ πᾶσαν δὲ πιθανότητα καὶ τέκτονες, ζήτησε ἀπὸ τὸν Ρώμα νὰ τὸν ἐφοδιάσῃ μὲ τὰ πρέποντα κείμενα καὶ μὲ τὶς ὁδηγίες.

Ἄλλὰ ὅποιαδήποτε ἐκδοχὴ ἀπὸ τὶς δύο κι ἂν πάρουμε, εἴτε δηλαδὴ ἡ ἔμπνευσις ἦρθε ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο, εἴτε ἀπὸ τὸ Μεσολόγγι, γεγονὸς πρέπει νὰ θεωρηθῆ πῶς ἡ Τρισυπόστατη—Τεκτονικὴ ποὺ εἶναι συγχρόνως—καὶ Φιλικὴ Ἐπιτροπὴ εἶναι ἐκείνη ποὺ παρακίνησε γιὰ τὴν ἴδρυσί τῆς μυστικῆς ἑταιρείας στὴν ἀρχὴ καὶ τῆς φανερῆς ἀδελφότητος κατόπιν, καὶ ἡ ὁποία ἐγνώσθηκε μόλις τὸν Ὀκτώβριον ἀπὸ τὸν Κασομούλη.

Καὶ κάτι ἄλλο ὅμως εἶναι ἐδῶ ἀξιόπρόσεκτο : εἶναι ὅτι τόσο ὁ Σπηλιᾶδης ὅσο καὶ ὁ Χιώτης γράφοντας γιὰ τὴ μυστικὴ ἑταιρεία σημειῶνουν πῶς στὴν ὀργάνωσί της συμμετέχει καὶ ἡ «Ἐπιτροπὴ», πρᾶγμα ποὺ φανερώνει καὶ τὸ γιατί οἱ ἐνέργειές της ἐκρίθησαν ἀπὸ τὸ Βλαχογιάννη σὰν μαλακές (σ. 18).

Ἄλλὰ μήπως καὶ ὁ Θωμάδης τῆς Ἀστυνομίας, ποὺ ἀνέφερε τὰ σχετικὰ μὲ τὴν παρακολούθησι τῶν συνελεύσεων, κι αὐτὸς δὲν ἦταν κάπως μαλακός; Νὰ δοθῆ ἡ ἐξήγησις ἄραγε πῶς καὶ αὐτὸς συμμετεῖχε στὴν ὀργάνωσι, ἐπειδὴ πιθανὸν κι αὐτὸς νὰ ἦταν Φιλικός;

Πάντως γιὰ τὸ τελευταῖο τοῦτο, ποὺ δὲν ἔχει ἐδῶ κανένα ἐνδιαφέρον, πρέπει νὰ λεχθῆ πῶς ὑπάρχει τακτικὴ ἀλληλογραφία μετὰ τοῦ Κ. Δραγῶνα, ἀπ' τὴν ὁποίαν στοῦ ἀρχεῖο τοῦ Ρώμα ὑπάρχουν γιὰ τὸ διάστημα 28 Ἰουνίου (ἀρ. 246) ἕως . . . Νοεμβρίου (ἀρ. 355) ὀκτῶ ἐπιστολές. Εἰς ὅλες κάνει λόγο γιὰ τὰ γεγονότα τοῦ Μεσολογγίου ἀλλὰ καὶ τὰ γενικώτερα, ὅπως π.χ. στὴν πρώτη γράφει σχετικὰ μὲ τὶς διχόνοιες : « Πανευγενέστατε ! Καιρίως λυποῦμαι εἰς τὰ παρόντα δεινὰ τῆς Πατρίδος, ὅπου ἐξ αἰτίας μερικῶν ἀτόμων δοκιμάζει . . . Ἑλλάς ἀθλία καὶ πολυπαθεστάτη !

Πόσον κατασπαράζεσαι, πόσον καταξοχίζεται ἀπὸ τὰ ἴδια σου τέκνα, ὅπου ἐξ αὐτῶν ἤλπισεν τὴν σωτηρίαν καὶ ἐλευθερίαν σου καὶ ἤδη κινδυνεύεις ν' ἀπολεσθῆς δι' ὄλου. Σὲ κατεβάρυναν, παμφιλτάτη μου Ἑλλάς, μὲ τὰς πλέον ἀφορητοὺς ἀλύσους . . . Ἄχ, πανευγενέστατε ! Πόσῃν λύπῃν δοκιμάζει ἡ ψυχὴ μου διὰ τὰ παρόντα δεινὰ ! Ἄδυνατεῖ ὁ κάλαμός μου νὰ τὰ ἐξιστορήσῃ. Εἶθε τάχιστα νὰ μεταβληθῆ εἰς χαράν. Κοινοποιεῖτέ με νέα ὠτάξια εὐρωπαϊκά.

Παρηγορεῖτε με μὲ συνεχεῖς ἐπιστολάς καὶ προσταγὰς σας. Τὸν κύριον Μιχαὴλ Σεβαστὸν ἔγραψα μερικὰς ὀρδινίας μου, καθὼς καὶ τὸν κύριον Λαδόπουλον δύο ρίσμας χαρτί, διὰ τὴν Ἀστυνομίαν. Ὅθεν παρακαλεῖσθε νὰ τοὺς εἰπῆτε διὰ νὰ μὲ σταλθοῦν τάχιστα, μάλιστα τὸ χαρτί, ἐπειδὴ καὶ εἶναι ἀναγκαῖστατον. Μένω πρόθυμος τῶν προσταγῶν σας καὶ μὲ τὸ προσήκον σέβας. Ὁ εὐπειθὴς πατριώτης Θεοδόσιος Θωμίδης

δὲν εἶχε κάμει παρόμοια κίνησι πρὸς συγκρότησι μυστικῆς ἐταιρείας*, εὐθὺς μόλις ἐπέστρεψε ἀπὸ τῆ Ζάκυνθο ἀρχίζει τὶς σχετικὲς συνεννοήσεις· συντάσσει Σύνταγμα καὶ Νόμους τῆς Ἐταιρείας τῶν Φιλοδικαίων, πού γνωστοποιοῦνται ἡμειπισήμως μὲν ἀπὸ τὸν Κασομούλη τὸν Ὀκτώβριον καὶ τὰ ὁποῖα ἐπισήμως ὑποβάλλονται στὴ Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ τὸν Νοέμβριον;

Πῶς ἐπίσης νὰ ἐξηγηθῇ ὅτι στὴν Ἐταιρεία δόθηκε τὸ ὄνομα τῶν «Φιλοδικαίων», ἂν δὲν δεχθοῦμε καὶ κάποιον ἐπηρεασμὸν τοῦ ἀναδόχου ἀπὸ τοὺς τίτλους τῶν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους τεκτονικῶν Στοῶν, ὡς «Φιλογένεια» τῆς Κερκύρας, «Φιλανθρωπία» τῆς Ζακύνθου, «Φιλαλήθεια» τῆς Λευκάδος καὶ «Φιλοτιμία» τῆς Κεφαλληνίας;

Δυστυχῶς ὁ Μάγερ δὲν ἔγραψε τίποτε γιὰ τὴν ἀδελφότητα τῶν Φιλοδικαίων στὰ «Ἑλληνικὰ Χρονικά»· ἀλλ' οὔτε καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων βρεθῆκανε, ἀφοῦ ὁ μὲν Γραμματεὺς τῆς Σπυρομίλιος ἀπὸ τὶς 17 Ἰανουαρίου 1826 δὲν ἦταν πιά στὸ Μεσολόγγι**, ὁ δὲ Μά-

* Εἶναι ἀλήθεια πῶς δόθηκε ἡ ἀφορμὴ καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν νὰ γίνῃ συζήτησις γιὰ τὴ διχόνοια καὶ τοὺς ἐμφύλιους σπαραγμοὺς, ὅπως π.χ. ὅταν κατὰ τὸν Σηλιάδην, (σελ. 47), «ὁ Μπαίρων καὶ ἡ Φιλελληνικὴ Ἐταιρεία τῶν Ἀγγλων καὶ ὁ Σταγῶπ συμβουλευοῦσι τὴν ὁμόνοιαν τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς λέγουσιν ὅτι ἡ διχόνοια θὰ εἶναι πρὸς αὐτοὺς ὀλεθρία ὄντες βέβαιοι ὅτι συμβουλευόντες τὴν ὁμόνοιαν, ἐν ᾧ χορηγοῦσι χρήματα εἰς τοὺς διὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου εἰσπηδήσαντας καὶ διὰ τοῦ ἐμφυλίου πολέμου προσπαθοῦντας νὰ διατηρηθῶσιν εἰς τὰ πράγματα, κατὰ πετρῶν σπεύρουσι . . .».

Καὶ ἀσφαλῶς γινώριζει ὁ Μάγερ ὅτι τὸ προηγούμενον ἐπίσης ἔτος (Ἰανουάριος 1824) εἶχεν ἰδρυθῆ στὴν Τριπολιταία ἡ μυστικὴ ἐταιρεία «Ἀδελφότης» (γιὰ τὴν ὁποία λεπτομερῶς γράφει ὁ Σκοπετέας ὁπ.π., σελ. 285) μὲ σκοπὸ τὴν «ἀμοιβαίαν δῆθεν υπεράσπισιν ἀπὸ τῶν στρατιωτικῶν κακώσεων, ἀλλὰ κυρίως κατὰ τῆς ἐν αὐτῇ ἐδρευούσης Κυβερνήσεως», ἢ κατὰ τὸν Σπ. Τρικούσην «Ἡ Ἐταιρεία αὕτη εἰς μὲν τὸ φανερὸν διέδιδεν ὅτι ὁ σκοπὸς τῆς ἤτο ἡ κοινὴ μεταξὺ τῶν ἑταίρων υπεράσπισις, καὶ διὰ τοῦτο πολλοὺς τῶν πολιτῶν ἐκατέχασε, κρυφίως ὁμως κύριον καὶ ἀληθινὸν σκοπὸν εἶχε τὴν κατάλυσιν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ καὶ τὴν καταδίωξιν τοῦ Κολοκοτρώνη», ὅπως γράφει ὁ Φωτάκος.

Ὅμως δὲν ἐσκέφθη κἂν ὁ Μάγερ νὰ προχωρήσῃ σὲ μιὰ τέτοια ὀργάνωσι· γιὰτὶ ὀπωσδήποτε γι' αὐτὸν σκοποὶ μιᾶς φανερῆς ἀδελφότητος ἢ καὶ μυστικῆς ἐταιρείας ἔπρεπε, τόσο στὴν ἐπιφάνεια, ὅσο καὶ στὸ βάθος, νὰ εἶναι ἀγαθοί, μὲ βάσι τὴν ὁμόνοια καὶ ἀντικειμενικὴ κατεύθυνσι τὴ σωτηρίᾳ τῆς πατρίδος.

** Εἶχε φύγει γιὰ τὸ Ναύπλιο ὡς μέλος τῆς ἑξαμελοῦς ἐπιτροπῆς, προκειμένου, ὅπως γράφει ὁ ἴδιος (σελ. 109), «νὰ ἐξηγηθῶμεν καθαρὰ μὲ τὸ Ἔθνος, ὅπου κατ' αὐτὰς ἔμελλε νὰ συγκροτήσῃ Ἑθνικὴν Συνέλευσιν—ἐν το-

γερ, πὸν πιθανὸν νὰ τὰ κρατοῦσε στὸ προσωπικό του ἀρχεῖο μαζί μὲ τὸ ἡμερολόγιο πὸν τηροῦσε μετὰ τὴν καταστροφὴ ἀπὸ βομβαρδισμοὺς τῶν «Ἑλληνικῶν Χρονικῶν» (20 Φεβρουαρίου 1826), σκοτώθηκε κατὰ τὴν ἔξοδο κι ἔτσι ἀπωλέσθηκε ὄ,τι κι ἂν ἔφερε μαζί του*.

Καιρὸς ὅμως νὰ τελειώνουμε. Κι ἔχουμε ὡς τώρα εἰπῆ πὸς οἱ ἐμφανεῖς ἐργασίες τῶν φιλοδικαίων σταμάτησαν τὶς ἀρχὲς Δεκεμβρίου.

Ὡς τόσο ἡ Ἐδελφότης ἔξακολουθοῦσε νὰ ὑπάρχει, καὶ ὁ δεσμὸς τῶν μελῶν της γινόταν μὲ τὶς κακουχίες καὶ τοὺς κινδύνους πὸ στενός.

Ἄλλὰ καὶ ἡ ἀναγνώρισις της καὶ ἀπὸ τοὺς ἀντιφρονοῦντας, ὅτι ἀποτελοῦσε ἓνα πολὺ μεγάλο μέρος τῆς φρουρᾶς, εἶχε γίνεῖ, μὲ τὴν ἐκλογὴ τοῦ Σπυρομίλιου καὶ τοῦ Κουσιουρῆ ὡς μελῶν τῆς ἑξαμελοῦς ἐπιτροπῆς πὸν θὰ πήγαινε στὸ Ναύπλιο** (βλ. σελ. 28 καὶ 53).

9. Πιστοὶ στὸν ὄρκο τους.

Ὅ,τι ὅμως πρέπει ἐδῶ ἰδιαιτέρα νὰ τονισθῆ καὶ νὰ κλείση ἔτσι ἡ μελέτη εἶναι, πὸς θέτοντας ἡ Ἐδελφότης τῶν Φιλοδικαίων ὡς σκοπὸ της τὴν ἄρσι τῆς δολερᾶς Διχόνοιας, τὸ σκοπὸ αὐτὸν τήρησε πιστὰ καὶ μετὰ τὸ ἀναγκαστικὸ σταμάτημα τῶν ἐργασιῶν της.

Κι ὄχι μόνον τὴν τήρησαν τὰ μέλη της πιστά, μὰ προσεῖλκυσαν στὴν ἴδια ἰδέα τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς θυσίας κι ἄλλους πολλοὺς, ἴσως ὄλους τοὺς συμπολεμιστάς. Γιατὶ στὸ βάθος τῆς ψυχῆς τῶν Φιλοδικαίων, πὸν πολεμοῦσαν στὸ Μεσολόγγι, ἔμεινε ἀκοίμητος ὁ ὄρκος τους γιὰ τὴν «ἐλευθερία, ἰσότητα καὶ ἀδελφότητα».

Ἔμεινε, ὅπως τὸ ἀποδεικνύουν οἱ λόγοι καὶ οἱ πράξεις ὄλων τῶν πολιορκουμένων καὶ ἰδιαιτέρα τῶν ἰδρυτῶν τῆς Ἐδελφότητος.

σοῦτφ καὶ μὲ τὴν Διοίκησιν—νὰ τοῦ παραστήσωμε τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῶν πραγμάτων μας, καὶ ἡ λαμβάνει μέτρα νὰ σώση τὸ Μεσολόγγιον καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ, ἢ νὰ μᾶς εἴπη ρητῶς τὴν γνώμην του, διὰ νὰ μὴ βασανίζωμεθα ἀδίκως εἰς ἓν μέρος ὅπου δὲν ἦτον ἴσως ἡ θέλησις του. Διότι ἦτον φανερόν, μ' αὐτὴν τὴν διαχείρισιν τῶν πραγμάτων, ὅτι ἡ ταχέως ἡ ἀργὰ ἔπρεπε ν' ἀπολεσθῶμεν ἐκ τῆς πείνας».

* Βλέπε ὑποσημείωσι σελ. 37.

** Γι' αὐτὸ γράφοντας ὁ Κασομούλης (σελ. 161) πὸς : «Εἰς μίαν γενικὴν συνάθροισιν, ἐπειδὴ δὲν συμβιβάζοντο τὰ διάφορα κόμματα νὰ στείλουν ὄλα, ἀδιαφόρως [τῶν συμπαθειῶν των, πληρεξουσίου], ἀπρασίσθη νὰ ἐκλέξουν δύο οἱ Ρουμελιῶται, ἓναν οἱ Σουλιῶται καὶ ἓναν οἱ Ἠπειρῶται . . . Ἐκλεξάν λοιπὸν ἀπὸ μέρους τῆς Ἐδελφότητος τοὺς Κον Σπύρον Μίλιον καὶ Ἀποστόλην Κουσιουρῆν . . .».

Ἔτσι ἔμεινε πιστὴ στὸν ὄρκο τῆς ἡ ἑξαμελῆς ἐπιτροπὴ τῶν πολιορκουμένων, ποὺ πῆγε στὸ Ναύπλιο γιὰ νὰ ζητήσῃ ἐνισχύσεις, ἀλλ' ὅπου βρῆκε τὴν πλήρη ἀδιαφορίαν, γιατί, ὅπως γράφει ὁ Σπυρομίλιος, ποὺ συμμετείχε : « Ἡμεῖς ἀπὸ τὸ Μεσολόγγιον εἶχομεν ἀποφασίσει νὰ μὴ συμμετάσχωμεν εἰς καμμίαν φατρίαν ἀπ' ὅσας ἠκούομεν νὰ ὑπάρχουν εἰς τὸ Ναύπλιον, διὰ νὰ μὴ σύρωμεν καθ' ἡμῶν τὴν ἀντιζηλιάν τῶν λοιπῶν καὶ ἀντενεργήσωμεν εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς μας »*.

* Καὶ προχωρεῖ στὴν ἀφήγησί του (σελ. 111) μὲ τὰ ἐξῆς ἀπλᾶ καὶ πολὺ ἐκφραστικὰ τοῦτα λόγια :

« Ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν εἶχε προκηρυχθῆ νὰ συγκροτηθῇ Ἑθνικὴ Συνέλευσις, καὶ εἰς αὐτὸν τὸν καιρὸν ἐνεργοῦνται ὅλαι αἱ σκευωραὶ καὶ αἱ ραδιοιουργίαι διὰ τὰς ἐκλογὰς τῶν Πληρεξουσίων καὶ τῶν κομμάτων ἄρα ἦτον εἰς τὸν μεγαλειότερον βρασμὸν αἱ φατρίαι. Καὶ ἡμεῖς ὄντες σχεδὸν ἓνα χρόνον εἰς τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου δὲν ἐσπουδάσαμε δι' ἄλλο εἰμὴ διὰ κανονοστάσια, περιτειχίσματα καὶ τάφρους ὅπου δὲν ἠκούομεν ἄλλο παρὰ κρότους κανονίων καὶ τυφεκίων καὶ ἐκρήξεις βομβῶν καὶ ὀβουζοβόλων, ἡμεθα ὡς νήπια εἰς αὐτὸ τὸ νέον στάδιον διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ θαρρύνωμεν πολὺ εἰς τὰς δυνάμεις μας, διότι ἀπεδείχθη ἡ ἀδυναμία μας ἀπὸ τὸ πρῶτον βῆμα.

Τὸ Ἐκτελεστικὸν Σῶμα, ὡς εἶναι γνωστὸν, ἦτον διηρημένον εἰς δύο κόμματα, τὸ τοῦ Κυρίου Γ. Κουντουριώτη μὲ τὸν Κύριον Μαυροκορδάτον καὶ τὸ τοῦ Κυρίου Ἰωάννου Κωλέττη μὲ τὸν Κύριον Μπόταση κλπ. Τὸ Σῶμα τοῦτο λοιπόν, ὅταν ἔμαθε ὅτι ἠρχόμεθα, ἠθέλησεν νὰ διορίσῃ νὰ μᾶς δοθῇ ἓν κατάλυμα ὅλων τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς μαζύ· ἀλλὰ τοιοῦτον εὐρύχωρον εὐκαιρὸν δὲν ἦτον· ἐπρόσφεραν λοιπόν τὰ ἰδικὰ τους καταλύματα ὁ τε Κ. Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Κ. Κωλέττης καὶ εἰς ὅποιον ἐκ τῶν δύο ἠθέλομεν νὰ πηγαίνωμεν. Ἡμεῖς ἐπιβιβασθέντες εἰς ἓν πλοιάριον ἀπὸ τὸ Ἄστρος, ἐφθάσαμε τέλος εἰς Ναύπλιον. Εἰς τὸ παράλιον ἀπαντήσαμε τὸν φρούραρχον Στρατηγὸν Κ. Ἀθανάσιον Φωτομάρα, ὅστις μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὸ κατάλυμα τοῦ Κυρίου Κωλέττη. Ἐχαιρετήθημεν καὶ ἀπὸ τὸ φρούριον μὲ εἴκοσι ἓνα κρότον κανονίων.

Ἐκ τούτου τοῦ κινήματος ὁ κόσμος μᾶς ὑπέλαβεν ὡς Κωλεττίστας, δίχως ἡμεῖς κἄν νὰ τὸ φαντασθῶμεν· ἐβιαζόμεθα ἐκ τούτου νὰ πληροφορῶμεν τὸν κόσμον ὅτι ἡμεῖς ἠρχόμεθα ἀπὸ τὸν πόλεμον διὰ νὰ ζητήσωμεν τὸν τρόπον τοῦ νὰ νικήσωμεν τὸν ἐχθρὸν τῆς πατρίδος, ὀλίγον φροντίζοντες διὰ τὰς ἐσωτερικὰς φιλαρχίας, διότι δὲν μᾶς ἐφαίνετο αὐτὸς ὁ ἀρμόδιος καιρὸς τούτων, ἐνῶ ὁ ἐχθρὸς ἐπαπειλεῖ τὴν ὑπαρξίν μας. Διὰ τοῦτο νὰ ἐβεβαιώνοτο ὁ καθ' εἰς ὅτι οὔτε Κωλεττίσται ἡμεθα, οὔτε Μαυροκορδατίσται, οὔτε καμμιάς ἄλλης φατρίας, εἰμὴ Ἕλληνες πατριῶται.

Πλὴν, ὅταν τὸ ἔθνος εὐρίσκεται εἰς κόμματα, ἡ ἀδιαφορία δὲν προξενεῖ καλόν, ἀλλὰ μάλιστα βλάβην· καὶ ἰδοὺ πραγματικῶς τί μετὰ ἡμέρας ἐσυνέβη ἡμῶν τῶν ἰδίων· ἀπ' οὗ ἐπληροφορήθησαν τῷ ὄντι ὅτι δὲν ἐμελετούσαμε νὰ ἐνισχύσωμεν κανὲν κόμμα, ἀδιαφόρεσαν ὅλα τὰ κόμματα ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ

Ἔτσι ἔμεινε πιστὸ στὸν ὄρκο του καὶ τὸ Συμβούλιο τῶν στρατηγῶν καὶ προκρίτων τοῦ Μεσολογγίου γὰρ ν' ἀποφασίσουν . . . τὴ θρυλικὴ ἐκείνη «Ἐξοδο», καὶ στὸ ὁποῖον, μετὰ τὸν Ἐπίσκοπο Ἰωσήφ Ρωγῶν καὶ Ἰωάν. Παπαδιαμαντόπουλο, ἀναφέρεται ὁ Ἰ. Μάγερ*.

Εἶναι τὸ συμβούλιο, ποῦ τὸ πρακτικὸ του, καθ' ὑπαγόρευσι τοῦ «Δεσπότη» (Ρωγῶν Ἰωσήφ), ἔγραψε ὁ Κασομούλης (σελ. 259—260) καὶ ὑπογράφηκε στὶς 10 Ἀπριλίου.

Ἄρχιζε μὲ τὶς φράσεις :

«Ἐν ὀνόματι τῆς Ἁγίας Τριάδος

Βλέποντες τὸν ἑαυτὸν μας, τὸ στρατεύμα καὶ τοὺς πολίτας ἐν γένει

ἐνῶ τοὺς ὠμιλοῦσαμε διὰ τὸ Μεσολόγγιον ὅλοι ἔλεγαν τὸ «ναί, ἔχετε δίκαιον», ἀλλὰ δὲν ἐσύμπραττον ὑπὲρ αὐτοῦ μὲ ζήλον· ἐν ᾧ ἂν εἶχομεν ἐγκολπωθῆ ἐν κόμμα, μὲ τὸν ψῆφον τοῦ Μεσολογγίου ἐνισχύετο, καὶ ἐπομένως αὐτὸ τὸ κόμμα ἤθελε ἦτο ὁ προστάτης τοῦ Μεσολογγίου». (Βλέπε καὶ Ἡμερολόγιον Χ. Ζαχαριάδου πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν Ζακύνθου, Ἀρχεῖον Ρώμα, τόμ. Β', ἀρ. 67, σελ. 104 κ.έ.).

* Κατὰ τὸν κ. Εὐαγγελᾶτο (Ἰ.τ.Μ., σελ. 358) : «Τὸ Μεσολόγγι διήρχετο τὰ τελευταῖα του εικοσιτετράωρα. Ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς ἀγωνίας εἶχε καταστῆ βαρυτέρα. Κατάθλιψις ἐκυριάρχει παντοῦ. Τὴν 6ην Ἀπριλίου εἶχε καταστῆ φανερόν, πλέον, ὅτι πᾶσα ἐλπίς ἔξωθεν ἐνισχύσεως ἐξέλιπε. Καὶ κατόπιν συσκέψεως τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου, Ραζηκώτικα καὶ τοῦ Ἐπισκόπου Ἰωσήφ, ἀπεφασίσθη, ὅπως συνέλθουν εἰς συμβούλιον οἱ στρατηγοὶ καὶ οἱ πρόκριτοι. Ὡς τόπος ὠρίσθη τὸ προαύλιον τοῦ ναῖσκου τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Πράγματι ἡ σύσκεψις συνεκροτήθη μετ' ὀλίγην ὥραν. Προῆδρυσεν αὐτῆς ὁ Ἐπίσκοπος Ρωγῶν Ἰωσήφ καὶ ἐκτὸς τοῦ ἐναπομείναντος ἐκ τῶν μελῶν τῆς Κυβερνητικῆς Ἐπιτροπῆς Ἰωάννου Παπαδιαμαντοπούλου, μετέσχον οἱ Ἰ. Μάγερ, Π. Παλαμᾶς, Χρηστος Καψάλης, οἱ στρατηγοὶ Ἀθανάσιος Ραζηκώτικας, Νότης Μπότσαρης, Δημήτριος Μακρῆς, Κίτσος Τζαβέλλας, Γεώργιος Κίτσου, Ν. Στουρνάρας, Δ. Κοντογιάννης, Κώστας Βλαχόπουλος, Δημ. Γεροθανάσης, Δ. Σιαδήμας, ὁ φρουραρχὸς Μητρος Δεληγιώργης, οἱ ὑποσωματάρχαι ἡ ἀντιστράτηγοι Γιαννάκης Ραζηκώτικας, Π. Σωτηρόπουλος, Γεώργ. Τζαβέλλας, Ζάχος Μήλιος, Β. Χασάπης, Κωνστ. Τσιριγιώτης, Ἀθαν. Κουτσονίκας, Γιώτης Γκιώνης καὶ Νικ. Καραμητσός.

Τὸ Συμβούλιον ἦτο, ὄντως, δραματικόν. Συμβούλιον θανάτου. Οὐδενὸς διέφυγε τὴν προσοχὴν, ὅτι ἡ ἀντοχὴ τοῦ Μεσολογγίου εἶχε φθάσει εἰς τὸ ἔσχατον ὄριόν της. Καὶ οἱ ἡμίθεοι κάποτε αἰσθάνονται, ὅτι ἔρχεται ἡ στιγμή τῆς τελικῆς τοποθετήσεώς των ἀπέναντι τοῦ Πειρωμένου, τὸ ὁποῖον εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν διεγράφετο ἀδυσώπητον. Οὕτω ἡ τύχη τοῦ Μεσολογγίου καὶ ἡ δόξα του, τὸ μεγαλεῖον καὶ ὁ αἰώνιος θρόλος του, ἡ τραγικὴ ἐπισφράγις τοῦ ἔπους του, ἐκρίθησαν ὀριστικῶς εἰς ἐκεῖνο τὸ συμβούλιον. Ἀπεφασίσθη ἡ καθαρις τοῦ δράματος, ἡ λύσις τῆς τραγωδίας. Ἡ φρουρὰ θὰ ἐξήρχετο μέσῳ τῶν ἐχθρικῶν στρατευμάτων . . .»

μικροὺς καὶ μεγάλους παρ' ἐλπίδα ἔστερημένους ἀπὸ ὅλα τὰ κατεπείγοντα ἀναγκαῖα τῆς ζωῆς πρὸ 40 ἡμέρας καὶ ὅτι ἐκπληρώσαμεν τὰ χρέη μας ὡς πιστοὶ στρατιῶται τῆς πατρίδος εἰς τὴν στενὴν πολιορκίαν ταύτην καὶ ὅτι, ἐὰν μίαν ἡμέραν ὑπομείνωμεν περισσότερον, θέλωμεν ἀποθάνει ὄρθιοι εἰς τοὺς δρόμους ὄλοι.

Θεωροῦντες ἐκ τοῦ ἄλλου ὅτι μᾶς ἐξέλειπεν κάθε ἐλπίς βοήθειας καὶ προμηθείας, τόσον ἀπὸ τὴν θάλασσαν καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ξηράν, [ὥστε νὰ δυνηθῶμεν] νὰ βαστάξωμεν, ἐνῶ εὐρισκόμεθα νικηταὶ τοῦ ἐχθροῦ ἀποφασίσαμεν ὁμοφώνως: Ἡ ἐξοδός μας νὰ γίνῃ βράδῃ εἰς τὰς δύο ὥρας τῆς νύκτας [τῆς] 10 Ἀπριλίου, ἡμέρα Σάββατον καὶ ξημερώνοντας τῶν Βαΐων, κατὰ τὸ ἐξῆς σχέδιον, ἢ ἔλθῃ ἢ δὲν ἔλθῃ βοήθεια»

Καὶ ἀκολουθεῖ τὸ σχέδιον μὲ 17 ἐν συνόλῳ ἄρθρα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ 16ον ἀναφέρει: «Τὸ μυστικὸν θέλει τὸ ἔχομεν: Καστρινοὶ καὶ Λογγίσιοι, [τζικουῖρι καὶ . . . *], μυστικὸ πού τὴ βραδυὰ τῆς Ἐξόδου ἀκούστηκε στὸ παγκόσμιον!

* «Μιά λέξη κακογραμμένη»—ὑποσημειώνει ὁ Βλαχογιάννης (Κασ. σ. 262). «Τὸ πρῶτο σύνθημα τὸ βεβαιώνει καὶ ὁ Μίχος (σ. 86)». Ἀπὸ τοὺς μετέπειτα ἱστορικοὺς ἔχει συμπληρωθῆ μὲ τὴ λέξι «σπαθί». Ἄν ὁμως ἀνατρέξουμε στὸν Σπιρομίλιο, ὅπου γράφει τὸ νυκτερινὸ σύνθημα ἄλλης περιπτώσεως (21—22 Ἀπριλίου 1825), «καὶ τῶν δύο στρατευμάτων ἦτον τ ζ ε κ ο ὕ ρ ι (σελ. 51), ἐνῶ γιὰ τὴν 25 Ἰουλίου γράφει: « . . . ἀλλὰ ἐπειδὴ οἱ στρατιῶτες μας ἐδιεχωρίσθησαν εἰς τὰ ἐχθρικά χαρακώματα διὰ νὰ εὐροῦν τοὺς συντρόφους, ἐφώναζον τὸ σύνθημα, ὥστε τὸ ἐπῆραν καὶ οἱ ἐχθροὶ· πλήν κατὰ καλὴν τύχην δὲν ἐδύναντο νὰ προφέρουν καλὰ τὴν λέξιν τ ζ ε κ ο ὕ ρ ι καὶ τὴν ἐπρόφερον ἄλλοι ο ὗ τ ζ κ ο ὕ ρ ι καὶ ἄλλοι μ π α λ τ ᾱ, ὅπου εἶναι ἢ τουρκικὴ λέξις ἢ σημαίνουσα τὸ τζεκοῦρι. Καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς διαφορᾶς τῆς προφορᾶς τοὺς ἐκαταλαμβάναμε ὅτι ἦτον Τοῦρκοι» (σελ. 57), βλέπομε ὅτι τότε τὸ σύνθημα ἦταν μὲ μιὰ μόνο λέξι.

Ἐξ ἄλλου καὶ ὁ Κασομούλης ἀναφέροντας τὸ γράμμα πού ἔστειλαν οἱ πολιορκημένοι «εἰς τοὺς ἐν Δερβέτζιστα μὲ τὸν Κανάταν» γιὰ νὰ τοὺς εἰδοποιήσουν πὼς ἀπεφάσισαν τὴν «Ἐξοδο» καὶ νὰ ζητήσουν τὴ συμμετοχὴ τους στὴν ὑπόθεσι γράφει (σελ. 249): «Τὸ σύνθημά μας νὰ εἶναι . . . (καὶ ὑποσημειώνει ὁ Βλαχογιάννης «Ὁ συγγρ. ἄρχισε νὰ γράφῃ «τζικουῖρι (στορ [νάρι]) καὶ Μισολόγι» καὶ τὸ διάγραψε.

Καὶ συνεχίζει σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὁ Κασομούλης τὸ γράμμα: «Ἐὰν δὲν κινηθῆτε, νὰ ὄψεσθε, νὰ ὄψεσθε, νὰ ὄψεσθε.—Μισολόγι 3 (κᾶν 4) Ἀπριλίου (ὑπογραφή:) + + +».

Καὶ ἐπεξηγεῖ μετὰ ὅτι: «[Τοὺς] τρεῖς σταυροὺς ἔκαμαν [ὡς] σημεῖον ὅτι ἄλλην φορὰν δὲν ξαναγράφομεν καὶ πρέπει νὰ τρέξουν διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Σταυροῦ».

Ἔτσι μὲ γαταγάνι στὸ χέρι ἀκολούθησε τὴ φρουρὰ στὴν ἔξοδο καὶ ὁ «Πολύβιος τῆς Πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου» ἢ ὁ «Βίκτωρ Οὐγκώ τοῦ Βατερλώ, ὅπως ἔχει χαρακτηρισθῆ*, καὶ κατὰ τὸν Σπηλιάδη, (σελ. 560), «ὁ ἐνάρετος ἔλβετὸς Μάγερ», ὁ πρῶτος τῶν Φιλοδικαίων, ποὺ κι αὐτὸς τήρησε πιστὰ τὸν ὄρκο του ἐπισφραγίζοντάς τον μὲ τὴ μνημειώδη ἐπιστολὴ ποὺ «ἔγραφε πρὸ ὀλίγου πρὸς φίλον του εἰς τὴν Εὐρώπην: «Ἔνεκα τῶν βασάνων τὰ ὁποῖα ὑποφέρομεν καὶ διότι ἐτραυματίσθην, δὲν ἠδυνήθην νὰ σᾶς διευθύνω τοὺς τελευταίους μου ἀσπασμούς. Κατηντήσαμεν εἰς τοιαύτην ἀνάγκην, ὥστε τρεφόμεθα ἡδὴ μὲ τ' ἀκάθαρτα ζῶα. Ἡ νόσος αὐξάνει ἔτι μᾶλλον τὰς δεινοπαθείας, ὅφ' ὧν καταθλιβόμεθα· χίλιοι ἐπτακόσιοι σαράντα ἐκ τῶν ἀδελφῶν μας ἐτελεύτησαν· ἑκατὸν περίπου χιλιάδες σφαιρῶν καὶ βομβῶν, ἐκσφενδονιζόμενων ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, κατηδάφισαν τοὺς προμαχωνάς μας καὶ τὰς οἰκίας μας· πάσχομεν καὶ ἀπὸ τὸ πολὺ ψύχος μὴ ἔχοντες ξύλα νὰ πυρωθῶμεν, καὶ μ' ὅλα ταῦτα εἶναι ἀξιοθαύματος τῆς φρουρᾶς ἡ ἀφοσίωσις. Πόσοι γενναῖοι ἄνδρες μετ' ὀλίγον δὲν θὰ εἶναι πλέον εἰμὴ σκιαί, κατηγοροῦσαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ τὴν ἀδιαφορίαν τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Θρησκείας! Ἐν ὀνόματι τῶν ἐνταῦθα ἡρώων, ἐν οἷς ὁ τε Νότης Μπότσαρης, ὁ Ντσιαβέλλας, ὁ Παπαδιαμαντόπουλος καὶ ἐγώ, ὅστις διωρίσθην ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἀρχηγὸς ἐνὸς στρατιωτικοῦ σώματος, σᾶς λέγω ὅτι ἔλοι ὠρχίσθημεν νὰ ἐνταφιασθῶμεν ὑπὸ τὰ ἔρείπια τοῦ Μεσολογγίου, ἀλλὰ νὰ μὴ ἀκούσωμεν συνθήκην οὐδεμίαν. Ἡ τελευταία μας ὥρα ἠγγικεν, ἡ ἱστορία θὰ μᾶς δικαιώσει, καὶ οἱ μεταγενέστεροι θὰ μᾶς θρηνησωσιν. Ἐγὼ δὲ καυχῶμαι ὅτι ἐντὸς ὀλίγου τὸ αἷμα ἐνὸς Ἑλβετοῦ, ἐνὸς ἀπογόνου τοῦ Γουλιέλμου Τέλλ, θὰ συμμιγῆ μὲ ἐκεῖνα τῶν ἡρώων τῆς Ἑλλάδος· εἶθε μὴ ἀπολεσθῆ μετ' ἐμοῦ ἢ ἐξιστόρησις τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου!

Ἐπὶ τούτῳ ἔγραψα διάφορα αὐτῆς ἀντίγραφα»**.

Κατὰ τὸν Ἄρτ. Μίχο (σ. 86): «Τὸ σύνθημα ἦτο «Καστρινὸς καὶ Λογκίσιος»· καὶ ἡ μὲν λέξις Καστρινὸς ἀνήκε εἰς τὴν φρουρὰν τοῦ Μεσολογγίου, ἡ δὲ «Λογκίσιος» εἰς τὸ βοηθητικὸν σῶμα».

* Βλ. ὑποσημείωσι σελ. 36 καὶ 37.

** Καὶ συμπληρώνει ὁ Σπηλιάδης εἰς τὴν ὑποσημείωσι τῆς σελ. 561: «Ἐπεσε καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἔξοδον ἀπὸ βολὴν ἐχθρικοῦ τυφεκίου, ἀξιος τῆς αἰωνίας τῶν Ἑλλήνων εὐγνωμοσύνης! εἶθε ἐσώζετο ποῦ ποτε κανέν ἀντίγραφον τῆς ἐξιστορήσεως τῆς πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου».

Καὶ ἀναμίχτηκε τὸ αἷμα τοῦ πρώτου τῶν φιλοδικαίων, ἀδελφοποιητικὰ καὶ ἰσότιμα, μὲ τὸ αἷμα ποὺ ἔχυσαν «οἱ, κατὰ τὸν Ἑγνὰρ ἀνδρεῖοι τῶν ἀνδρείων (les braves des braves)*» τοῦ Μεσολογίου καὶ ὅλοι οἱ ἥρωες τῆς ἐλευθερίας!

★

Ἄλλ' ἂν μαζί του δὲν ἀναμίχτηκε καὶ τὸ αἷμα τοῦ «ἐξ ἐπαγγέλματος Γραμματέως τῶν Φιλοδικαίων» Σπυρομίλιου (σ. 11), ἦτον θέλημα τῆς θείας προνοίας, πρῶτα γιὰ νὰ ὑποστῇ κι αὐτὸς τὸ μαρτύριο τοῦ νὰ «ἀπεράσῃ ὅλην αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς 12 Ἀπριλίου . . . καὶ σκοπεύοντες μὲ τὸ τελεσκόπιον** κ' ὕστερα γιὰ νὰ ἀκουστοῦν τὰ τελευ-

Ἐπίσης γράφει ὁ Σηλιάδης (σελ. 566) σχετικὰ μὲ τοὺς πεσόντας κατὰ τὴν ἔξοδον: «Ἐπεσε καὶ ὁ τίμιος, ὁ ἀγαθός, ὁ ἐνάρετος πολίτης, ὁ πρῶτος μὲ τὸν Π. Πατρῶν καὶ λοιποὺς ὑψώσας τὸν σταυρὸν τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ κατὰ τῶν Ἀγαρηῶν, ὁ προσενεγκῶν θυσίαν τὴν περιουσίαν του καὶ πολλοὺς τῶν ἀόπλων ὀπλίσας μὲ ὄπλα καὶ ἐφοδιάσας μὲ πυριτόβολα ἴδια Ἴω. Παπαδιαμαντόπουλος, καὶ ἐξεπλήρωσε θεαρέστως τὸν ὄρκον τὸν ὁποῖον ἔδωκεν: ἢ ἐλευθερία ἢ θάνατος. Ὁ δὲ Θέμελης εἶχεν ἀποθάνει εἰς τὴν πολιορκίαν καὶ ἐξεπλήρωσεν ὡσαύτως τὸν ὄρκον του».

Ἄλλὰ γιὰ τὸν φιλόπατρι καὶ γενναῖον Ἴωαν. Παπαδιαμαντόπουλο γράφει καὶ ὁ Σπ. Τρικούπης (Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τόμ. Γ, ἐκδ. Β, σ. 342) τὰ ἐξῆς: «Ἐφονεύθη ἐπὶ τῆς ἐξόδου καὶ ὁ Παπαδιαμαντόπουλος. Καθ' ὃν καιρὸν ἐκινδύνευσεν ἡ πόλις διεβιβάσθη οὗτος εἰς Ζάκυνθον ἐπὶ προμηθειᾷ τροφῶν· ὁ κίνδυνος ἐκορυφώθη μετ' ὀλίγον καὶ οἱ φίλοι του τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ μὴ ἐπανέλθῃ· ἀλλ' οὗτος ἐπανῆλθεν ἐν μέσῳ τῶν συναγωνιστῶν του, «ἢ θά σωθῶ, ἢ θ' ἀποθάνω μετ' αὐτῶν».

* Ν. Σηλιάδου, σελ. 574.

** «Τὸ παρατιθέμενο ἀπόσπασμα, σημειώνει ὁ Βλαχογιάνης (σελ. 145), παρουσιάζει τὸν συγγραφέα θεώμενον ἀπὸ τοῦ ὄρους Πεταλᾶ τὸ τέλος τῆς καταστροφῆς τοῦ Μεσολογίου».

Καὶ συνεχίζει, ὕστερα ἀπὸ τὴν παραπάνω φράσι, ὁ Σπυρομίλιος: «Δὲν ἐδυνάμεθα πλέον τότε νὰ κρατήσωμεν τὰ δάκρυά μας. . . Ἡμέραι λύπης διήρχοντο δι' ἡμᾶς ἕως ὅτου ἀπὸ τοὺς σωθέντας μάθωμεν τὴν τύχην τῶν συγγενῶν μας. Μόλον ὅπου ἔθεωρούσαμε τὸν ἑαυτὸν μας χαμένον μετὰ τῆς Ἑλλάδος ἀρού ἔπεσε τὸ Μεσολόγγιον . . .»

Ἀπελπισία γενικὴ καὶ κατῆφεια ἐκυρίευσεν τὰς ψυχὰς τῶν Ἑλλήνων ὄλων εἰς τὴν εἶδησιν τῆς πτώσεως τοῦ Μεσολογίου· ἐνῶ πρὸ δύο μηνῶν—ἐνῶ τοὺς ἐμιλούσαμε περὶ αὐτοῦ—ἐστοχάζοντο ὅτι τοὺς ὠμιλούσαμε διὰ τὸ Πεκίνον, καὶ ἀντὶ νὰ ληφθῶσι ἐν καιρῷ τὰ μέτρα μὲ τὰ ὁποῖα ἐδυνάμεθα νὰ ἐξολοθρεύσωμεν τὸν ἐχθρὸν, ἀφίναμε ν' ἀπεράσῃ αὐτὸς ὁ χρήσιμος καιρὸς ἀδίκως καὶ ἀνοήτως, διὰ νὰ ἀπελπιζόμεθα τώρα. Ἡ Ἑθνικὴ Συνέλευσις συναχθεῖσα εἰς Ἐπίδαυρα ἔμαθεν τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογίου καὶ ἀπελπίσθη ὥστε ἐψήφισε νὰ ζητηθῇ μόνον ἡ προσωπικὴ ὑπαρξις. . . »

ταῖα του τοῦτα ἀθάνατα λόγια, ποὺ ἀπηύθυνε στὴ Συνέλευσι μετὰ τὴν πτώσι τοῦ Μεσολογγίου, μὲ τὰ ὁποῖα κλείνει καὶ τὰ ἀπομνημονεύματά του: « Σεῖς, Κύριοι Πληρεξούσιοι, δὲν ἤσασταν εἰς Ἄργος πρὸ δύο μηνῶν, καὶ ἐν ᾧ σᾶς παρασταίναμε τὸν κίνδυνον τοῦ Μεσολογγίου κατὰ τρόπον πῶς νὰ ἐξολοθρευώσωμεν τὸν ἐχθρὸν, σεῖς μᾶς ἐλέγατε ὅτι τὸ πᾶν κρέμεται εἰς τὴν Ἐθνικὴν Συνέλευσιν, αὐτὴ εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ Ἐθνους· διατὶ τώρα δειλιάτε ἕως μόνον τὴν ἀτομικὴν ὑπαρξιν νὰ ζητήσετε, καὶ ἀναθεματᾶτε τὸν Δ. Ὑψηλάντην διότι σᾶς ἐδιαμαρτυρήθη εἰς αὐτὴν τὴν πράξιν, ὑπενθυμίζοντάς σας ὅτι ὁ ἐξ ἀρχῆς τῆς ἀποστασίας μας ὄρκος ἦτον « ἢ ἐλευθερία ἢ θάνατος » ;

Ἰδού, Κύριε Ζαῖμη, ἡ Συνέλευσις, ἰδοὺ Κολοκοτρώνη, ἰδοὺ Γκούρα, ἔπесе τὸ Μεσολόγγιον διότι δὲν ἐλάβετε πρόνοιαν, ἀλλ' ἐνδόξως· τὰ χρονικὰ τῶν αἰῶνων ἀθανατίζουν τὴν φρουράν του· δὲν ζητοῦσι ἀτομικὴν ὑπαρξιν, ἀλλὰ φυλάττοντας τὸν ὄρκον « ἢ ἐλευθερία ἢ θάνατος », μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας σπάζουν τὰς Τουρκικὰς φάλαγγας καὶ σώζονται. Καὶ σώζονται διὰ νὰ σᾶς δεῖξουν πάλιν ὅτι δὲν ζητοῦσι ἀτομικὴν ὑπαρξιν, ἀλλὰ πνέοντες ἐκδίκησιν πρὸς τὸν ἐχθρὸν μὲ νέους θριαμβοὺς ν' ἀπαθανατισθῶσι. Ἄλλ' ἂν ἐχάθησαν καὶ μέρος αὐτῶν τῶν ἡρώων καὶ τὰ ἀδύνατα μέλη, εἶναι συνέπεια τῆς ἀποφάσεως τοῦ νὰ διατηρήρουν ἀμετάτρεπτον τὸν ὄρκον διὰ νὰ δεῖξουν εἰς τὸν κόσμον ὅτι Ἕλλην καὶ Τούρκος εἶναι ἀδύνατον νὰ συζησουν πλέον.

Ἐδιελύθη ἡ Συνέλευσις ἀφ' οὗ ἐσύστησεν Διοίκησιν, καὶ ἡ Διοίκησις συνοδευθεῖσα ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῆς φρουρᾶς Κ. Α. Λόντο, ἐμβῆκεν εἰς τὸ Ναύπλιο νὰ διοικήσῃ λείψανα ἔθνους . . . ».

ΤΕΛΟΣ

σημειώνει ὁ Σπυρομίλιος στὰ « Ἀπομνημονεύματά » του τέλος, ἐπαναλαμβάνομε καὶ μεῖς, μὲ μιὰ ὅμως ὑπομνηστικὴ προσθήκη: πὼς μόνο ὅταν μὲ τὰ λείψανα αὐτὰ θάφτηκε — ἔστω καὶ προσωρινὰ — μαζὶ καὶ ἡ « Διχόνοια », — δηλ. ἀφοῦ « ὁ ἐντὸς τοῦ Ναυπλίου ἐμφύλιος σπαραγμὸς ἐτερματίσθη » — τότε ἀναστήθηκε τὸ ἔθνος καὶ πῆρε ζωὴ τὸ γένος τῶν Ἑλλήνων, ἀπ' τὴν ὁμόψυχη καὶ ὁμόφωνη ἀπόφασιν τῶν « Φιλοδικαίων » τοῦ Μεσολογγιοῦ γιὰ τὴν ὑψίστη θυσία.

Γι' αὐτὸ κ' ἡ μνήμη τους ἀξίζει νὰ μείνῃ αἰωνία !

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Η

ΤΡΙΣΥΠΟΣΤΑΤΟΣ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Ἐνεξάρτητα ἀπὸ τὸ εἶναι τὸ ἐρώτημα ποὺ τέθηκε εἰς τὴν ἀρχὴν (εἰάν δηλαδὴ ἡ Ἀδελφότης τῶν Φιλοδικαίων ἦταν παρατεκτονικὴ ὀργάνωσις) πῆρε ἢ ὄχι τὴν πρέπουσα ἀπάντησι, γεγονὸς εἶναι πῶς μὲ τὴ μελέτη τῶν οἰκείων στοιχείων γεννήθηκε ἓνα ἄλλο θέμα.

Θέμα ὅμως ποὺ δὲν εἶναι πιά ἐρώτημα ἀλλὰ μιὰ πραγματικότης.

Πρόκειται γιὰ τὴν «Τρισυπόστατη Ἐπιτροπὴ Ζακύνθου», ποὺ ἂν σὲ δυσεύρετα κείμενα ἀναφέρθηκε μέχρι σήμερα μιὰ - δυὸ φορές, βέβαιον εἶναι πῶς ποτὲ δὲν συνδυάστηκε καθαρὰ ὁ τίτλος τῆς ἢ μὲ τὴν ιδιότητα τῶν μελῶν τῆς ὡς τεκτόνων ἢ ὡς φιλικῶν.

Ὡστε, μιὰ καὶ ἡ αἰτία τῆς μελέτης γιὰ τοὺς Φιλοδικαίους ἦταν σχετικὴ μὲ τὸν Τεκτονισμὸ καὶ ἡ ἀφορμὴ τῆς μὲ τὴ Φιλικὴ Ἑταιρεία, τὸ νὰ φέρουμε στὴν ἐπιφάνεια τὸ θέμα τοῦτο εἶναι κάτι τὸ δικαιολογημένο.

Ἄλλως τε οἱ Τέκτονες ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ ἐνδιαφερθοῦν περισσότερο γιὰ τὸ πρῶτον ἀβέβαιον, κάπως, θέμα, ἐγκύπτοντας σὲ βαθύτερες ἴσως μελέτες, ἀσφαλέστατα μποροῦν νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὸ δεύτερον τοῦτο βέβαιον θέμα, μὲ ἀντικειμενικὸ μόνον σκοπὸ, νὰ συγκεντρώσουν ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα ἱστορικὰ κείμενα ἢ καὶ ἄλλα ντοκουμέντα ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα ποὺ θὰ ὀλοκλήρωναν τὸ περιεχόμενο τῆς δραστηριότητος τῆς τριανδρίας «Ρώμας - Στεφάνου - Δραγῶνας». Καὶ τοῦτο ὄχι πιά ὡς πρὸς τὴν τεκτονικὴν τὴν ιδιότητα καὶ ἐκεῖνη τῶν Φιλικῶν—ποὺ εἶναι ἀναγνωρισμένη—ὅσο μὲ τὸ πρῶτον τοῦ ἂν ἢ δραστηριότητος τὴν αὐτὴ ἀνταποκρίνεται ἱκανοποιητικὰ μὲ τὸν λεγόμενον «Ἐφηρμοσμένον Τεκτονισμὸν».

Πολλὲς ἦταν οἱ θέσεις ποὺ δόθηκε ἢ εὐκαιρία, στὸ κείμενον τῆς μελέτης, ν' ἀναφέρουμε στοιχεῖα ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς Τριανδρίας.

Μὰ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶναι ἐλάχιστον μόνον ποσοστὸ ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ περιλαμβάνονται στὸ Ἀρχεῖον Ρώμας ἢ στὴν ἱστορίαν τοῦ Χιώτη ἢ σὲ ἄλλα συγγενικὰ δημοσιεύματα ἢ καὶ ἀνέκδοτα, ἀκόμα, κείμενα.

Ἀπὸ ὅλα αὐτά, πὺν εἶναι ἓνα ἐκτεταμένο καὶ ἐξαιρετικὰ πολύτιμο ὕλικό—ἰδιαίτερα σὲ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ συμβολὴ τῆς «Τρῖσποστάτου» στὸν ἔθνικό μας ἀγῶνα—ἠμποροῦν οἱ Τέκτονες νὰ συγκεντρώσουν τὰ ἀπαραιτήτα γιὰ τὴ δημοσίευσί μιάς μελέτης μὲ τὸ σκοπὸ πὺν προείπαμε.

Ἔτσι δὲν πρόκειται ἐδῶ νὰ γίνῃ ὁποιοσδήποτε λόγος γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ καθενὸς ξεχωριστὰ ἢ τῶν τριῶν μαζί*.

Ἀλλὰ θὰ ἀρκεσθοῦμε εἰς τὸ νὰ ὑπομνήσωμε μόνο, πῶς ἡ ἐν Τροιζῆνι «συνέλευσις πρὶν διαλυθῆ, ἐνῶ ἐξέφραζε τὰ εὐχαριστήρια πρὸς τοὺς Βασιλεῖς καὶ Ἡγεμόνας, τὸν Πρόεδρον τῆς Ἀμερικῆς, τὸν Κάνιγγα, καὶ ἐπολιτογράφει τὸν Ἐϋνάρδον καὶ ἄλλους εὐεργέτας», ὅπως ἀναγράφει ὁ Χιώτης (σελ. 594), ἐξέδωκε τὰ ἀκόλουθα ψηφίσματα :

«Ὁ Πρόεδρος τῆς Γ' Ἐθνικῆς τῶν Ἑλλήνων συνελεύσεως

Πρὸς τὸν Ἐκλαμπρότατον κόμητα Διονύσιον Δὲ Ρώμαν.

Τὸ Ἔθνος συνηγμένον εἰς Γ' τῶν Ἑλλήνων συνέλευσιν, χρέος του ἐλογίσατο ἱερὸν νὰ ἀποδείξῃ καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς ἅπαντας ἐκείνους τοὺς ἐναρέτους ἄνδρας, ὅσοι τὸ ἐβοήθησαν. Ἐκ τῶν τοιούτων εἶσθε καὶ ἡ ἐκλαμπρότης σας. Διὰ τοῦτο ἡ πατρις σᾶς συγκαταριθμεῖ μὲ τὰ γνησιώτερα τέκνα της. Καὶ διὰ τοῦ παρόντος ἐπισήμως σᾶς ὁμολογεῖ ἀθανάτους χάριτας, ὅχι μόνον διὰ ὅσα ἐπράξατε ὑπὲρ αὐτῆς ἄχρι σήμερον, ἀλλὰ καὶ ὅσα θέλει πράξετε εἰς τὸ ἐξῆς, διὰ νὰ κερδίσητε τοὺς ἀγῶνάς σας, καὶ διὰ νὰ εὐρητε εἰς τὴν ἰδίαν ἡμῶν συνείδησιν ἀνεξάντλητον πηγὴν εὐχαριστήσεως. Δέξασθε, Κύριε, τὴν εὐγνωμοσύνην τοῦ ἔθνους, καὶ μὴ παύσητε τοῦ νὰ τὸ βοηθῆτε ἐφεξῆς διὰ τῶν εὐεργετικῶν καὶ μεγάλων προτερημάτων σας.

Ἐν Τροιζῆνι τῇ 5 Μαΐου 1827

Ὁ Πρόεδρος Γεώργιος Σισίνης

Ὁ Γραμματεὺς Ν. Σπηλιάδης »

«Ὁ Πρόεδρος τῆς Γ' τῶν Ἑλλήνων ἔθνικῆς συνελεύσεως.

Πρὸς τὸν εὐγενέστατον Κωνσταντῖνον Δραγῶναν

Ἡ εὐγνωμονοῦσα πατρις σᾶς συγκαταλέγει μεταξὺ τῶν γνησιωτέρων τέκνων της καὶ σᾶς ὁμολογεῖ ἀθανάτους τὰς χάριτας, ὅχι μόνον

* Σχετικὰ μὲ τὴν ἐμφάνισι τῆς Ἐπιτροπῆς, σημειώνομε τὴν 24/8 Μαρτίου 18·5, χρονολογία ἐπιστολῆς της πρὸς Γ. Κουντουριώτην (Ἀρχεῖον Ρώμα, ἀριθ. 164), καὶ ὅχι «κατὰ τὸ δεύτερον ἐξάμηνον τοῦ ἔτους 1824», ὅπως ὑπολογίζει ὁ Καμπούρογλου (σελ. ξα'), βασισθεῖς εἰς τὴν ἀπὸ 8 Ἰανουαρίου ἐπιστολὴν τοῦ Α. Μιαοῦλη (ἀριθ. 158), πὺν κατὰ λάθος ἀναγράφει 1825, ἐνῶ ἐκ τοῦ περιεχομένου της ἀποδεικνύεται ὅτι πρόκειται γιὰ τὸ 1826.

δι' ὅσα ἐπράξατε ὑπὲρ αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ δι' ὅσα θέλετε πράξει εἰς τὸ ἑξῆς συντελοῦντες εἰς τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῶν δικαίων της. Ἐξαιτεῖται δὲ τὴν συνδρομὴν σας, ἕως οὗ διανύσῃ τὸ στάδιον τοῦ ἀγῶνος αὐτῆς. Καὶ ἐλπίζει ἀπὸ τὸν ἀποδεδειγμένον πατριωτισμόν σας νὰ διπλασιάσῃτε τὸν ζῆλον σας, ὑπηρετοῦντες τὸ ἔθνος ὅση δυνάμει διὰ νὰ ἐπαυξήσῃτε τὴν εὐγνωμοσύνην του καὶ τὴν εὐχαρίστησιν τῆς ἰδίας ἡμῶν συνειδήσεως.

Ἐν Τροιζῆνι 5 Μαΐου 1827

Ὁ Πρόεδρος Γ. Σισίνης

Ὁ Γραμματεὺς Ν. Σηλιάδης »

Ὁμοιον ἐγράφη καὶ ἐστάλη πρὸς τὸν ἱατρὸν Π. Στεφάνου»

Τέτοια, λοιπόν, εὐχαριστήρια ἐσύλλεξεν ἡ «Τριουπόστατος» Ἐπιτροπὴ Ζακύνθου ἀπὸ τὸ Ἔθνος. Καὶ ἀσφαλῶς τῆς ἀξίζαν.

Γι' αὐτὸ εἰς μνήμην τῶν πατριωτῶν ἐκείνων κάθε Ἕλλην ὀφείλει νὰ ἀποτίνῃ φόρον τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης.

Ἰδιαιτάτα αὐτὸ ὀφείλουν νὰ πράττουν ὅσοι ἐμπνέονται ἀπὸ τὶς ἴδιες ἀρχές, καὶ ὅμοια ἰδανικά, ὅπως οἱ Τέκτονες, πού, εὐκαιρίας δοθείσης, ἔκαμαν τὸ καθῆκον τους ἀπέναντι τῶν ἰδρυτῶν τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας μὲ τὸν ἑορτασμό τῆς 150ετηρίδος.

Ἄλλ' ἀφοῦ «Ὁ Τεκτονισμὸς καὶ ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία ἔχουν συνδέσει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ τοὺς τρεῖς σὲ πνευματικὴ καὶ πατριωτικὴ συνεργασία» *, μποροῦμε νὰ ἐλπίσουμε πὼς τὸ 1975 θὰ ἑορτασθοῦν τὰ 150 χρόνια ἀπὸ τῆς συστάσεως (1825) τῆς «Τριουποστάτου».

*« Τῶν γὰρ μεγάλων ἀνδρῶν
ὅταν ἔλθῃ τὸ πεπρωμένον τέλος,
οὐ μετὰ λήθης οὗτοι ἄτιμοι κεῖνται,
ἀλλὰ μετὰ μνήμης τὸν αἰὲ χρόνον ὑμνούμενοι θάλλουσιν ! ».*

* Ντίνου Κονόμου : « Παναγιώτης Στεφάνου » (Περιοδ. « Ἑπτανησιακὰ φύλλα », Ἀθήνα - Νοέμ. 1955, σελ. 232).

ΚΥΡΙΩΤΕΡΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Α. Στρατιωτικῶν καὶ Πολιτικῶν :

- Κ. Δραγῶνας : 39, 40, 41, 42, 44, 49, 50, 61, 62
 Δ. Θέμελης : 18, 21, 29, 30, 35, 38, 40, 59
 Γ. Λιακατάς : 14, 23, 27, 28
 Ι. Μάγερ : 5, 9, 10, 11, 13, 14, 17, 20, 21, 27, 28, 30, 32, 33, 34, 35,
 36, 37, 38, 39, 45, 46, 50, 51, 52, 53, 56
 Α. Μαυροκορδάτος : 8, 9, 11, 18, 27, 28, 29, 30, 41, 55
 Ι. Παπαδιαμαντόπουλος : 18, 21, 29, 30, 35, 38, 40, 43, 50, 58, 59
 Δ. Ρώμας : 39, 42, 45, 47, 48, 49, 50, 61, 62
 Σπυρομίλιος : 5, 9, 11, 13, 14, 28, 30, 31, 32, 33, 53, 54, 59, 60
 Π. Στεφάνου : 39, 42, 49, 50, 61, 62, 63
 Σ. Τρικούπης : 8, 9, 46

Β. Ἱστορικῶν :

- Ν. Κασομούλης : 7, 8, 9, 11, 22, 23, 25, 28, 43, 52, 53, 54, 56, 57
 Γ. Λασσάνης : 7
 Α. Μίχος : 43, 57
 Σπυρομίλιος : 7, 27, 57, 59, 60
 Ν. Σηλιιάδης : 7, 30, 51, 52, 53, 58, 59, 62, 63
 Σ. Τρικούπης : 59
 Π. Χιώτης : 7, 30, 39, 40, 41, 43, 51, 52, 61

Γ. Ἱστοριοδιφῶν :

- Ι. Βλαχογιάννης : 7, 9, 18, 27, 30, 33, 52, 57, 59
 Χ. Εὐαγγελάτος : 5, 9, 32, 35
 Δ. Καμπούρογλου : 50
 Ν. Καραντινός : 7
 Δ. Καλογερόπουλος : 49
 Ντ. Κονόμος : 50, 63
 Π. Κρητικός : 5, 12, 30, 50
 Κ. Κώνστας : 5, 6, 8
 Στ. Σκοπετέας : 5, 8, 20, 26, 48, 50

★

Φ Ω Σ

Α Γ Α Π Η

Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α

★

★

